

Stenogrammid

XIII Riigikogu, V Istungjärk, täiskogu korraline istung

Teisipäev, 09.05.2017, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine

1. 10:02 Liiklusseaduse, autoveoseaduse ja maksukorralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu (419 SE) esimese lugemise jätkamine

2. 10:44 Spordiseaduse ja halduskoostöö seaduse muutmise seaduse eelnõu (423 SE) esimene lugemine

3. 11:03 Olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Eesti majanduspoliitilised valikud – ohud ja võimalused ettevõtlusele" arutelu

10:00 Istungi rakendamine

10:00 Aseesimees Enn Eesmaa

Tere hommikust, austatud Riigikogu! Alustame täiskogu V istungjärgu 14. töonädala teisipäevast istungit. Soovin meile kõigile head Euroopa päeva! Selle päeva koidiku võimaluste ja põhjuste üle peetakse küll veel tänase päevani sõnalahinguid. Meil on võimalus üle anda eelnõusid ja arupärimisi, et elu Eestis ja kogu Euroopas edeneks. Eelnõude ega arupärimiste üleandmise soovi ei ole.

Kohaloleku kontroll.

Kohaloleku kontroll

Täiskogul on kohal 73 Riigikogu liiget.

1. 10:02 Liiklusseaduse, autoveoseaduse ja maksukorralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu (419 SE) esimese lugemise jätkamine

10:02 Aseesimees Enn Eesmaa

Alustame tänase päevakorra punktide käsitlemist, jätkates Vabariigi Valitsuse algatatud liiklusseaduse, autoveoseaduse ja maksukorralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu 419 esimest lugemist. Nagu näete, tablool on taastatud debati eelmisel nädalal pooleli jäänud seis. Ma kutsun kõnetooli minister Kadri Simsoni, et ta saaks vastata esialgu ühele küsimusele, aga võib-olla tuleb küsimusi veel. Inara Luigas, palun!

10:02 Inara Luigas

Aitäh! Austatud minister! Ma luban, et ma ei palu teil kogu eelnõu sisu uuesti ümber jutustada. Küsimus on aga järgmine. Seaduseelnõu eesmärk on hakata rakendama sellist makset, et kasutaja maksaks tee kasutamise eest. Kas riik on arvestanud sellega, et kogutud raha investeeritakse nendesse teelõikudesse, kus teekatet on enim rikutud ja kahjustatud, või kogub riik raha kokku ja siis jagab seda riigieelarvest oma äranägemise järgi?

10:03 Majandus- ja taristuminister Kadri Simson

Aitäh! Ma tänan kõigepealt Inara Luigast, kes andis sellega, et ta neljapäeval soovis küsimust esitada, mulle põhjuse täna jälle Riigikogu ees seista. Raskeveokite teekasutustasu puhul on tõepoolest arvestatud sellega, et kogutud raha läheb taristusse. Täpseid objekte veel välja valitud ei ole, aga tõenäoliselt on need põhimagistraalid, kus sõidab kõige rohkem raskeveokeid.

Tänutunne selle eest, et ma selle eelnõuga jälle siin teie ees olen, materialiseerub ka selles, et ma püüan

vastata ühele küsimusele, millele ma jäin neljapäeval vastuse võlgu. Nimelt, Madis Milling küsis, kas teekasutustasu tuleb hakata tasuma ka vabatahtlike päästjate veoautode eest. Ma õiendan selle võla ära. Kuigi ma neljapäeval juba ütlesin, et eelnõu mõtte kohaselt päästeautod seda tasuma ei peaks, saan ma nädalavahetusel eelnõu teksti uuesti üle lugenuna kinnitada, et eelnõu kohaselt on teekasutustasust vabastatud muu hulgas kohaliku omavalitsuse üksuse, mittetulundusühingu, sihtasutuse või ettevõtja veoauto ja selle haagis, mida kasutatakse peamiselt päästetöödel. Selle erisuse rakendamiseks peab olema liiklusregistris märke, et autot kasutatakse peamiselt päästetöödel. Selliselt on praegu märgistatud 22 N3-kategooria sõidukit.

10:04 Aseesimees Enn Eesmaa

Inara Luigas, teine küsimus, palun!

10:04 Inara Luigas

Aitäh! Austatud minister! Ma oleksin sellest küsimusest võib-olla isegi loobunud, aga ma olen eelnõu tõepoolest korralikult läbi lugenud, sest see puudutab otseselt ka minu kodupiirkonda ehk Kagu-Eestit, kus suured masinad päris kenasti teid lõhuvad. Minu küsimus on selline. Te olete eelnõus ette näinud, et selle maksu kogumise võib üle anda eraõiguslikule juriidilisele isikule. Meie kogemused piiriületusel näitavad, et on sõlmitud leping, mille alusel me maksame erasektorile ooteala- ehk parkimistasusid lihtsalt tühja, me nendest mitte mingisugust kasu ei saa. Kas riik jälgib ikka korralikult, et ei tekiks sellist asja, et me lihtsalt maksame kuskile mingit tasu, aga mingit kasu sellest ei saa?

10:05 Majandus- ja taristuminister Kadri Simson

Jah, seaduseelnõu mõte on see, et me saame halduslepinguga anda tanklakettidele, sadamatele, laevafirmadele ja teistele võimalikele teenusepakkujatele loa võtta teekasutustasu. Sellisel juhul jäävad Maanteeametile hallata mitmed halduslepingud, aga Eestisse sisenevatel raskeveokitel on tasu kergem maksta. Mingeid eraldi parkimisalasid juurde moodustada plaanis ei ole. Seaduse mõte on kindlaks määrata, kuidas siia saabuvate veokite juhtidel oleks peale tasu internetis maksmise võimaluse võimalik seda ka füüsiliselt kohapeal maksta.

10:06 Aseesimees Enn Eesmaa

Jürgen Ligi.

10:06 Jürgen Ligi

Aitäh! Proua minister! Te räägite tänutundest. Kui tänulikud on selle tasu eest maksumaksjad? Kas see muudab kuidagi konkurentsi õiglasemaks? Kui palju see koormab meie kohalikke vedajaid või kas see koormab piisavalt siit läbisõitjaid, võrreldes sellega, kui palju nad meie teid koormavad? Ma ei ole kahjuks selle debati juures olnud. Suurim kahtlus selle asja juures on alati olnud see, et meie vedajad saavad endale koormuse, aga transiit ei maksa oma õiglast osa. Kas te suudate selle lühidalt kokku võtta?

10:07 Majandus- ja taristuminister Kadri Simson

Lugupeetud Jürgen Ligi! Ma olen tõesti väga tänulik, et te täna olete saalis ja ma saan teile kirjeldada, millega on tegu. Neljapäeval ma teid siin ei näinud. Kui te ei pane pahaks – ma saan aru, et täna on päevakorras ka teisi olulisi punkte –, siis ma kordan üle kõik selle, mida ma neljapäeval juba rääkisin. Sellele seaduseelnõule eelnes Riigikantselei 2015. aastal tellitud uuring "Transpordimaksude rakendamise võimalused Eestis". Selle tellimise põhjus oli ilmselt see, et ainult Eesti ja Soome olid jätnud läbisõitvatelt raskeveokitelt teekasutustasu kogumata. Põhimõte on, et kasutaja maksab. Aga Eestist läbisõitvatel transiitveokitel ei olnud võimalik tasu maksta, sest meie seda lihtsalt ei kogunud. Uuringus vaadeldi kümnes Euroopa riigis (Soomes, Rootsis, Taanis, Lätis, Leedus, Poolas, Saksamaal, Slovakkias, Portugalis ja Iirimaa) rakendatud maanteetranspordi maksustamise lahendusi. Pärast seda, kui 23. novembril oli asunud ametisse praegune valitsus, me käisime eelnevatele uuringutele tuginedes välja seaduse väljatöötamiskavatsuse. Euroopa Liidus on põhimõte, et kui kasutaja peab maksma teekasutustasu, siis kogutakse seda tasu kõigilt veokitelt, mis teedel sõidavad. Valik on see, kas see tasu on läbisõidupõhine või ajapõhine. Meie valisime ajapõhise tasu, sest see

annab võimaluse võtta Eesti masina jaoks pikema perioodi loa, mis on väga palju soodsam kui 365 ühepäevaluba. Pidasime nõu ka maanteedtranspordi ettevõtteid ühendavate organisatsioonidega Eesti Rahvusvaheliste Autovedajate Assotsiatsiooniga ja Eesti Autoettevõtete Liiduga ning ka Eesti Kaubandus-Tööstuskojaga. Võtsime arvesse nende ettepanekuid. Kui alguses oli seaduse väljatöötamiskavatsuses plaanis kehtestada tasu üle 12-tonniste masinatele, siis mõlemad esindusorganisatsioonid ütlesid, et see peaks transpordituru konkurentsiprintsiipi silmas pidades kehtima kõigi N2- ja N3-kategooria raskeveokite kohta, mis on üle 3,5-tonnised. Nii et tegemist on maksuga, mida meie vedajad maksavad Lätis, Leedus ja Poolas, igal pool Euroopas, kui nad lõuna poole sõidavad. See ressurss, mis kokku korjatakse, läheb taristu parandamisse.

10:09 Aseesimees Enn Eesmaa

Jürgen Ligi, teine küsimus.

10:09 Jürgen Ligi

Aitäh! Tegelikult ma ei soovinud, et te kordate kõike, mida te teate või mida mina tean, vaid ma soovisin, et te täpsustate, kuidas see tasu mõjub riigisestele vedudele. Kuidas te tajute kodumaiste ja transiitvedajate koormuse suhet? Kas te olete kindel, et see seadus on tasakaalus ja te ei maksusta kohalikku vedajat üle, vaid panete transiitvedaja õiglast osa maksma? Kui täpsed need arvutused teie hinnangul on? Kas te olete ka selles mõttes vedajatega ühel nõul, et määrad on parajad?

10:10 Majandus- ja taristuminister Kadri Simson

Lugupeetud Jürgen Ligi! See oli pisku sellest, mida ma tean. Lugupidamisest Riigikogu külaliste vastu, kes varsti kõnetooli tulevad, püüdsin vastata lühidalt. Aga ma tean, et ametisolev valitsus jättis ära järgmiseks aastaks planeeritud diisliaktsiisi tõusu. Seetõttu jääb kogumata 38 miljonit eurot. Valdavalt kasutavad N2- ja N3-veokid – need, mis Eestis on ja siin tangivad – diislikütust. Seega jääb 38 miljonit eurot riigieelarvesse kogumata. Raskeveokite planeeritud teekasutustasust tekib aastas tulu 17 miljonit eurot, sellest ligikaudu 80% tuleb Eesti veokitelt ning 20% Eesti teid kasutavatelt veokitelt, mille jaoks ostetakse enamasti ühepäevapilet, mille maksumus on Euroopa Liidus lubatud maksimaalses määras, aga see sõltub ka sellest, milline heitgaasiklass meie teid kasutaval raskeveokil on. Kui tegemist on uuema ja vähem saastava masinaga, on päevapilet odavam, kui tegu on rohkem saastava ja vanema masinaga, on päevapilet kallim. On olemas ka nädalapilet, kuupilet, kvartalipilet ja aastapilet. Te näete, et see raha, mis eelmise valitsuse planeeritud diisliaktsiisi tõusu ärajätmise tõttu kogumata jääb, ei tule kindlasti raskeveokite teekasutustasust tagasi ja seda polegi plaanitud. Diisliaktsiisi tõusu tõttu kogutud raha ei oleks läinud taristu parandamisse, raskeveokite teekasutustasust tulenev tulu läheb aga otseselt taristu parandamisse.

Nüüd küsimus, kuidas see mõjutab meie vedajaid. See mõjutab meie vedajaid samamoodi, nagu Läti vedajaid mõjutab Läti raskeveokite teekasutustasu ja Leedu vedajaid mõjutab Leedus kehtiv teekasutustasu. See on vedajatele tuttav. Mida me ei tee? Erinevalt Leedust ei maksusta me näiteks reisijatransporti. Leedus on teekasutustasu kehtestatud ka üle kaheksa sõitjaga bussidele. Meie kehtestame teekasutustasu ainult N2- ja N3-veokitele, see ei hakka kehtima näiteks M1-klassi veokite kohta. Jüri Jaanson neljapäeval küsis, mis juhtub autoveokitega. Need kuuluvad M1-klassi, need ei lähe maksu alla.

Nüüd räägin veel konkurentsivõimest. Me küsisime, et kui juba on olemas raskeveokimaks ja tuleb juurde raskeveokite teekasutustasu, siis kas ei võiks ühest nendest loobuda. Selge vastus on see, et raskeveokimaks on Euroopas universaalne, igas riigis peab see olema ja Eestis on see kehtestatud miinimummääras. Nii et ma usun, et see on lahendatud parimal võimalikul viisil. Nüüd on ka uudne lahendus selle jaoks, et meie teid kasutavad teistes riikides registreeritud raskeveokid ikka oma tasu ära maksaksid ega arvaks, et siin võib lihtsalt õnne katsuda. Seetõttu on esmakordselt eelnõus kirjas peatamise õigus, kuni tasu saab makstud. Me eeldame, et veostega tegelevatele firmadele on see isegi suurem innustus, kui oleks võimalik trahv.

10:14 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud minister, teile rohkem küsimusi ei ole. Igal Riigikogu liikmel on võimalik suuliselt esitada kaks küsimust. Kuid nagu te teate, proua minister, on teil läbirääkimiste lõpus võimalik esineda veel kokkuvõtva sõnavõtuga. Selle päevakorrapunkti arutelul teeb juhtivkomisjoni ettekande majanduskomisjoni liige Erki Savisaar. Palun!

10:14 Erki Savisaar

Austatud juhataja! Lugupeetud rahvasaadikud! Riigikogu majanduskomisjon arutas seda küsimust 17. aprillil. Komisjoni istungile kutsutud majandus- ja taristuminister Kadri Simson ning ministeeriumi teede- ja raudteeosakonna teedetalituse juhataja Lauri Künnapuu tutvustasid eelnõu sisu ning vastasid täpsustavatele küsimustele. Seaduseelnõuga kehtestatakse veoautode teekasutustasu avalikult kasutatavate teede kasutamise eest. Teekasutustasust on vabastatud Kaitseväge, Kaitseliidu, välisriigi relvajõudude, Politsei- ja Piirivalveameti ja päästeasutuse sõidukid ning vanasõidukid liiklusseaduse § 83 tähenduses. Möödunud aasta 20. mail moodustati ministri käskkirjaga töörühm, mis töötas välja analüüsi, kuidas Eestis oleks võimalik tehniliselt lahendada veoautode teekasutustasu tasumist, administreerimist ja järelevalvet. Veoautode teekasutustasu raamistik on kehtestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga, mis võetakse vajalikus osas selle seadusega üle. Veoautode teekasutustasu kehtestatakse avalikult kasutatavate teede kasutamise eest üle 3,5-tonnise täismassiga veoautodele ja nende haagistele. Euroopa Komisjoni transpordivolinik ei rahuldanud Eesti taotlust kehtestada tasu vaid masinatele, mille mass on üle 12 tonni. Samuti oli huvirühmade, vedajaid ühendavate organisatsioonide sooviks alates 3,5 tonnist tulenev nõue. Tasumäär hakkab sõltuma veoauto ja selle haagise täismassist, telgede arvust, heitgaasiklassist ning teekasutuse ajaperioodist. Tasu peab maksma veoauto omanik või selle vastutav kasutaja. Tasu tuleb maksta ka välisriikide veoki eest. Tasu mittetasumise korral sätestab eelnõu ka juhi roolist kõrvaldamise võimaluse, kui liigeldakse Eesti teedel.

Arutelu käigus tekkisid üsna sarnased küsimused nendega, mida siin saalis arutelul on esitatud neljapäeval ja täna. Näiteks tundis Aivar Kokk huvi, et osas riikides saavad riigisisesed ettevõtted selle raha tagasi, kuna nad niikuinii maksavad kütuseaktsiisi. Majandusministeeriumi esindaja vastas, et osas riikides on kasutusel skeemid, kuidas teha oma vedajatele tagasimakseid. Näiteks hakatakse Saksamaal sõiduautodele rakendada teekasutustasu ning soovitakse teha tagasimakseid, kui teekasutustasu tasutakse teistest maksudest. Samas, majandusministeeriumile teadaolevalt direktiiviga kooskõlas sellist tagasimakseskeemi rakendada ei saa. Samuti palus Aivar Kokk ülevaadet piiripunktidest rajatavate maksevõimaluste kohta. Majandusministeeriumi esindaja selgituse kohaselt hakkab piiril Venemaaga tasumine toimuma tõenäoliselt tollikassas. Arenduste ja rakenduste väljatöötamine toimub Maanteeameti ja maksuameti koostöös. Eesti lõunapiiril on kavas suurematesse piiripunktidest paigaldada pileтите müügikioskid, samuti otsitakse lahendusi, kuidas korraldada piletimüüki väiksemates piiriületuskohtades. Tasumise võimalused loob Maanteeamet. Piletimüügiks luuakse internetikeskkond, samuti on võimalus tasuda tanklates, sadamates, laevadel jne.

Mind huvitas, kuidas autojuhi kõrvaldamise protseduur välja näeb, kui välisriigist tuleval sõidukil on teekasutustasu maksmata. Ministeeriumi esindaja selgitas, et kui tasu ei ole makstud, siis on võimalik kõrvaldada roolist nii juht kui vajaduse korral ka asendusjuht, kuna veoautojuhil on kohustus kontrollida, kas veoauto eest on tasu makstud. Ministeerium on pidanud läbirääkimisi Justiitsministeeriumi, Siseministeeriumi ning Politsei- ja Piirivalveametiga selle protseduuri üle, kuidas oleks tasu tasumata jätmise korral võimalik rakendada sõidu katkestamist. Liiklusseadusesse lisatakse täiendav alus juhi roolist kõrvaldamiseks. Kui teekasutustasu on maksmata, siis veoki arestimist ei rakendata. Teekasutustasu päevapileti hind on 10–12 eurot, seega on küsimus proportsionaalsuses, kas on mõistlik arestida auto kümne euro pärast, kui see veab näiteks kiiresti riknevat kaupa.

Toomas Kivimägi tundis huvi, kas mõni riik on saanud rakendada tonnaažierisusi.

Majandusministeeriumi esindaja vastas, et direktiiv näeb ette tasu kehtestamise alates 3,5 tonnist, erisust lubatakse alates 12 tonnist, kui on täidetud direktiivis toodud tingimused: esiteks ei tohi halduskoormus kasvada ebaproportsionaalselt palju, teine kriteerium on liikluse ümbersuunamine. Eesti argumendid erisuse saamiseks ei leidnud Euroopa Komisjonilt toetust. Algul oli Eesti eesmärk kehtestada tasu alates 12 tonnist, kuid tulenevalt Euroopa Komisjoni otsusest ja huvigruppidega vestlusest jäädgi alates 3,5 tonnist tasu kehtestamise juurde.

Kivimägil oli küsimus ka selle kohta, et teemaksu kogumise õigus kavatsetakse anda eraõiguslikele

juriidilistele isikutele, mis tähendab lisakulu. Teda huvitas, miks ei võiks riik maksukogumist ise administreerida. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi esindaja selgitas, et peamiseks tasu kogumise kohaks saab veebikeskkond ning sellega hakkab tegelema Maanteeamet. Tanklates soovitakse luua võimalus tasuda ka sularahas, selleks sõlmivad Maanteeamet ja maksuamet teenusepakkujaga kolmepoolse lepingu. Praegu alles otsitakse otstarbekamaid lahendusi ning lõplikke skeeme ei ole veel välja töötatud.

Aivar Kokk küsis, kas Maanteeametilt saab piletimüügi korraldamise lõpliku lahenduse kohta vastuse enne eelnõu kolmandat lugemist. Majandusministeeriumi kindel vastus oli jah. Ootame huviga!

Deniss Boroditš palus välja tuua, kui suured on administreerimiskulud aastas. Ministeeriumi esindaja selgitas, et jooksvaid kulusid praegu prognoosida ei ole võimalik. Tulude prognoosiks on 17 miljonit eurot aastas. Uuringu kohaselt moodustab *circa* 80% Eesti vedajatelt laekuv tulu ja ülejäänu tuleb välisvedajatelt.

Raivo Põldaru tundis huvi, kas politseinike igapäevane töökoormus suureneb. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi esindaja vastas, et kavas on luua Maanteeameti ja politsei ühine IT-arendus, siis on politseinikul oma pardaarvutist näha, kas teemaks on tasutud. Järelevalveks eraldi patrulle ei looda, tasu maksmise kontrollimine toimub tavakontrolli käigus, seega ei kaasne olulist töökoormuse kasvu.

Arutelu lõpus otsustati teha ettepanek saata eelnõu täiskogu 4. aprilli päevakorda (otsus oli konsensuslik), teiseks otsustati teha ettepanek esimene lugemine lõpetada (otsus oli konsensuslik) ja kolmandaks otsustati teha ettepanek määrata muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 16. mai kell 17. Aitäh!

10:23 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud ettekandja, teile küsimusi ei ole, sest igal Riigikogu liikmel on võimalik esitada kaks suulist küsimust. Küll aga avan meeleldi läbirääkimised. Toomas Kivimägi Reformierakonna fraktsiooni nimel.

10:23 Toomas Kivimägi

Väga lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud minister! Head Riigikogu liikmed! Reformierakonna fraktsioon ei vaidlusta teekasutustasu kui põhimõtet. Seda ennekõike seetõttu, et me oleme kindlasti seda meelt, et need, kes kasutavad ja praegusel juhul ka rohkem kulutavad, võiksid suuremal määral osaleda nende kulude katmisel. Ilmselt on arusaadav, et raskeveokid kulutavad maanteed rohkem kui väikesed sõiduautod, nii et raskeveokitelt on peale kütuseaktsiisi igati mõistlik koguda ka teekasutustasu. Teine põhjus, miks me seda toetame, on see, et tõepoolest, üksnes kahes Euroopa Liidu liikmesriigis tänasel päeval teekasutustasu ei ole. Need on Eesti ja Soome. Kolmandaks, väga loogiline on järeldus, et on igati ebaõiglane meie vedajate, aga tegelikult ka Eesti riigi suhtes, et kui meie veokijuhid või veoautode omanikud sõidavad välismaale, siis nad peavad teekasutustasu maksma, ent kui välismaal registreeritud raskeveokid tulevad Eesti teedele, siis nemad seda tasu maksma ei pea. Sellest tulenevalt me seda põhimõtet kui sellist igati toetame.

Samas oleme selgelt vastu teekasutustasu rakendamisele veoautode suhtes, mille täismass on 3,5–12 tonni. Seda ennekõike põhjusel, et see on lisakoormus ennekõike väikeettevõtjatele, aga tegelikult ka tarbijatele. Üldise maksukoormuse tõusu tingimustes me seda kindlasti toetada ei saa. Minister väitis, et diislikütuse aktsiisi tõusu ärajätmise tõttu ei tule järgmisel aastal 38 miljoni euro suurust lisakoormust, ent see ei tähenda ju kulude vähenemist. Ega selle tõttu kütuse hind ei lange, selle tõttu, jah, tõenäoliselt kütuse hind ei tõuse sellisel määral, nagu oli kavandatud aktsiisi tõsta, ent tegelikult ühe väikeettevõtja, olgu see näiteks käsitöoline, kulud ei vähene. Küll aga suurenevad tema kulud, tulenevalt sellest samast teekasutustasust, mida peab ka väikekäsitöoline maksma, selleks et sõita oma kaubikuga laatale.

Teine põhjus, miks me seda kindlasti ei toeta, on see, et selle eelnõu kohaselt teekasutustasust hinnanguliselt 80% laekub Eestis registreeritud veokitelt ja üksnes 20% välismaal registreeritud veokitelt. Ma söandan väita – mul küll puudub statistika, aga ma olen selles täiesti kindel –, et autode seas, mille täismass on üle 12 tonni, on välismaal registreeritud veokite osakaal suurem kui Eestis registreeritud veokite osakaal, sest ilmselt ei ole väga mõistlik ühe väikese kaubikuga teha väga pikka otsa Kesk-Euroopast Tallinnasse või Helsingisse. Seega, kui rakendada seda tasu üksnes veokite suhtes, mille täismass on üle 12 tonni, siis oleks Eesti ettevõtjate koormus suhteliselt väiksem, võrreldes eelnõus pakutuga, mis hinnanguliselt tähendab seda, et 80% annavad Eesti ettevõtted ja 20%

transiitautod.

Oluline on – ma teen väikese täpsustuse Erki Savisaare ettekande kohta –, et ka majandus- ja taristuministril oli algul idee rakendada seda üksnes veoautode suhtes, mille täismass on üle 12 tonni. Aga nad ei pöördunud Euroopa Komisjoni poole ametliku taotluse vormis, vaid nad pöördusid Euroopa Liidu transpordivoliniku poole ja transpordivolinik andis arvamuse, et sellise erandi tegemine võib olla problemaatiline. Ent sellised erandid on olemas. Selle erandi on saanud nii Taani kui ka Rootsi. Ka Erki Savisaar tegelikult vihjas, et selline erand on direktiivist tulenevalt põhimõtteliselt võimalik. Ma arvan, et me ei ole viletsamad taotluste kirjutajad kui taanlased ja rootslased. Kui me seda ikka väga tahaksime, siis me kindlasti või väga suure tõenäosusega selle erandi ka saaksime. Ent ma sõandan arvata, miks seda teed ei ole mindud. Ma arvan, et ametlik protseduur võtab oluliselt kauem aega, mistõttu ei oleks kindlasti saanud rakendada seda maksu 1. jaanuarist 2018, aga eelarveaugud tahavad ju lappimist. Minu arvates ei saa see tehniline põhjendus küll olla argument, miks sisuliselt vajalikku erandit mitte taotleda.

Ma palun lisaaega, kui võimalik!

10:28 Aseesimees Enn Eesmaa

Kolm minutit juurde.

10:28 Toomas Kivimägi

Teine argument, mida ma tahan mainida, on see, et seda eelnõu on ette valmistatud kiirustades. Ilmselgelt, kordan veel, on eesmärk olnud eelarveaukude lappimine. Sellest tulenevalt on minu hinnangul puudulik ka järelevalve teekasutustasu tasumise üle. Tegelikult oleks väga loogiline – majanduskomisjonis oli sellest juttu ja ka minister toetas seda –, et tänapäeval, 21. sajandil võiks selle tasu maksmist kontrollida n-ö automaatselt. Ent seda ei ole kindlasti võimalik nii kiiresti rakendada. Isegi lähiaastatel ei ole võimalik seda rakendada, mis tähendab, et järelevalve teekasutustasu tasumise üle jääb – kasutan sellist väljendit – üksikule politseipatrullile. Jah, võib-olla täiendavaid patrulle ei ole selle jaoks kavandatud, ent ma väidan, et kui politsei teeb järelevalvet ka teekasutustasu tasumise üle ja peatab veokeid, mille eest ei ole seda tasu makstud, siis jääb neil vähem aega põhitööks ehk liikluse turvalisuse tagamiseks.

Sellest tulenevalt olen seda meelt, et tuleks ikka aeg maha võtta ja teha ametlik taotlus erandi saamiseks. Seejärel oleks mõistlik selle eelnõu menetlemisega edasi minna ja siis me jõuaksime ka seni vastuseta küsimustele vastused anda. Aitäh!

10:29 Aseesimees Enn Eesmaa

Seaduseelnõu 419 üldpõhimõtete arutelu jätkab Külliki Kübarsepp Eesti Vabaerakonna fraktsiooni esindajana.

10:29 Külliki Kübarsepp

Hea aseesimees! Head kolleegid! Ka Vabaerakonna fraktsioon ei toeta sellisel moel esitatud eelnõu. Eelkõnelejal oli väga palju meie omadega kas sarnaseid või kattuvaid tähelepanekuid, mina rõhutan veel mõne asja üle. Nimelt, ma vaatasin ühe automüüja kodulehte, et saada aru, mis need 3,5-tonnised masinad on. Sisuliselt on tegemist ka väikekaubikutega, nende täismass ongi 3500 kilogrammi. Meie hinnangul on tegemist varjatud automaksuga, mida ei ole suudetud või tahetud teisel moel kehtestada. See on pigem ettevõtlusele kehtestatud lisamaks ega aita takistada või reguleerida transiitvedu, mis on meie teede tegelik koormaja ja liikluse takistaja.

On veel teine probleem, mille me esile toome. Eelnõu seletuskirjast on näha, et eelarvetulu nähakse ette 17 miljonit eurot. See maks on seega väikese riigieelarvelise mõjuga, kuid tema haldamine võib nõuda rohkem ressursse, kui temast tegelikult tulu saadakse. Alustada võib sellest, millest eelkõneleja rääkis, et esiteks ei osanud minister seletada, mismoodi hakkab välja nägema järelevalve, ja teiseks ei ole ette nähtud ega läbi mõeldud ulatuslikku teavitustööd. See maks aga puudutab, nagu me ministri vastustest aru saime, iga põllumajandus- ja metsandusettevõtjat, rääkimata väikepoodnikest ja kaupmeestest, kes kasutavad just kergveokeid.

Vabaerakonna fraktsioon on ka seda meelt, et minister oleks võinud jääda esialgu kavandatud 12-tonnise mahu juurde, meie oleksime seda lahendust toetanud. Loomulikult ei olnud veenev ka ministri vastus, et seda maksu ei ole võimalik kehtestada ainult transiitveokitele. Näiteks toimub mitmes

Euroopa Liidu riigis ju maksu tasumine piiripunktides, sh sadamates. Nii et selline praktika on olemas. Oleme seda meelt, et ka meie võiksime analoogse süsteemi kehtestada. Meie hinnangul on põhjus, miks on jõutud 3,5 tonni juurde, see, et teatud sihtrühmad ei taha maksta kõrgemat tariifi kui see, mis algaks alates näiteks 12 tonnist. Ehk teatud sihtrühm on saanud ministriumiga kokkuleppele, et nende maksukoormus väheneks, ja seetõttu on väikekaupmeeste ja ettevõtjate maksukoormus selle võrra suurem. Meie seda eelnõu, mis on esitatud sellisel kujul, ei toeta. Põhimõtteliselt oleme valmis rääkima teekasutusmaksust, kuid mitte varjatud automaksust. Aitäh!

10:33 Aseesimees Enn Eesmaa

Martin Helme, palun!

10:33 Martin Helme

Palun ka lisaaega!

10:33 Aseesimees Enn Eesmaa

Kaheksa minutit.

10:33 Martin Helme

Lugupeetud asespiiker! Lugupeetud minister! Head kolleegid! Meie arvates on see põhimõtteline küsimus. Uus valitsus on uute maksude kehtestamise ja maksude tõstmise valitsus. See on vastuolus meie arusaamaga sellest, mis suunas peaks Eesti riiki edasi viima. Kui me siin arutleme ja vaidleme selle üle, kust maalt peaks jooksuma tonnaaži piir, missugused võiksid olla tehnilised rakendused ja kas me peame seda kõike tegema päeva-, nädala- või kuukaupa, siis ausalt öeldes on see minu silmis kõik üks nina nokkimine. Põhimõtteline küsimus on see, kas me oleme või ei ole nõus uute maksude kehtestamisega. Meie erakonnalt tuleb selge põhimõtteline vastus: me ei ole sellega nõus, me ei toeta lõputute uute maksude väljamõtlemist ja nende kehtestamist, nii nagu me ei toeta maksude tõstmist, mida see valitsus ka praegu teeb.

Majanduslikud argumendid on siin juba üle käidud. Nende puhul tuleb veel kord üle rõhutada, et see on raha võtmine Eesti inimeste taskust. See ei ole raha võtmine transiidi pealt, sest see osa, mis transiit kogu sellest loodetud tulust annab, on liiga väike. Lõpuks peavad selle eest maksma Eesti inimesed. Arusaamatu, miks seda on vaja teha.

Meile räägitakse, et teede kasutamise eest on vaja maksta. Ma tulen veel kord tagasi selle juurde, mida me oleme juba rääkinud: Eestis on olemas teedemaks ja selle nimi on kütuseaktsiis. Seda korjatakse meil väga suures summas kõigilt inimestelt, kaasa arvatud veokite ja väikeveokite kasutajatelt. Järelikult mõeldakse nüüd lisaks juba olemasolevale teedemaksule välja veel üks uus teedemaks. Nagu eelkõneleja ütles, sisuliselt viiakse sellega ellu ka automaksu kehtestamise soovi. Nii et me näeme ikkagi soovi kehtestada lihtsalt uusi makse. Meie ei toeta seda. Selle tõttu teeb Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon ettepaneku eelnõu esimesel lugemisel tagasi lükata. Aitäh!

10:36 Aseesimees Enn Eesmaa

Einar Vallbaum, palun, Isamaa ja Res Publica Liidu nimel! Tagasilükkamise ettepaneku on EKRE juba kirjalikult esitanud.

10:36 Einar Vallbaum

Austatud eesistuja! Head kolleegid! Mul on täna siin teie ees hea olla. Ma vaatasin neid inimesi, kes võtsid sõna teemal, millest nad midagi ei jaga. See on väga kurb. On väga palju selliseid asju, mille kohta Riigikogus võetakse sõna, aga millest eriti midagi ei jagata. Ma tuletan teile meelde, et ma olen 25 aastat autotranspordiga tegelnud. Ma olen teist korda tagasi valitud Eesti Rahvusvaheliste Autovedajate Assotsiatsiooni presidendiks, ma olen ka tööandjate keskliidu volikogus, kus ma esindan maanteetranspordi ettevõtjaid. Te rääkisite siin väikeettevõtjatest. Ühelgi väikeettevõtjal ei ole üle 3,5-tonnist kaubikut, sest kõigil 3,5-tonnistel kaubikutel on tööaja mõõtmiseks peal tahhograaf. Seda ei taha ükski väikeettevõtja, sest siis tuleb kellaaja järgi tööd teha. Nii et ärge pugege selle taha, te ei tea sellest midagi! Kõik sõidavad N1-autodega, millel ei ole peal tahhograafi ja millega saab kas või ööpäev läbi sõita. Kui te sõidate Eesti teedel, siis vaadake, missugused on meie kõige kiiremad autod. Need on

valged kaubikud, mis sõidavad teist mööda, nii et silm ka ei pilgu, ja mis teevad 24 tundi järjest tööd. Need on kõige ohtlikumad autod Eesti teedel.

Mulle on 20 aastat räägitud, et miks te ei kehtesta seda maksu, mis on teistes riikides. Nüüd, kui me selle kehtestame, te räägite, et miks me selle kehtestame! Kas see on eestlastel mingi paranoia või? Ühtpidi ei ole hea ja teistpidi ei ole hea, küll on ühtpidi halb ja siis on teistpidi halb. Vastuseks on vaikus! Palun tegelge nende asjadega, millest te midagi teate!

Sellega on kõik nõus, et selle maksu peab kehtestama, kuna see on igal pool Euroopa Liidus olemas. Te räägite, et raskeveokid rikuvad teid. Tegelikult rikuvad teid kõige rohkem need väikesed kaubikud, mis kasutavad naelkumme nagu meiegi autod. Ammu enam lund ei ole, aga meie sõidame ikka naelkummidega, õigemini naelrehvidega. Missugused roopad on teedel, mille on tekitanud väikesed autod oma naelrehvidega! See on meie kõige hullem probleem, mitte suured autod.

Maksukogumise kohta võib öelda, et suured autod on selles asjas väga korralikud. Ka Lätis ei ole mingit elektroonilist maksmist, kuid kõik Eesti autojuhid maksavad seal maksu. Kõik teavad, et see tuleb ära maksta, sest karistus on poole suurem. Teha sellist lärmi – ma arvan, et see on ülepingutatud. Soovin teile edu tegelemiseks asjadega, mida te hästi jagate! (Aplaus.)

10:38 Aseesimees Enn Eesmaa

Erki Savisaar, Eesti Keskerakonna fraktsiooni esindaja.

10:39 Erki Savisaar

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahan ära selgitada paar müüti, mis siin õhku visati. Kõigepealt, need kaubikud, maasturid jm sõiduaudod, mille registrimass on 3500 kilogrammi, ei kuulu maksustamisele. Need on tavamõistes B-kategooria sõidukid, need ei ole raskeveokid ja nendele seda teekasutustasu ei kehtestata. See kehtestatakse sõidukitele, mille mass on üle 3,5 tonni, st 3501 kilogrammi ja sealt edasi. Ei maksa paanikat külvata. Kõik sõiduaudod jäävad sõiduaudodeks ja nendelt maksu võtma ei hakata.

Teine oluline asi. Seda erandit küsiti, kuigi vedajad ei soovinud, et tehakse erand 3,5–12-tonniste sõidukitele. Seda Euroopa Komisjonist küsiti. Sealt ei saadud positiivset vastust. Meile öeldi, et Eestis ei ole 3,5-tonnistelt sõidukitelt selle maksu võtmine üleliia keerukas. Põhjus on lihtne: Eesti on IT-riik. Nüüd on ka Euroopa aru saanud, mis see IT tähendab. Seda tähendab, et kui makse kogutakse internetis, siis ei teki riigile sellest lisakoormust, sõltumata sellest, kuhu see piir tõmmata. Seetõttu ei olnud mõtet ka menetlusega edasi minna. Selleksamal põhjusel, et Eesti on IT-riik, tuleb tõenäoliselt ka see automaatkontroll. Meil on maanteedel juba piisavalt kaameraid ning teha sealt samm edasi ja arendada välja automaatkontroll ei ole üldse keeruline ega võta aastakümneid aega, selle saab kindlasti palju kiiremini valmis. Tulevad ka need müügiputkad piiri peale, mida Vabaerakond soovis. Seda piletit saab osta piiripunktist, sadamast, laeva pealt ja bensiinijaamast, aga peale selle internetist ja me usume, et enamik kasutab edaspidi seda võimalust. Aitäh!

10:41 Aseesimees Enn Eesmaa

Kuna rohkem sõnavõtusoove ei ole, siis sulgen läbirääkimised. Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni ettepanek on eelnõu 419 esimesel lugemisel tagasi lükata. See ettepanek toob enesega kaasa saalikutsungi.

Austatud Riigikogu, panen hääletusele Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni ettepaneku eelnõu 419 esimesel lugemisel tagasi lükata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Ettepaneku poolt hääletas 32 rahvasaadikut, vastu oli 51, erapooletuks ei jäänud keegi. Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni ettepanek ei leidnud toetust.

Eelnõu 419 esimene lugemine on lõpetatud. Määrán eelnõu 419 muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 16. mai kell 17.

2. 10:44 Spordiseaduse ja halduskoostöö seaduse muutmise seaduse eelnõu (423 SE) esimene lugemine

10:45 Aseesimees Enn Eesmaa

Tänane teine päevakorrapunkt on Vabariigi Valitsuse algatatud spordiseaduse ja halduskoostöö seaduse muutmise seaduse eelnõu 423 esimene lugemine. Kutsun ettekandeks kõnepulti kultuuriminister Indrek Saar.

10:45 Kultuuriminister Indrek Saar

Lugupeetud juhataja! Austatud Riigikogu liikmed! Mul on hea meel teie ees seista spordiseaduse ja halduskoostöö seaduse muutmise seaduse eelnõuga, mis on kantud soovist lihtsustada ning muuta läbinähtavamaks ja ettenähtavamaks spordivaldkonna rahastamist riigieelarvelistest vahenditest. Ühe suure sammu oleme koostöös teiega, lugupeetud Riigikogu, eelmisel aastal astunud, sest sel aastal saavad alaliidud suurema osa oma riigieelarvest tulevast toetusest ettenähtud toetussüsteemi kaudu, mille koostöös Eesti Olümpiakomitee alaliitudega eelmisel aastal välja töötasime. See tähendab seda, et 1,1 miljonile eurole, mis on riigieelarvest ette nähtud spordialaliitude toetuseks, lisandus sel aastal 1,5 miljonit eurot. See on suurusjärg, mida Riigikogu tavaliselt eelarve lugemiste ajal spordialaliitudele antavale juurde leidis. Nüüd on see allutatud avalikele, läbinähtavatele ja valdkonnaga läbiräägitud kriteeriumidele, mille alusel kõik spordialaliidud saavad oma tegevusnäitajate alusel pikemas perspektiivis ette aimata, milline võib olla nende järgmise aasta toetus.

Selleks et selle reformikesega edasi minna, näeb teie käes olev eelnõu ette võimaluse, et riigieelarvest spordialaliitude toetamise võib kultuuriminister halduslepinguga volitada otsustamiseks olümpiakomiteele. See peaks andma võimaluse alaliitudele, mis suuresti ju Eesti Olümpiakomitee moodustavadki, suhelda otse Eesti Olümpiakomiteega. Nii peaks vähenema asjaajamise keerukus ja tülikus, sest üks vaheetapp jääb ära. Ka aru annavad alaliidud tulevikus otse Eesti Olümpiakomiteele. Täna!

10:48 Aseesimees Enn Eesmaa

Esimese küsimuse esitab Peeter Ernits.

10:48 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Ma loen siit, et selle eelnõu peamine mõte on see, et Kultuuriministeerium saab ühest ülesandest lahti. Ta ei pea enam sellega tegelema, koormus väheneb ja olümpiakomitee võtab selle töö üle. Kas on veel mingeid selliseid plaane, milliseid ülesandeid võiks anda mingitele organisatsioonidele, et ministeeriumi koormust vähendada?

10:48 Kultuuriminister Indrek Saar

Aitäh! Mõnel määral puudutab see võib-olla tõepoolest ka ministeeriumi koormust, aga eelkõige üldist halduskoormust. Süsteemi selgemaks muutmise huvides on plaanis järgmine etapp, mida me ootame, see on ettepanek, millest on mõnda aega räägitud ja millega peaks rahandusminister mõne aja pärast valitsusse tulema. See näeb ette, et võimaluse korral võiks Hasartmängumaksu Nõukogu vahendid suunata – valdav osa neist juba lähebki sinna – samuti Eesti Olümpiakomiteesse. See annaks võimaluse vähendada kultuurkapitali koormust spordialaliitude projektide rahastamisel ja võtta suurema rolli liikumisharrastusega seotud ürituste toetamisel. Tegelikult tähendaks see seda, et alaliitudel ja spordiürituste korraldajatel on üks koht vähem, kuhu on vaja taotlusi esitada, aga raha on vähemalt niisama palju.

10:49 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Krista Aru!

10:49 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud minister! Te juba puudutasite hasartmängumaksu ja kultuurkapitali kaudu tulevat finantseerimist. Kas te saate täpsustada, kui kaugemale on Kultuuriministeerium jõudnud just nimelt spordi rahastamisel kultuurkapitali kaudu võimaldatavate toetustega?

10:50 Kultuuriminister Indrek Saar

Aitäh! Ega mingit muud sammu Hasartmängumaksu Nõukogu ja kultuurkapitali spordi sihtkapitali asjus ei ole võimalik teha, kuni valitsus ei ole teinud ettepanekut, mis Hasartmängumaksu Nõukogust üldse

saab. Meie oleme ettevalmistused teinud. Me oleme pakkunud, nii nagu ka seaduseelnõu seletuskirjas on öeldud, spordi rahastamise mitmeastmelist reformi, mille üks väike nüanss on täna seaduseelnõuna teie ees laual. Me arvame, et järgmisena võiks edasi minna just kirjeldatud Hasartmaksumängu Nõukogu vahendite üleandmisega Eesti Olümpiakomiteele ja anda sellega ka kultuurkapitali sihtkapitalile võimalus panustada enam sellesse valdkonda, kuhu Hasartmängumaksu Nõukogu siiani on panustanud. Lihtsalt paberimajandus väheneks – nii taotlemise kui ka aruandluse mõttes – kaks korda.

10:51 Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Ammas.

10:51 Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav minister! Ütlesite selgelt ja kenasti, et see 1,5 miljonit kompenseerib selle osa, mille varem eraldasid riigikogulased aasta lõpus. Aga varem eraldasid raha ka riigiettevõtted, see on nüüd lõpetatud. Kas on ette näha, et see raha ka riigieelarvest edaspidi kuidagi kompenseeritakse? Kas kokkuvõttes on loota, et Eesti spordile tuleb ka raha juurde, peale selle, et rahaga ümberkäimine on läbipaistvam ja toredam?

10:52 Kultuuriminister Indrek Saar

Jah, tulenevalt eelmise aasta lõpus toimunud koalitsiooniläbirääkimistest on 2018. aasta eelarvesse planeeritud täiendavad pool miljonit eurot, kompenseerimaks just nimelt seda summat, mille aastate jooksul on spordile eraldanud riigiettevõtted või riigi osalusega ettevõtted oma toetusotsuste kaudu. See summa on aastati olnud väga erinev. Viimaste aastate keskmine on tegelikult olnud märkimisväärselt alla poole miljoni. Aga me teame, et varasematel aastatel oli see suurem. Viimastel aastatel ongi olnud suur küsimärk, mida riigiettevõtted ja riigi osalusega ettevõtted õieti peaksid oma toetamis- ja sponsortegevuses tegema ja mida mitte. See on loomulikult tekitanud mõneks ajaks teatava segaduse. Samas on kindlasti neid riigiettevõtteid ja riigi osalusega ettevõtteid, millel on ka tulevikus mõistlik turundustegevuse mõttes, oma teenuste ja toodete reklaamimise mõttes olla lepingulises suhtes ühe või teise spordiürituse korraldajaga. Ma väga loodan, et need suhted jätkuvad, et jätkub selle riigiettevõtte, kellel on vaja oma tooteid või teenuseid reklaamida, ja spordiürituse korraldaja vastastikku kasulik suhe.

10:54 Aseesimees Enn Eesmaa

Peeter Ernits, teine küsimus.

10:54 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea minister! Nagu ma aru saan, nendest 200 toetusest 100 läheb üle olümpiakomiteele ja ministeeriumi töökoormus väheneb. Aga raha tuleb ikkagi maksta, 7763 eurot antakse selleks üle, kuid 100 taotlust jääb ikkagi ministeeriumile. Kas need jäävadki ministeeriumi lahendada või on plaan ka need kellelegi suunata, pluss need ülejäänud 7763 eurot?

10:55 Kultuuriminister Indrek Saar

Praeguse seisuga ei ole muid plaane edasivolitamiseks. Me praegu tegeleme sellega, et need oleksid alaliidud ja see institutsioon, kes selle kohustuse üle võtab, oleks Eesti Olümpiakomitee.

10:55 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud minister, teile rohkem küsimusi ei ole. Juhtivkomisjoni ettekande teeb kultuurikomisjoni liige Toomas Väinaste.

10:55 Toomas Väinaste

Austatud esespiiker! Head Riigikogu liikmed! Austatud minister! Räägin esmaspäeval, 17. aprillil 2017. aastal toimunud Riigikogu kultuurikomisjoni istungi protokollil põhjal. Istungi juhataja oli Aadu Must, komisjoni esimees, istungist võtsid osa komisjoni liikmed Laine Randjärv, Heljo Pikhof, Toomas Jürgeinstein, Toomas Väinaste ja Viktoria Ladõnskaja. Kutsutud oli kultuuriminister Indrek Saar.

Toimus spordiseaduse ja halduskoostöö seaduse muutmise seaduse eelnõu 423 arutelu. Indrek Saar selgitas, et eelnõu eesmärk on luua spordi rahastamises paindlikkust ning näha ette võimalus, et spordialaliitude toetamise otsuseid teeb edaspidi rahvuslik olümpiakomitee. Eelnõu väljatöötamisel kaaluti ka olemasoleva olukorra säilitamist, st seda, et toetuste jaotamise ülesannet täidetak ainult ministeeriumi tasandil. Jõuti aga järeldusele, et kui ülesande täitmisel on kaasatud Eesti Olümpiakomitee, siis see annab võimaluse ministeeriumi tasandil keskenduda enam spordipoliitika kujundamisele, vähendada ministeeriumi töökoormust üksikotsuste tegemisel ning luua juurde sisulist kompetentsi.

Komisjoni liikmed täpsustavaid küsimusi ei esitanud. Konsensuslikult otsustati, esiteks, teha ettepanek saata eelnõu täiskogu 9. mai päevakorda. Teiseks otsustati teha ettepanek esimene lugemine lõpetada. Kolmandaks otsustati teha ettepanek määrata muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 23. mai 2017 ja määrata ettekandjaks Toomas Väinaste. Aitäh!

10:58 Aseesimees Enn Eesmaa

Aitäh teilegi! Täpsustavaid küsimusi ettekandjale ei esitata. Avan fraktsioonide läbirääkimised. Andres Ammas Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel.

10:58 Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetavad Riigikogu liikmed! Spordist ei räägita siit puldist ülearu sageli, sellest võiks sagedamini rääkida. Seepärast kasutan võimalust esitada lühidalt mõned Vabaerakonna seisukohad. Eesti spordil või õieti selle rahastamisel on suuresti olnud kaks häda. Esiteks, raha on lihtsalt vähe, Eesti sport on olnud aastaid või aastakümneid alarahastatud. Teiseks on Eesti sport olnud ülepolitiseeritud, poliitika ja spordi suhted on olnud ebameeldivalt lähedased.

See eelnõu on kahtlemata tubli samm edasi. Sellisena Vabaerakonna fraktsioon seda kindlasti tervitab ja selle seaduse vastuvõtmist toetab, ent siit peaks edasi liikuma ja võiks edasi liikuda. Nagu kultuuriministri vastustest selgus, praegu asendab see poolteist miljonit eurot riigikogulaste seni regionaalsete investeeringute kaudu antud panuse ja koalitsioonis kokkulepitud pool miljonit asendab riigiettevõtelt laekunud. Kokkuvõtet tehes tuleb öelda, et spordile eraldatav raha just liiga palju ei suurene, see peaks suurenema ja võiks suurenedagi palju hoogsamas tempos.

Väga tervitatav on asjaolu, et nn katuseraha ehk regionaalsete investeeringute raha on nüüd läinud kompetentsemate jagajate kätte, kelleks ma olümpiakomitee täitevkomiteed ja ka olümpiakomitee tehnilisi töötajaid kahtlemata pean. Ent ma tunnistan, et mul on väike kuri eelaimus ja kuri mure. Kas siis, kui aasta lõpus tulevad taas need – ametlikult nimetades – regionaalsed investeeringud, mida žargoonis nimetatakse katuserahaks, meie ette siin, lugupeetud poliitikud, me ikka suudame näpud spordi rahastamisest eemal hoida? Või saab valdavaks tahtmine mõne sõudepaadiga koos poseerida või mõnel muul viisil näidata ennast spordimeeste taustal õilsa heategijana, kes just mõnda konkreetset spordiala toetab? Mul on ettepanek. Mängime ausat mängu ja jätame regionaalsed investeeringud tõesti regionaalseteks investeeringuteks, ärme muudame neid spordialaliitude varjatud toetamiseks. Aga riigieelarvest järgmisel aastal spordile eraldatavaid summasid kahtlemata suurendama peaks ja suurendada võiks.

Meenutame olümpiakomitee presidendikandidaatide debatti. Seal kõlas mitmesuguseid ettepanekuid spordile lisaraha leidmise kohta. Need on leidnud selles mõttes rakendust, et toetust on leidnud presidendiks valitud Urmas Sõõrumaa ettepanek tõsta alkoholi- ja tubakaaktsiisi ning sellest tõusust laekuv raha suunata sporti. Aktsiis on tõusnud. Kas selle tõttu midagi sporti lisandub? Toomas Tõniste tegi ettepaneku kaotada tulumaksuseaduses eluasemelaenu intresside maksuvabastus. Ka seda ettepanekut võttis koalitsioon kuulda. Kas aga sporti tuli lisaraha? Nii et kõigist nendest väikestest ja salakavalatest maksutõusudest laekuva raha abil võiks Eesti sport tuleva aasta riigieelarvest tõesti pälvida suuremat toetust. Aitäh!

11:03 Aseesimees Enn Eesmaa

Lõpetan läbirääkimised. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 423 esimene lugemine lõpetada. Esimene lugemine on lõpetatud. Määrati eelnõu 423 muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 23. mai kell 17.15.

3. 11:03 Olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Eesti majanduspoliitilised valikud – ohud ja võimalused ettevõtlusele" arutelu

11:03 Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud Riigikogu! Meie kolmas päevakorrapunkt on Eesti Reformierakonna fraktsiooni ettepanekul toimuv olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Eesti majanduspoliitilised valikud – ohud ja võimalused ettevõtlusele" arutelu. Esmalt lubage mul tutvustada arutelu korda, mis tuleneb Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse §-st 53. Kõigepealt esineb kuni 10 minutit Eesti Reformierakonna esimees Hanno Pevkur. Ettekandele järgnevad küsimused ja vastused, mis kestavad kuni 20 minutit. Seejärel esineb kuni 15 minutit ettevõtte MOVE Guides asepresident Sten Tamkivi. Ettekandele järgnevad küsimused ja vastused, mis kestavad kuni 30 minutit. Kolmandana esineb ettevõtja, Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige, Tartu Ülikooli nõukogu esimees Ruth Oltjer, kes kõneleb kuni 15 minutit. Ettekandele järgnevad küsimused ja vastused, mis kestavad kuni 30 minutit. Iga Riigikogu liige võib esitada kokku kaks küsimust ja ettekandjaid on kolm. Pärast ettekandeid ja küsimustele vastamist avame läbirääkimiste vooru, kus võivad sõna võtta Riigikogu liikmed ning komisjonide ja fraktsioonide esindajad. Eesti Reformierakonna fraktsioon on teinud ettepaneku, et kõigepealt võtaksid sõna fraktsioonide esindajad. Pärast arutelu lõppemist Riigikogu otsust vastu ei võta. Eesti Reformierakonna fraktsioon on teinud veel ühe ettepaneku, nimelt ettepaneku tänast istungit vajaduse korral pikendada, aga me tuleme selle ettepaneku juurde veidi hiljem. Ma palun ettekandeks kõnetooli Eesti Reformierakonna fraktsiooni esimehe Hanno Pevkuri.

11:05 Hanno Pevkur

Austatud istungi juhataja! Head Riigikogu liikmed! On aasta 2046. Sul ei ole autot või ei ole sul üldse eriti midagi, küll maksad sa kasutustasu, kui sa midagi vajad. Virtuaalreaalsus on igapäevane ja sa suhtled pidevalt kõiksugu seadmetega. Enamik pindadest on muutunud ekraanideks ja iga ekraan vaatab sind ka vastu. Iga sinu sammu jälgib mingi äpp. Reklaamitegijad maksavad sulle, et sa nende reklaame vaataksid. Robotid ja tehisintellekt on üle võtnud su töö, aga loonud sulle ka uue, mida sa 2016. aastal isegi unes ei näinud. Selline on Kevin Kelly raamatu "The Inevitable" sissejuhatuse.

Tõin selle suurepärase raamatu tutvustuse siin välja lihtsal põhjusel: elu meie ümber muutub väga kiiresti ning see, mis meile täna tundub uus ja põnev, on arendajate ja leiutajate arvates juba möödunud. Me peame ühiskonnana ja eelkõige igaüks ise mõistma, et edu sõltub valmisolekust minna kaasa muutustega. Teame ju kõik, kuidas Nokia kaotas oma turueelse, kuna jäi liiga kauaks uskuma, et traditsioonilise mobiiltelefoni edu jätkub. Ei jätkunud. Klahvidega telefon on küll alles, aga enamik kasutab nutiseadmeid, mis peale selle, et pakub telefoniteenust, on igapäevane abiline ja arvuti sinu taskus. Ka üha enam ja kiiremini globaliseeruvus riikidevahelises konkurentsisis on edukad vaid need, kes on oma valikutes, sh nii majanduspoliitilistes kui ka õiguspoliitilistes valikutes uuendusmeelsed ja kiired. Kui magama jääda, võib ärgates juba lootusetult hilja olla.

Meenutan, et Riigikogu on juba üle aasta arutanud jagamismajanduse reguleerimist. Elu ise on aga selle juba ammu ära teinud ja seda protsessi ei ole võimalik peatada. Kui riik ei ole piisavalt paindlik, leiavad inimesed nõudluse-pakkumise lahendamiseks oma tee, sõltumata sellest, kas riik seda reguleerib või mitte. Nii on juhtunud Uberi ja Airbnb'ga ning veel paljude teiste teenust pakkuvate lahendustega. Ehk sõnum on lihtne: arengut ja innovatsiooni tagasi pudelisse ei topi. Loomulikult pole ühtegi ratsionaalset argumenti arengu vastu võitlemiseks. Nagu Kevin Kelly oma juba viidatud raamatus kirjutab, see pole võidujooks robotite vastu, vaid võidujooks nendega koos. Me võime kindlad olla, et 200 aastat tagasi ei osanud keegi Ameerika Ühendriikide farmide töötajatest (farmides töötas tollal muuseumis 70% ameeriklastest) ennustada, et 200 aastat hiljem on nende töökohtadest alles vaid 1%. Nii võime üsna kindlalt väita, et järgmise 50 aastaga kaob väga suur osa meie töökohtadest, sest arenev tehnoloogia ja robotid teevad oma töö.

Töö kadumist ei pea siiski pelgama. Kuigi praegused, meile teada olevad töökohad kaovad, siis töö ei kao, vaid muutub. Mõelgem kas või kaubanduse peale. Kümme aastat tagasi ei arvanud enamik meist, et toidupoes saab käidud nii, et müüjat ei kohtagi – skaneerime ise oma kauba, maksame otse terminalis ning müüja või kassapidaja selles protsessis puudub –, aga nii on läinud ja selline areng jätkub. Või juba mainitud põllumajandus. Kui 50 aastat tagasi oli üks lüpsja umbes 50 lehma kohta, siis tänapäeval teeb sama töö ära üks robot ja vajadus inimeste järele on vähenenud mitu korda. Progress

on märkimisväärne ja vältimatu. Ka iseseisvad autod on juba kohal ja kaubavedu ilma juhita ei ole enam mingi utoopia, rääkimata postiveost postiljonideta, mille üks tõsisemaid arendajaid on muuseas Viljandi ettevõtte Cleveron, mille omanikud tänavu aasta ettevõtjateks valiti.

Miks ma seda kõike teile räägin? Eks ikka sellepärast, et meie siin Riigikogu suures saalis mõistaksime ka oma rolli muutumist, mõistaksime, et seadusloome ei saa ega tohigi takistada majanduse ja ettevõtluse arengut. Ma julgen teha ühe ennustuse ja väita, et tulevikus on üha edukamad need riigid, kes julgevad oma ettevõtlust reguleerivaid seadusi suuresti vähendada. Las turg olla vaba, mitte ülereguleeritud.

Riiklikust regulaatorist on mitu korda efektiivsemad inimesed ise. Näiteks, hotelli otsimisel ei ole niivõrd oluline ametliku tunnustusena antud tärnid, kuivõrd TripAdvisor.com-ist loetud teiste inimeste hinnangud hotellile, või juba mainitud Uber ja Airbnb, kus teenusepakkuja kvaliteedimärgiks on kasutajate tagasiside, mitte plafoon katusel või linnavalitsuse tegevusluba.

Vaadates ajalukku, mõistame, et just piiranguteta majandus on see, mis on kõige kiiremini arenenud ja ühiskonna heaolu kasvatanud. On meie teha, kas käitume nii, nagu Briti kuninganna Elizabeth I, kes keeldus 16. sajandi lõpul väljastamast William Leele patenti kudumismasina tootmiseks, tehes seda ettekäändel, et muidu kaotavad kuningriigis tuhanded kuduajad töö, või vähendame bürokraatiat ja riiklikku regulatsiooni ning laseme ettevõtlusel vabamalt areneda, nagu siis, kui maailm teadis Eestit veel kui digitiigrit.

Ma olen veendunud, et ettevõtlust reguleerivate aktide ja miks mitte ka laiemalt seaduste arvu ning bürokraatia olulise vähendamisega ei muutuks Eesti õigusruum mitte kuidagi kehvemaks, pigem vastupidi. Suurem vabadus annab arengule suurema tõuke. 50% vähem õigusakte ja bürokraatiat! Jah, see on julge, võib-olla isegi hulljulge eesmärk, aga väidan, et edu saavutamiseks ja tugevamaks saamiseks on see vältimatu.

Head kolleegid! Meil on võimalik teha teene oma lastele, mitte reguleerides Eesti riigi toimimist üle. Kas usaldame ettevõtjaid või soovime iga ettevõtliku inimese kõrvale kontrollivat ametnikku või lausa mitut?

Olgu siinkohal ühe detailinäitena toodud Estonia Klaverivabrikus kogetu. Loomulikult peavad olema olema elementaarsed tuleohutusnõuded ja nendest tuleb kinni pidada, aga arvestades klaverivabriku sisseseade ja kasutatavate materjalide unikaalsust, võime olla sada protsenti kindlad, et perekond Laul on ise mitu korda rohkem motiveeritud tagama tehases tuleohutust, kui on seal aastate jooksul käivad inspektorid. Samuti on meie teha siin saalis, kas tõstame olemasolevaid ja kehtestame uusi makse, mis ettevõtluse arengule ilmselgelt pärssivalt mõjub, või võtame põhimõttelise hoiaku, et mida minimaalsem on ettevõtluse maksukoormus, seda suurem on areng ning seeläbi ka tulu majandusele ja ühiskonnale tervikuna.

Keegi ju ei väida, et riik ei vaja kaitse, turvalisuse, tervishoiu või hariduse pakkumise jaoks maksutulu. Loomulikult vajab. Aga vaadates praegu valitsuse laualt Riigikokku saabuvald maksutõusude ja uute maksude kehtestamise ettepanekuid, võib mõista neid, kes on mures Eesti tuleviku pärast. Ühelgi valitsusel ei tohi ega saa olla arvamust, et pärast neid tulgu või veeuputus. Ametisolev valitsus nii aga arvab. Kuidas teisiti mõista soovi süüa ära varem kogutud reservid, mida on hoitud kriisiaastateks, või võtta laenu, mille võtmise võimalust vajame ajal, kui Euroopa Liidu toetused hakkavad vähenema? Just vähenevad eurotoetused on kõige selgem märk sellest, et oleme ühiskonna ja riigina läbi teinud muljet avaldava arengu, saanud jõukamaks kui kunagi varem.

Meie eesmärk ei ole jääda elama abirahast. Vastupidi, meie soov on elada senisest paremini. Seetõttu tuleb ka valikud teha, lähtudes eesmärgist saada majanduslikult ja ühiskondliku rikkuse poolest üha tugevamaks. Siin tulevadki mängu riigi majanduspoliitilised valikud. Kas Eestil on tugev ja tasakaalus eelarve või juhib Eestit valitsus, kes ise kulutab ja laseb tänased kulutused kinni maksta meie lastel? Kas Eestis on ettevõtluskeskkond, kus on vähe bürokraatiat ja kus näiteks õigusruum on praegusega võrreldes poole väiksem? Kas meil on riik, kuhu välisinvestorid tahavad tulla ning kus maksusüsteem on ühetaoline, läbipaistev ja lihtne, mitte tuhande astme või tuhandete eranditega, kus välismaalastel on võimalik oma lapsed panna tiptasemel rahvusvahelisse kooli ja kus välistöötajad on oodatud, nende arv ei ole kvoodiga piiratud, kus on võimalik innovatiivseid lahendusi testida riikliku bürokraatiata ning kus e-residentsus ja teised uued e-lahendused on niisama atraktiivsed kui e-valitsus või e-maksuamet nende loomise ajal?

Ma olen kaugel arvamusest, et me jõuame kõik olulised valikud mõne tunniga läbi arutada, ent suunda me saame näidata. Me saame anda sõnumi, et kõik ei ole veel kadunud, et on olemas valmisolek ja tahe lõpetada või vajaduse korral ka tühistada praegu planeeritavad ja ettevõtlust kahjustavad maksumuudatused ning teha majanduspoliitilisi valikuid, mis viivad meid edasi, mitte tagasi. Head

kolleegid! Ma soovin meile arukat debatti, head kuulamist ja, kõige olulisem, pilku tulevikku, sest vaid nii saame ühiskonnana tugevamaks. Aitäh!

11:15 Aseesimees Enn Eesmaa

Debatt algab küsimuste vooruga. Erki Savisaar, palun!

11:15 Erki Savisaar

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ettevõtete maksukoormus suhtena SKT-sse väheneb planeeritud muudatuste tõttu umbes 0,6%, mida on parajalt palju. Viimase kümne aasta jooksul on Eestis majanduskasv olnud aeglasem kui Euroopas keskmiselt. Seega, viimased kümme aastat oleme Euroopast tegelikult maha jäänud, meie inimeste ostujõud on vähenenud. Kogu selle aja jooksul oli juhtivaks valitsuserakonnaks Reformierakond. Miks teie arvates on Eestis viimase kümne aasta jooksul toimunud selline tagasikäik?

11:16 Hanno Pevkur

Aitäh! Kui te vaatate viimast kümneaastast tsüklit, siis te näete ka ise, et selle aja sisse jäi üsna tõsine majanduslangus kogu maailmas ja Euroopas. Kui te võtate kümne aasta keskmise, siis te võite tõesti mingisuguseid selliseid numbraid ju välja tuua. Mina toon teile hoopis teise võrdluse. Vaatame, milline on põhimõtteliselt riigi roll majanduses. Praeguse valitsuse arusaam on see, et riik reguleerib kõike. Meie arusaam on see, et riik ei pea kõike reguleerima, vaid peab võimaldama ettevõtluse vaba arengut. Siin on põhimõtteline vahe.

Teie tõite näite kümneaastase perioodi kohta, mina lähen ajas sada aastat tagasi. Saja aasta eest oli Ameerika Ühendriikide tulevane president Hoover majandusminister. Tema tuli välja ettepanekuga, et võtame hästi palju laenu ja turgutame riigikapitalismi toel majandust. Esimene aasta oligi päris tore, aga tollased riigijuhid ei pidanud seda õigeks ja tegid õigesti, sest kui Hoover ja pärast teda Roosevelt olid valitsuses ja võtsid väga suure laenu, siis selle tagajärjeks oli suur depressioon. Nii et selles mõttes annab laenu võtmine ja kulutuste tegemine ka reserve arvel lühiajaliselt võib-olla tõesti mingisuguse tulemuse, pikemaajalises perspektiivis on riigi majandusse sekkumine igal juhul kehvema mõjuga. Kui te tahate veel detailsemaks minna, siis võtke kas või eelmise aasta lõpus avaldatud Nordea Panga analüütikute samateemaline arvamus, mis puudutab seda, kas ja kuidas investeerida ja milline mõju sellel on, kas ja kuidas võib riik üle jõu käivaid kulutusi teha ning milline on pikemas perspektiivis selle mõju majandusele.

11:17 Aseesimees Enn Eesmaa

Jaanus Karilaid, palun!

11:17 Jaanus Karilaid

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Ma lähen oma küsimusega aastasse 2015, kui Reformierakond oli veel valitsuses. Mõttekoja Praxis ja Tallinna Tehnikaülikooli majandusekspertid väitsid 2015. aastal mitme uuringu põhjal, et Reformierakonna valitsuse juhtimisel oli Eesti majandus jõudnud stagnatsiooni. Ei olnud ideid, ei olnud majanduspotentsiaali ja lasti majandusel lihtsalt loksuda – see oli üks hinnang. Teiseks vaatan ma hinnangut mediaanpalgale. 2015 tulid välja järjekordsed näitajad mediaanpalga kohta. Inimeste sissetulek peaks peegeldama ka majanduse elujõudu. Näiteks oli 2015. aastal mediaanpalk Võru maakonnas 650 eurot. Kuidas te kommenteerite nende majandusekspertide väiteid, et Reformierakond ei suutnud hakkama saada Eesti majanduspoliitika juhtimisega? Teiseks, kui te siin väidate, et te suudate majandust edukalt arendada, siis miks on mediaanpalk ikkagi nii madal?

11:18 Hanno Pevkur

Aitäh! Ma ei hakka mediaanpalka kommenteerima. Kui te võtate pikema perioodi, siis te näete, et nii keskmine palk kui ka mediaanpalk on päris korraliku tõusu läbi teinud, kusjuures seda ei ole näha mitte ainult üle Eesti vaadates, vaid ka eraldi Lõuna-Eestis. Te teate seda väga hästi ise ka. Nüüd tulen ma selle juurde, mis puudutab rahandust ja majandust. Jah, meil oli usk ja teadmine, et me hoiame riigirahanduse korras. Me ei läinud eelarvega sellises mahus defitsiiti, nagu praegune valitsus seda

planeerib, me hoidsime reserve kriisiaastateks. See teadmine meil oli. Ma vaatan teie prognoose. Teie planeerite seda, et 2021. aastaks kukuvad valitsuse reservid suurusjärgus 6% peale, millest keskvalitsuse reservid jäävad 2% juurde, ülejäänud on sotsiaalkindlustusfondide reservid. Te põletate raha, mida varasemad valitsused on hoidnud selleks ajaks, kui Eesti riigil on tõesti raske. Praegu ei ole Eesti riigil nii raske, et peaks reserve põletama ja laenu juurde võtma.

11:20 Aseesimees Enn Eesmaa

Marko Šorin.

11:20 Marko Šorin

Aitäh, eesistuja! Hea ettekandja! Muidugi, need reservid ei ole nii suured, nagu te oma sõnavõtuga võib-olla tahtsite kuulajatele väita. Aga mina pöördun samuti 2015. aasta märtsisse, kui Eesti keskpank hakkas ostma Euroopast võlakirju. Praeguseks on võlakirjade ostu maht jõudmas nelja miljardi euron. Kuidas üldiselt elavdab selline teiste riikide võlakirjade ostmine Eesti majandust ja milliseid majandussektoreid see elavdada aitab?

11:20 Hanno Pevkur

Aitäh! Mul on väga hea meel, et te olete teinud enne tänast debatti eeltööd ja olete ajalugu vaadanud. Tollased keskpanga otsused on loomulikult seotud sellega, et keskpank on üks osa Euroopa Keskpankade Süsteemist. Mina ei keskenduks sellele, milline on riigi sekkumine. Vastupidi, tänases debatis keskenduksin ma tulevikule. Te räägite sellest, et keskpank ostis võlakirju. Kena. Aga vaatame tulevikku. Ma saan aru, et Keskerakonna soov ongi elada minevikus, aga räägime tulevikust. Räägime sellest, millised on Eesti valikud tuleviku jaoks. Lugege tänast Postimeest ja Eesti Päevalehte, te saate sealt väga häid mõtteid selle kohta, kuhu tegelikult peab majandus liikuma, kui palju peab andma vabadust juurde, kui palju me peame tegelema sellega, et meil oleks vaba ettevõtluskeskkond ja me ei reguleeriks riiki üle. Need on täpselt need mõtted, mida ma täna oma avasõnavõttus avaldasin.

11:21 Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Herkel.

11:21 Andres Herkel

Aitäh, härra juhataja! Austatud härra Pevkur! See jutt, et ei tohi üle reguleerida ja tuleks bürokraatiat vähendada, kõlab väga sümpaatselt. Reformierakonna valitsemise ajal oli ka selline sümpaatne algatus nagu nullbürokraatia projekt. Sõidupäevikute kaotamisest on räägitud ei mäleta, kui kaua. Ent suur osa sellest kõigest jäi ikkagi ellu viimata. See on see suurim häda minu meelest. Kuidas te seda õnnestumiste ja ebaõnnestumiste bilanssi just ülereguleerimise ja bürokraatia vähendamise vaatevinklist ise tagantjärele hindate?

11:22 Hanno Pevkur

Aitäh! Hindan sellisena, et oleks võinud nullbürokraatiaga jah kiiremini hakkama saada. Mul on väga hea meel, et majandusministeeriumi eestvedamisel nullbürokraatia projekt käivitus ja loodetavasti veab praegune minister seda edasi. Kolleeg Kristen Michal võiks kindlasti pikalt nullbürokraatiast rääkida ja lisainfot anda. Aga see, et nullbürokraatia projekt käima lükati, on ainuõige. Kas oleks saanud teha kiiremini? Loomulikult oleks saanud, alati saab kiiremini teha. Aga seda n-ö bilanssi protsentidesse panema hakata on peaaegu võimatu. Minu sõnum on see, et tulevikus on riigid edukamad siis, kui nad sekkuvad majandusse oluliselt vähem ning vähendavad ettevõtete bürokraatiat ja maksukoormust. Põhimõte on ju see, et kui ettevõtlusel läheb hästi, siis läheb ka Eesti inimesel hästi, sest tal on siis tööd. Riigi raha ei tule seina seest ega riigieelarvest, nagu mõni tavatseb öelda. Riigi raha tuleb maksumaksja käest ja maksumaksjalt tuleb seda siis, kui ettevõtlusel läheb hästi ja kui on töökohti. See on see põhimõte: vähem bürokraatiat ja vähem regulatsioone.

11:23 Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Ammas, palun!

11:23 Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav ettekandja! Me kõik siin saalis teame, et Euroopa tõukefondide raha on meil siia maani kasutada olnud oluliselt rohkem, kui seda on meil tõenäoliselt tulevikus. Me lihtsalt ei tea, kui palju selle raha hulk väheneb. Aga paljude valitsuste tahtel on seda raha ikka paigutatud pigem betooni kui innovatsiooni. Eesti suhtelisele mahajäämusele just innovatsioonivallas viitas eelmisel nädalal ka Eesti Panga president Ardo Hansson. Reformierakond on nendes valitsustes osalenud, te olete ka ise ministrina nendes valitsustes osalenud. Mida te ütlete tagantjärele vaadates, miks see on nii läinud, miks on innovatsiooni vähem panustatud kui betooni?

11:24 Hanno Pevkur

Aitäh! Innovatsiooni panustamine on tegelikult aja jooksul kasvanud. Vaatame Euroopa Liidu viimast rahastusperioodi. Mul on väga hea meel, et mitte ainult seetõttu, et Euroopa Liit seda soovitas, vaid et ka meie enda valitsuste otsus oli see, et valdava osa Euroopa Liidu raha kasutamisel oli fookus uute töökohtade loomisel ja just nimelt sellel, et arendada võimalusi nii innovatsiooniks kui ka töökohtade tekkeks. Võrrelda näiteks Euroopa Liidu kahte rahastamisperioodi, seda perioodi, mis kestis kuni aastani 2009, ja praegust perioodi. Te näete, et on toimunud oluline nihe ja muutus: investeeringud betooni on asendunud investeeringutega inimestesse. Ma mäletan, kui käisid uue perioodi rahastamise vaidlused, miks ei saa raha betooni panna. Hästi palju taheti raha betooni panna. Aga põhimõte oli – väga hea, et sellise suunise andis ka Euroopa Liit –, et tuleb panustada rohkem töökohtade loomisesse ja inimestesse. Ma usun, et kui Euroopa Liidu rahastus väheneb, siis seda sihitatumalt ja rohkem tuleb panna raha innovatsiooni.

11:25 Aseesimees Enn Eesmaa

Helmut Hallemaa.

11:25 Helmut Hallemaa

Aitäh eesistuja! Hea ettekandja! Kõigepealt pean ütlema, et sinu sõnavõtu algusosa oli väga sümpaatne, aga lõpus jõudsid sa ikkagi sinna, kuhu tavaliselt: kõik on halvad ja teevad kõike halvasti, peale teie ehk Reformierakonna. Ühe väikese kommentaari ütlen digiasjade kohta. Eesti riigi digikuvand on kindlasti hea, aga on ka arvamus, et meie tiiger on ammu uinunud või lausa magab. Aga küsimusi on mul kaks. Kõigepealt, sa mainisid astmelist tulumaksu. Ma küsin, miks meie ettevõtjad ja töövõtjad on siis nii rumalad, et nad lähevad nendesse riikidesse, kus on kehtestatud mõlemad asjad, nii astmeline tulumaks, lausa klassikalisel kujul, kui ka ettevõtte tulumaks. Teine küsimus on mul veel. Täna rääkisid sa sellest küll vähem, aga te olete hästi palju rääkinud sellest, et me kuumendame majanduse üle. Euroopa majanduskasv on 1,6–1,8%, meie oma on samas augus ja tegelikult me kõik ütleme, et majanduskasv on väike, ja oleme selle pärast mures. Ka mina olen mures. Millal on siis õige aeg Eesti majandust elavdada?

11:26 Hanno Pevkur

Aitäh! Tulen kõigepealt digitiigri juurde. Jah, ma olen selles mõttes teiega päri, digitiiger ongi uinunud. Vaatame kas või Aserbaidžani, kus needsamad Eesti ettevõtjad teevad väga palju selleks, et e-lahendusi üles ehitada. See ongi seesama sõnum, mida ma ka siit puldist juba ütlesin: me ei tohi jääda magama, sest kui me üles ärkame, on juba hilja.

Mis puudutab majanduse elavdamist, siis majanduse elavdamine riigi eestvõttel on ikkagi väga kaheldava väärtusega. Riik saab luua õiguskeskkonda ja ettevõtluskeskkonda ning anda ette n-ö raamid. Need raamid tähendavad eelkõige ikkagi vähest bürokraatiat ja sellist õigusruumi, et saaks ettevõtlust arendada. Selles mõttes on sihtotstarbeliselt investeeringute tegemine mõistlik. Ei tasu põlata ei varasemate valitsuste tööd, samuti mitte praeguse valitsuse ega tuleviku valitsuse selle nimel tehtavat tööd. Jah, investeeringud on vajalikud, aga oluline on see, kuhu investeeritakse ja mis on investeeringute tulem. Riik ei tohi nende tõttu paisuda, vaid see raha tuleb suunata ettevõtluse arengusse, innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevusse. Siis on loota, et majandus hakkab oluliselt kiiremini kasvama. Need on need tegevused, millele tuleb tähelepanu juhtida.

Mis puudutab seda, millest ma oma kõnes rääkisin, siis see kõne andis suuna ja pigem tõstatas debati jaoks küsimuse, millist riiki me tahame, kas me tahame sellist riiki, mille tegevuse eesmärk on

riigikapitalism ja selline paks riik, või sellist, kus on rohkem hinnas loov vaba mõtlemine ja riiki ei reguleerita üle.

11:28 Aseesimees Enn Eesmaa

Peeter Ernits.

11:28 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Teil oli huvitav mõte, et peaks õigusaktide arvu poole võrra vähendama. Ma ei mäleta, kui palju on Reformierakonna juhtimisel vähendatud nende õigusaktide arvu, mis Riigikogusse on tulnud. Aga ma rääkisin ühe ettevõtjaga, kes veel hiljuti teie erakonnas oli. Ta küsis, miks maa-ettevõtjad ei pääse rahastusele ligi, miks see on nii raskeks muutunud ja miks Reformierakonna valitsemise ajal munitsipaalkortereid ei rajatud, kuigi ettevõtjad vajavad tööjõudu.

11:29 Hanno Pevkur

Aitäh! Veel kord, alati on hea sobrada minevikus ja vaadata seda, mis on tahavaatepeeglis. Tahavaatepeegel meid edasi ei vii. Vaadake seda, mis on selle tänase arutelu fookus ja mõte. Ka nende kahe eksperdi, kes juba kibelevad siia pulti tulema, nii Sten Tamkivi kui ka Ruth Oltjeri fookus on sellel, mis meid ees ootab, nad ei räägi mitte sellest, mis oli. Igast tegevusest, ka Keskerakonna varasema valitsuse tegevusest on võimalik leida seda, mis oleks võinud olla teistmoodi. Need olid omas ajas ja tollastes tingimustes tehtud otsused, neid võib kritiseerida, aga see meid edasi ei vii. Edasi viivad need otsused, mida me teeme täna, homme, ülehomme ja järgnevatel aastatel siin saalis. See on selle debati fookus, millele me täna peame keskendumas.

11:30 Aseesimees Enn Eesmaa

Märt Sults.

11:30 Märt Sults

Hea eesistuja! Hea ettekandja! Väga mõnus oli kuulata seda, kuidas sa kiitsid ja raamised kulda teie soositavat loovmõtlemist. Pikaajalise koolijuhina tean ma väga hästi, kui hästi te soosisite loovmõtlemist ja innovatiivset lähenemist haridussüsteemile. Need kõik kroonijuveelina tagasid kindlasti riikliku järelevalve või mingi muu asja, nii et sind komposteeriti nulliks. Nii et teie ei saa küll öelda, et teie oleksite raskelt loovmõtlemist toetanud. Aga minu küsimus on kõnejagamise kohta. Telia viimaste uudiste järgi odavad paketid uue plaani kohaselt kallinevad ja kallid paketid odavnevad, nii et lihtkasutajale läheb see kõnejaotus kallimaks maksma, ärihail, kellel on olemas vahendid ja kellel on kama, kui palju see pakett maksab, läheb see odavamaks. Kelle kasuks te töötate, kas rahva kasuks või vähemuse kasuks, kelle käes on vahendid?

11:31 Hanno Pevkur

Vabandust, see küsimus jäi küll väga segaseks. Millist kõnejagamist te mõtlete? Mis see küsimuse fookus oli? Mul oli jube raske aru saada. Ma püüan mõistatada. Kas te mõtlete üleeuroopalist rändlusteenust? Üleeuroopalised hinnad on drastiliselt alla tulnud. Vaadake, millised olid rändlustasud kolm aastat tagasi ja millised on need täna! Nii andmeside, tavalise kõneteenuse ja ka sõnumiteenuse puhul on üleeuroopalised rändlustasud oluliselt vähenenud.

11:32 Aseesimees Enn Eesmaa

Toomas Vitsut, palun!

11:32 Toomas Vitsut

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Austatud ettekandja! Räägime tulevikust. See retoorika, et meie hoiame riigi majanduse korras, aga elatakse tulevaste põlvete arvel, kui võetakse laenu investeeringute tegemiseks, kuulub minu arust pigem minevikku. Aga minu küsimus on see, kas see pole mitte tulevaste põlvete arvel elamine, kui nad saavad päranduseks kasutamata võimalused ja tegemata investeeringud, mida oleks võinud teha sel ajal, kui raha oli kõikide aegade kõige odavam ja kättesaadavam.

11:32 Hanno Pevkur

Aitäh! Nagu ma ütlesin ka ühele varasemale küsimusele vastates, investeeering ei ole halb. Ma olen täiesti siiralt seda meelt, et ka laenu võtmine ei ole saatanast. Loomulikult mitte. Küsimus on selles, milleks seda võetakse ja kuhu seda raha panustatakse. Kui tehakse rumalaid investeeeringuid – minu arvates on näiteks linnahall rumal investeeering –, siis see on vale. Kui tehakse tark investeeering, mis soodustab innovatsiooni ja teadustegevust, siis see on mõistlik. Loomulikult, igasugune eelarveline trikitamine, millega tõstetakse raha ühe eelarverea pealt teisele ja öeldakse, et me võtame laenuraha ainult investeeeringuteks, aga varasem investeeeringuraha kulutatakse püsikulude katmiseks, on riigirahanduse seisukohast väga halb. Põhimõtteliselt ei ütle ma ei investeeeringule ega laenule, need on okei. Küsimus on selles, kuhu ja miks seda raha investeerida. Ma püüan oma vastustes olla napolisõnaline, sest ma tean, et Sten Tamkivil on üsna varsti vaja minna lennuki peale. Nii et kui te soovite temalt ka küsida, siis ma soovitan jätta oma küsimusi ka edaspidiseks. Aga ma olen alati valmis vastama.

11:34 Aseesimees Enn Eesmaa

Selle küsimustevooru pikkus on 20 minutit, see voor peagi lõpeb. Kuid Tanel Talve saab kindlasti veel küsida. Palun!

11:34 Tanel Talve

Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Austatud Reformierakonna esimees! Te ütlesite, et ei tasu väga minevikus sobrada, aga minu arvates on siiski oluline teada seda, miks peaks uskuma, et teie erakonna tegutsemises nüüd miskit muutunud on. Mul on siiralt hea meel kuulda, et nüüd te räägite progressist ja vajadusest olla muutuv maailmas pioneer, mitte teiste sabas sörkija. Ma tahan siiski teada, miks viimatiste Riigikogu valimiste kampaania ajal olin mina koos Ott Pärnaga enam-vähem ainus, kes korras näiteks jõulise riigireformi vajalikkust. Miks Reformierakond tegi tookord nagu ikka rahvuste vastandamise ja meie ühiskonna lõhestamise põhise kampaaniat, mitte ei toonitanud seda, mida te täna siit kõnepuldist jumala õigesti rääkisite? Näiteks, miks ei loodud teie erakonna juhitud valitsuste ajal Riigikogu juurde Soome Sitra eeskujul tulevikukomisjoni?

11:35 Hanno Pevkur

Aitäh! Tulevikukomisjoni jätan ma kommenteerimata, kuna ma tollal parlamendis ei olnud. Ma pean aga ütleva, et sõnana mulle "riigireform" ei meeldi. Meil on üks Eesti riik ja riiki ei ole vaja reformida. Küll on meil, jah, vaja reformida riigi pakutavaid teenuseid. Riigihalduse minister Arto Aas tegi otsa lahti, alustades nii haldusreformiga kui ka riigiasutuste koomaletõmbamisega. Riigisektor vähenes rohkem kui tuhande inimese võrra aastas, see suund oli ka järgmisteks aastateks võetud. Ma ei tea, mis on praeguse valitsuse suund, kas jätkatakse 1000 või 2000 töötaja kaupa riigisektori vähendamist, aga ma tean, et kui me viimastel aastatel riiki n-ö õhemaks lihvima hakkasime, siis see õnnestus päris kenasti ja need sammud olid mitmeks aastaks planeeritud. Aitäh!

11:36 Aseesimees Enn Eesmaa

Aitäh teilegi, lugupeetud ettekandja! Küsimuste ja vastuste vooru ettenähtud pikkus on juba ületatud. Kutsun järgmiseks ettekandeks kõnepulti ettevõtte MOVE Guidesi asepresidendi Sten Tamkivi. Palun!

11:36 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Austatud Riigikogu! Tundub, et tänane teema on see, et me katsume rääkida tulevikust, aga räägime ikkagi ka minevikust. Mina alustan ka sealt. Minu nimi on Sten ja ma ehitan ettevõtteid. Oma esimese firma asutasin ma 18-aastaselt Tartus. Mul on olnud au osaleda eduloos nimega Skype ja oma hiljutisest tegevusest rääkides võin öelda, et müüsin oma kolm aastat ehitatud ettevõtte Teleport sellisele firmale nagu MOVE Guides, keda ma nüüd esindan, ja koos nende Eesti kolleegidega, kellega ma seda tegin, töotan nüüd San Franciscos, Londonis ja Hongkongis.

Miks ma seda räägin? See on üha tavalisem lugu. Kõik need ärid, mida ma olen ehitanud, kombineerivad inimesi ja tehnoloogiat. Kõige lihtsamalt öeldes on minu töö kokku tuua kõige targemad inimesed, keda ma suudan leida, ja koos nendega luua tarkvara, mida oleks kellelgi maailmas vaja, ja siis seda Eestist väljapoole müüa. Seda tegevust nimetatakse riikliku strateegia dokumentides tavaliselt selliste nimetustega nagu teabemajandus, suure lisandväärtusega teenused või eksport. Aga nimetame

neid, kuidas me nimetame, mulle hakkab peale 21 aastat tunduma, et see mudel töötab. Enamgi veel, ma arvan, et väheste inimestega suure maailma jaoks uudsete lahenduste tegemine, mida tehnoloogiaäri võimaldab, sobib väikese Eesti majanduse mootoriks väga hästi.

Ehk olete kuulnud, et selliseid suurte kasvuambitsioonidega, tehnoloogiaid rakendavaid firmasid kutsutakse *start-up* ideeks või eesti keeles öeldes idufirmadeks. Need on sellised ettevõtte-eelsed meeskonnad, mis alles otsivad oma ärimudelit. Suurele ebaõnnestumisriskile vaatamata on selliseid väikseid meeskondi Eestis juba 400. Meie idufirmad, need 400 tiimi, ületasid hiljuti uudisekännise sellega, et nad suutsid eelmise aasta jooksul kaasata 100 miljonit eurot investorite raha. Enamiku sellest rahast tõid nad Eestisse. Investorite raha ei ole loomulikult ettevõtte jaoks tulu. See on selline usalduskrediit või signaal, et usutakse firma tulevikku, kusjuures selle tuleviku nimel tuleb veel kõvasti tööd teha. Aga Eesti riigil on sellest ettemaksust kohene kasu juba täiesti olemas. 90% sellest 100 miljonist, mis eelmisel aastal investeeriti, tuli välisinvestoritelt. Ehk kui me räägime sellest, et Eestis ei ole vaja mitte riigi sees raha lõputult ümber jagada, vaid seda väljast siia juurde tuua, siis just see toimuski.

Teiseks, lõviosa sellest rahast läheb töökohtade loomisesse. Eesti idufirmades töötab maksuameti teada umbes 2500 inimest. Veelgi huvitavam on see, et maksuameti andmetel maksti nendes firmades selle aasta esimeses kvartalis iga töökoha pealt kuus keskmiselt 1100 eurot tööjõumakse. Ma joonin veel kord alla: see ei ole mitte keskmine palk, vaid see on keskmine tööjõumaksupanus. See tuleb sellest, et need tehnoloogid, kelle ajutööd sellised firmad ekspordivad, ei ole mitte kaugeltki odavad. Kui Eesti riigi keskmine palk on põhjanaabritega võrreldes veel nääpsuke, 1200 eurot kuus, siis tehnoloogiasektoris on see mitu korda kõrgem. Väga hea programmeerija palgatase on neli, viis või kuus korda üle selle. Kui Eesti bussijuht võib Soome kolleegist teenida kaks-kolm korda vähem, siis Eesti programmeerija vaatab Londoni kolleegi ja muigab, sest võib-olla saab Londoni kolleeg küll 20% rohkem palka, aga ta maksab suures ja kallis linnas mitu korda rohkem üüri. Tegelikult on Eestis neid töid juba väga hea teha.

Kokku tõid need väga väikese käibega ja enamasti veel olematu kasumiga idufirmad möödunud aastal riigieelarvesse 28 miljonit eurot tööjõumakse. Sisuliselt andsid nad nendest investeeringutest, mis nad kaasasid, umbes kolmandiku kohe riigile üle. See summa kasvas aastaga 33% ja kui uskuda selle aasta alguse tempot, siis kasvab samas tempos veel. Mõelge Eesti ja Euroopa majanduse kasvuprotsentide peale, mis kipuvad olema väikesed ja ühekohalised. Meie räägime siin väikesest ettevõtete segmendist, kus kasv on väga kiire.

Idufirmad on tehnoloogiaäri esimene faas. Kõik need ettevõtted loodavad saada päris firmadeks. Nad ei ole veel seda, nad ei ole veel ennast kehtestanud ja leidnud. Kahjuks jõuavad selleni väga vähesed. Iga eestlane teab ilmselt Skype'i, TransferWise'i ja Playtech'i – need on need nimed, mida me ilmselt kõige rohkem kordame –, aga ei ole kuulnud kümnetest ja sadadest vähem õnnestunud ettevõtetest. Aga miks tasub nende läbimurdjate poole püüelda ja miks on neist üksikutest edukatest nohikutest Eestile kasu? Berkeley Ülikooli professor Enrico Moretti on seda küsimust uurinud mitmel pool maailmas ja on sõnastanud oma järelduse nii: kõrgtehnoloogilised töökohad on ühe piirkonna jõukuse põhjus, arstid, juristid, katusepanijad ja joogaõpetajad aga tagajärg. Moretti on leidnud, et tehnoloogiliste töökohtade ja muu hõive suhe on keskmiselt 1 : 5. Silicon Valleys, kus toimub väga suur osa maailma tehnoloogiaelust, on see suhtarv lausa 1 : 6,2. See tähendab, et iga kõrgepalgaline Facebooki või Google'i programmeerija peab kaudselt palgal enam kui kuut inimest, näiteks Uberi juhti, advokaati, juuksurit või inimest, kes oskab maheda piimavahuga kohvi valmistada. Programmeerija sööb restoranis, ta ei korista ega remondi oma rendikorterit kunagi ise, kõik need töökohad tekivad tema tõttu.

Piltlikult öeldes, selleks et Eestis oleks kõigile inimestele head tööd, mis kataks kõikide töötajate oskuste ja huvide laia valiku, peaks Eesti 620 000-st kahaneval tööturul olevast inimesest umbes 100 000 inimest töötama tehnoloogiasektoris. Kui peale tähtsate idufirmade arvestada ka meie küpsemat IT- ja telekomitööstust, siis umbes 20% sellest on meil koos ehk me ei ole päris nullis. Huvitava kokkusattumusena on 100 000 ka see arv, kui palju töötajaid Eestis Euroopa Komisjoni ennustuse järgi aastaks 2025 puudu jääb, seda rahvastiku vähenemise, vananemise ja inimeste liikumise tulemusena. Kuna ma olen ettevõtja ja ettevõtjatel kipub klaas pooltäis olema, siis ma ütleksin, et meil on täiega vedanud, sest meil on täpselt õige suurusega auk, mida saab seda Moretti valemit kasutades täitma hakata.

Minu eesmärk ei olnud tulla täna siia auväärne kogu ette, et öelda, milline peaks olema riigi majandusse sekkumise taktika ja milline peaks olema mõni konkreetne maksumäär või seaduspügal, et järgmised

100 000 töökohta tehnoloogia poole kallutada. Nende juttude jaoks läheb ilmselt vaja kauem kui 20 minutit, selle arutamiseks käivad koos fraktsioonid ja komisjonid, ministeeriumid ja ametid, ettevõtjate liidud ja idufirmajuhtide klubid. Vaadates seda kutsete hulka, mida need ettevõtjad jagavad, tundub mulle, et see suhtlus käib väga aktiivselt.

Ma kasutan hoopis juhust, et üritada siin suures saalis need äsja jagatud mõtted kokku võtta viie lausega visiooniks, millise ettevõtluse poole meil minu arvates tasub püüelda. Ma arvan, et Eesti järgmise kümnendi majanduse võiduvalem on teadmisi, teenuseid ja tehnoloogiat suure marginaaliga eksportivad ettevõtted. 75% nende asutajatest ja töötajatest on pärit Eestist ja saanud hea hariduse nii Eesti kui ka välisülikoolidest. 25% Eesti tehnoloogiafirmade asutajatest ja töötajatest on aktiivse ja avatud poliitika abil Eestisse elama meelitatud mujalt maailmast. Iga sellise firma loodud töökoht võimendub ümbritsevas sisemajanduses viieks uueks töökohaks. Selline võimendusefekt suurendab sissetulekuid, parandab elukvaliteeti ning leevendab demograafilisi puudujääke.

Ma usun, et see visioon on elluviidav. Nendes viies lauses on olemas enamiku poliitikate märksõnad, mida selleks vaja on ja millest ühtegi ei kuule te esimest korda: teadmiste levik, eksport maailma, hariduse finantseerimine, avatud väärtused, inimeste liikumine ning kõrgepalgalised töökohad ja nende maksustamine. Tehnoloogiapõhise ettevõtluse toetamine ei pea tähendama riigi raha kühveldamist riskantsetesse idufirmadesse või *start-up*'idele privilegeeritud eristaatuse tekitamist. Mõelge meist kui rajaleidjatest, eesliinil katsetajatest, kelle teelt eemaldatud bürokraatlikud barjäärid ja kelle tegevust turgutav talentide hulga suurendamine tööturul on tegelikult üldised hüved, mille mõju jõuab väga kiiresti kogu majandusse. Need ei ole mingite väikeste *start-up*'ide jaoks tehtud erandid või asjad.

Idufirmad ei ole selles visioonis mitte eesmärk, vaid esimene samm ahelas, kus parimatest neist saavad aastatega kõrgtehnoloogilised pärisfirmad, mis omakorda tekitavad juurde kõik muud töökohad, mida Eesti inimeste heaoluks on vaja. Idufirmad on hüppelaud selle eesmärgi saavutamisel.

Mis oleks, kui te siin saalis lepiksite kokku majanduspoliitikate alusena ühe lihtsa eesmärgi: soosida esmajärjekorras uute tehnoloogiaetevõtete loomist? Olen kindel, et sel viisil maailmast koju toodud jõukust jagub kogu Eestile. Täna tähelepanu eest!

11:45 Aseesimees Enn Eesmaa

Esimese küsimuse ettekandjale esitab Andres Metsoja.

11:45 Andres Metsoja

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Suur tänu Sten Tamkivile selle huvitava ettekande eest! Meie riigi idupoliitika on põhinenud tõepoolest IT-l, see on see idu, millest on kasvanud pungad ja kus õisigi on näha. Aga küsimus on selles, et me näeme tegelikult teatud tõkkena ühiskonna hoiakuid. IT teatud mõttes inimesi väsitab, neid lahendusi ei taheta kõige paremal võimalikul moel kasutusse võtta. On ka ametkondlikke tõkkeid, mis takistavad riigis neid paremini juurutada. Kus te näete lahendusi? Mida saaks siin teha, et me oleksime veelgi edukamad?

11:46 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Siin oli mitu küsimust. Ma mõtlen, millise nurga alt ma üritan vastata. Kõigepealt, me räägime IT-st, aga idufirmat on võimalik teha ka paljudes teistes valdkondades. Ma arvan, et võiks laiemalt vaadata, kus Eesti teadus on tugev ja kus Eesti haridus on tugev. On see siis biotehnoloogia, mingi meditsiiniga seotud asi, materjaliteadused vm. Nende olemasolevate teadmiste põhjal võiks tekkida uusi ettevõtteid. See ei pea olema piiratud infotehnoloogiaga. Infotehnoloogial on küll üks väga võimas aspekt. See on see, et väga väheste ressurssidega saab teha suuri asju, kuna iga infotehnoloogias kulutatud töötund võib võimendada ja aidata kaasa miljonite inimeste heaolule. Skype'i esimese versiooni kirjutasid neli programmeerijat mõne kuuga ja mõni kuu hiljem oli sel esimesed miljon kasutajat. Kui sa teed füüsilisi asju, üritad aatomeid liigutada, maju ehitada või tehases midagi toota, siis on sellist mahtu saavutada palju keerulisem ja kallim ning see nõuab palju rohkem inimressursse. Seetõttu sobib, ma arvan, tarkvara ja infotehnoloogiaga tegelemine Eesti-sugusele väikeriigile, kus talentide arv on piiratud, paremini. Me saame need asjad kiiremini liikuma.

Teie küsimuse teine pool puudutas teatud väsimust. Ma möönan, et eks isegi *start-up*'i sektori sees võib pidev *start-up*'idest jahumine kindlasti väsitada. Oma kogemustest võin öelda, et ega kümme aastat näiteks ühte ettevõtet ehitada ei ole ka lihtne, selle käigus on neid väsimushetki ka. Aga ma arvan, et tehnoloogia ei loo lisandväärtust mitte ainult ühiskonnale, vaid ka konkreetsetele inimestele. Nende

lahenduste võlu, see, et tehnoloogia suudab inimeste elu lihtsamaks teha, on ikkagi lõpuks see, mis inimeste entusiasmi suurendab ja uusi asju katsetama paneb. Isegi maailmas palju ringi liikununa tundub mulle, et Eestis on selle asjaga ikkagi suhteliselt hästi. Kui vaadata, millise entusiasmi ka keskmine Eesti vanaema näiteks digiallkirja annab, siis mulle tundub, et entusiasmi on siin küll.

11:48 Aseesimees Enn Eesmaa

Marko Šorin, teine küsimus.

11:48 Marko Šorin

Aitäh, eesistuja! Aitäh, härra Tamkivi, ääretult huvitav ettekanne oli! Kuna te olete selle valdkonna asjatundja, siis erinevalt eelmisest ettekandjast te mõjute usutavalt. Innovatiivsed ja suure marginaaliga tooted ja teenused on väga paljude riikide siht, sennapooletahetakse liikuda. Et mitte rääkida minevikust, küsin, millisel positsioonil on Eesti täna, et saaks kolme-nelja-viie aasta pärast vaadata, millised on olnud meie edusammud. Kuidas te hindate, kus me täna oleme ja kuhu me edaspidi jõuame?

11:49 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Aitäh! Eesti, ma ütlesin, on üsna anomaalses olukorras. Siin on ühe elaniku kohta kindlalt kõige rohkem *start-up*'e Euroopas. Me oleme alustavate ettevõtete hulga, nende saavutuste, kaasatud kapitali ja näitajate poolest selgelt esirinnas, kui vaadata meie kolleege Euroopa Liidus. Silicon Valley lihtsalt oma hiiglasliku mahu tõttu ja mõned meist jõukamad väikeriigid, nagu Singapur, võivad olla väljaspool Euroopat veel sellised näited.

Ma arvan, et Eestis on ettevõtet väga hea asutada ja seda käigus hoida. Kus on Eesti nõrkused? Globaalses konkurentsisis on selleks ilmselt tööjõu maksustamine, mis puudutab väga kallite töökohtade loomist. Näiteks on üks asi, millest ettevõtjad on palju rääkinud, lineaarne ja lõputu sotsiaalmaksu kasv. Me saame kõik aru solidaarsuse vajalikkusest. Kui 1000-eurose palga pealt tuleb maksta 330 eurot sotsiaalmaksu, siis see on ühtpidi mõistetav, aga kui sa palkad 10 000-eurose kuupalgaga tipp-programmeerija Ameerikast või Inglismaalt Eestisse ning tema tervishoiu- ja pensionikulud (kuigi ta võib-olla ei jõuagi Eestis olles pensionile jääda) on 3300 eurot kuus, siis tekib küsimus, et äkki oleks odavam luua see töökoht Berliinis või Amsterdamis. Nii et puudujääke on.

Üks probleem Eestis, mis on juba aastakümneid olnud iseseisev riik, on migratsioon. On rõõm raporteerida, et on tehtud väga suur hüpe edasi. Eelmise aasta lõpus tuli välja üks *start-up*'i teemaline uudis, et Eesti on esikohal selles arvestuses, kui kiiresti saadakse viisa, kui tehnoloogiaettevõtte tahab siia tuua välistalenti. Eestis selle viisa 84%-l juhtudest saab ehk me saame siia tuua tarku töötajaid, aga maailma keskmine oli umbes 45%. Eestis on need asjad väga hästi korda saadud. Mulle tundub, et bürokraatiaetapp on seljataga ja nüüd on üha rohkem vaja tegelda sellega, kuidas ehitada avatud ühiskonda, meelitada inimesi siia, aidata neil üle saada kliimatilistest erinevustest jne. Mõni asi on meil päris hästi.

11:51 Aseesimees Enn Eesmaa

Peeter Ernits.

11:51 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja, aitäh! See oli vedurijuhi vaade, aga enamik eestlasi, kes seda ülekannet vaatavad, istuvad vagunites ja paljud ka viimastes vagunites, ma pean silmas lasteaednikke, õpetajaid, küünetehnikuid jpt. Mida te soovitate neile, et ka nende pealt tuleks kuus maksta sotsiaalmaksu tuhat eurot *per nase*?

11:52 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Aitäh! Ma viitan taas Itaalia professori Moretti uurimistööle. Ma rääkisin täpselt seda laadi töökohtadest, täpselt seda laadi kogukonnas toimuvatest muudest tegevustest: teenusesektor, kindlasti õpetajad, lasteaednikud jt. Mida rohkem on tarku inimesi, kes töötavad tehnoloogia-sektoris, seda rohkem nad väärtustavad seda, et ka nende lapsed saaksid väga hea hariduse. Minu arvates kasvab surve, et koole ja lasteaedu üha paremini rahastataks. Need on klassikalised töökohad, mis saavad tõuke sellest, kui kogukonda tekivad esimesed väga suurt lisandväärtust loovad töökohad. Nende töökohtade jõuline

esmakäsitlemine on minu arvates keeruline, nende üks ühine nimetaja on see, et nad pakuvad oma teenuseid väga piirkondlikult: Eesti lasteaiakasvataja kasvatab lapsed eesti või vene keeles, Eesti küünetehnik paneb küüsi – või mida ta iganes teeb – klientidele, kes asuvad lähima paari kilomeetri raadiuses. Selleks et nende inimeste elatustase saaks tõusta, on vaja, et selle paari kilomeetri raadiuses oleks keegi, kes toob selle raha kaugemalt ära, toob selle raha ülejäänud seitsme miljardi inimese käest siia Eestisse ja siis kulutab selle kohapeal nendele teenustele. See on see loogika, mille poole, ma usun, me võiksime pöörduda.

11:53 Aseesimees Enn Eesmaa

Tanel Talve.

11:53 Tanel Talve

Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Härra Tamkivi, tänan väga selle tulevikku vaatava ja hea ettekande eest! Te ütlesite, et te ei tulnud siia meid õpetama, aga mina küsiks ikkagi nõu, kasutades juhust, et te täna siin olete. Kas me riigina saaksime midagi veel teha, et olla pisut jõulisemad innovatsiooni ja uue tehnoloogia kasutuselevõtjad ja ka konkurentsivõimelisemad terves maailmas, oma väiksust ja paindlikkust ära kasutades?

11:54 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Aitäh! Kindlasti saab riik palju ära teha. Ma arvan, et Eesti riik teebki väga paljude teiste maailma riikidega võrreldes väga palju. Siin oli ühes küsimuses kuulda, et mainiti Eesti riigi enda tehnoloogiarakendusi. Toon ühe värskematest näidetest, mille üle ma olen maailmas ringi käies siiralt uhke. See on e-residentsus. Me oleme jõudnud oma e-riigi arenguga sinna, et meie riigi infrastruktuur on nii hea, et me oleme esimene riik maailmas, kes saab teha täiesti mitteegoistliku otsuse ja mõelda, et kui meil on nii hea, kuidas me saame siis teised ka siia ligi lasta ja avada Eesti e-riigi infrastruktuuri, selleks et üha rohkem inimesi maailmas saaks teha näiteks oma ettevõtte, ilma et peaks Eestisse tulema, ja tuua nii juurde uusi osalisi Eesti sisemajanduse ruumi, Eesti pankadele ja advokaatidele kliente jne. Nii tekitatakse seda efekti, millest me rääkisime, ilma et meil oleks massilist inimeste sissevoolu vajagi. Eesti on ennast positsioneerinud kohta, kus mitte keegi teine ei ole. Mulle tundub, et Eesti riigi sees ei ole meile teinekord veel kohale jõudnud, et see tõesti ongi nii, et meil on unikaalne võimalus, mida saaks kasutada.

Mis puudutab majanduspoliitikat ja ettevõtlust, siis üldiselt ma arvan, enamik tehnoloogiaettevõtteid on seda meelt, et mida vähem riik sekkub ja mida vähem barjääre ette seab, seda parem. Tehnoloogiline innovatsioon on ülikiire ja väga agressiivne, väga paljud kulud vähenevad 18 kuuga kaks korda ja võimsused kasvavad kaks korda. Ühe Riigikogu tsükli jooksul on paljude muutuste suurus 2^3 . Kui tegutsetakse sellises keskkonnas, siis konkurents tõstab tugevad pinnale ja nõrgad vajuvad ära. 90% *start-up* idest ebaõnnestub. Ma arvan, et ei ole väga mõistlik üritada selles keskkonnas panna riiki valima, kes võiksid olla võitjad, või tegema teatud laadi ettevõtetele mingisuguseid erisusi, vaid pigem on parem, mida avatum, ühetaolisem ja lihtsam on keskkond, kui saab luua töökohti, palgata inimesi, tuua neid siia Eestist väljastpoolt, saata eestlasi omakorda välismaale õppima ja teha kõiki selliseid asju. Loomulikult, kõik alusinvesteeringud, nagu turvalisus, haridus, tervishoid, lasteaiad jms, on sellised asjad, mida targad töötajad vajavad.

11:56 Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Ammas.

11:56 Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav ettekandja! Soovin jätkata sotsiaalmaksu ülempiiri ehk nn sotsiaalmaksu lae teemat. Vabaerakonna fraktsioon on kolmel korral Riigikogus sellekohase diskussiooni algatanud ja saanud kahelt eri valitsuselt negatiivset tagasisidet. Põhiline vastuväide on olnud üsna arusaadav: riigieelarvesse jääb suur auk, mida on keeruline täita, sest olenevalt sellest, kuhu see lagi seada, on see auk kas 80, 90, 100 või 110 miljonit eurot. Mis teie arvate, kas umbes sellise suurusjärguga auku on perspektiivis siiski reaalne sotsiaalmaksu lae kehtestamise abil täita? Kui kiiresti see võiks toimuda?

11:57 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Ma arvan, et see on reaalne, aga mul ei ole võimalik seda täna prognoosida. *Start-up*'i investorid vaatavad asja portfelli teooria kohaselt: kui sajast panustanud ettevõttest üks toob tagasi rohkem kui kümne- või sajakordse summa, siis ta toob tagasi kogu fondi. See toob kaasa selle, et viimased 60 surevad välja. Eesti-suurusel riigis, kus praegu on 400 *start-up*'i, võiks matemaatika toimida umbes nii, et neli nendest muutuvad TransferWise'ideks ja nende väärtus kasvab miljarditesse eurodesse. Ennustamine on aga väga tänamatu töö.

Ma arvan, et sotsiaalmaksu lae puhul – jällegi, ma ei julge muutuda väga taktikaliseks, sest ma ei ole selleks valmistunud ja mul ei ole arve ees – on tegelikult rohkem variante kui see mehaaniline või lineaarne variant, et tõmbame joone siia või sinna. Üks asi näiteks, mida on mõned Eesti idufirmajuhid välja pakkunud, on see, et mis oleks, kui selle vastu, et riik esimestel aastatel ei võtaks 30–40% investorite rahast kohe maksudena tagasi – see puudutab põhiliselt tööjõumakse –, võiks *start-up* anda näiteks 0,5% oma aktsiast riigile. Tulevikus, kui see ettevõtte on nende mõne õnnestuja seas, saaks riik aktsionärituluna selle raha tagasi, aga ta riskiks sellega, et paljudel puhkudel võivad need aktsiad muutuda väärtusetuks. Ei peaks olema nii, et esimese asjana raha laualt ära ja esimesed kaks aastat on kogu Eesti näljas, sellepärast et mõned ettevõtjad loodavad õnnestuda, vaid kuidagi tuleks luua otsesem ahel, mille kaudu need võitjad, kes tehnoloogiasektoris õnnestuvad, toodsid selle raha tagasi. Sellist mõtteviisi toetab, ma arvan, see, et kõik ettevõtjad, keda ma Eesti tehnoloogiasektoris tean – nad tegutsevad küll kogu maailmas –, on siiski irratsionaalselt väga suured Eesti patrioodid. Ma ei ole veel kohanud kedagi, kes õnne, edu ja raske töö järel ei tahaks maksta oma koduriigile makse. Küll aga kohtan ma iga päev noori ettevõtjaid, kes on hädas sellega, kuidas oma esimese 100 000 euro suuruse väikese rahasüsti eest, mis ta investoritelt sai, ka toote valmis saaks teha, ilma et seda kõike riigile ära ei tuleks maksta.

12:00 Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Anne Sulling!

12:00 Anne Sulling

Hea eesistuja! Hea ettekandja! Me oleme maailmas tuntud oma e-valitsuse eduloo ja e-residentsuse initsiatiivi poolest. Kuid teiste riikidega võrreldes selgub, et meie ettevõtted kasutavad oma tootmisprotsessides ja teenuste osutamisel digilahendusi pigem teistest vähem. Mis on teie hinnangul selle põhjuseks ning kas riik saaks midagi teha ja mida riik saaks teha, et motiveerida ettevõtteid rohkem digilahendusi kasutama?

12:00 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Ma usun, et see tuleb suhteliselt loomulikult. Ettevõtted, kes saavad lubada seda, et nad ei kasuta tehnoloogiat, tegutsevad järelikult turul, kus konkurents neid selleks ei sunni. Näiteks, kui keegi teeb odava tööjõu abil mingisugust toodet ja müüb seda kohas, kus ei ole ühtegi konkurenti, kes kasutaks tehnoloogiat, siis ta saab seda endale lubada. Niipea kui sellele turule siseneb keegi selline või kui seesama ettevõtte üritab eksportida ja minna välisturule, kus teised kasutavad tehnoloogiat, siis jõuab ka tema väga kähku selleni, et konkurentsis püsimiseks peab ta seda rakendama.

Ma arvan, et üldine makrotõuge selles suunas on üsna loomulik protsess ja on raske öelda, mida riik teha saaks. Küll aga on ilmselt asju, mis seda lühiajaliselt takistavad. Näiteks on tänu sellele, et meil on piisavalt palju eksportivaid tehnoloogiafirmasid, väga palju häid programmeerijaid läinud just nendesse tööle ja ilmselt on riik avastanud, et kui ta tahab järgmist e-riigi süsteemi riigihanke abil osta, siis keegi ei taha nagu pakkuma tulla. Ilmselt võivad ka Eesti tööstusettevõtted avastada, et nad ei jaksa programmeerijatele maksta. Võib-olla lühiajalised meetmed võiksid olla umbes sellised, et kui ettevõtte on jõudnud järeldusele, et ta tahaks tootmist moderniseerida – on see siis metsatööstus-, põllumajandus- või mis iganes ettevõtte –, siis võiks vaadata, et tal oleks ligipääs krediidile, selleks et ta saaks investeeringud õigel hetkel ära teha.

12:02 Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

12:02 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud Sten Tamkivi, tänan väga inspireeriva ja positiivsest meeleolust kantud ettekande eest! Tarku ja avatud mõtlemisega haritud inimesi otsivad kõik riigid. Eesti on püüdnud oma ülikoolide, kõrgkoolide, teadus- ja arendusasutuste, isegi eraldi loodud programmide abil sellega tegelda. Milline on teie hinnang, kas me oleme selles õnnestunud, kas Eestil kui väikeriigil oleks vaja rohkem mõelda sotsiaalsele keskkonnale ja üldse elukeskkonnale, mis on üks meie trumpe? Milline on teie seisukoht? Äkki oskate vaadata ka tulevikku?

12:02 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Aitäh! Ülikoolide roll talentide Eestisse meelitamisel on minu hinnangul kriitiline. Üldse on rahvusvahelises oluline mõlemas suunas, oluline on nii Eesti laste koolijärgne Eestist välja õppima minemine (nad suures osas tulevad ikkagi tagasi) kui ka talentide Eestisse meelitamine. See viimane läheb minu arust päris hästi. Vaadake, kui palju on Eesti magistriprogrammides ingliskeelseid õppekavu ja kui palju õpib nende alusel mujalt maailmast tulnud tehnolooge. Sellega on väga hästi! Üks märk selle kohta on see, et nüüd me oleme jõudnud järgmise tasandi probleemide juurde. Need probleemid, mida mina ettevõtjatelt kuulen, on näiteks sellised, et Indiast magistrantuuri tulnud välisarendaja ei tunne ennast õhtul töölt koju minnes turvaliselt, sest keegi on teda bussis solvanud. Need inimesed on kohal, nad on meie seas, nad tahavad Eestisse panustada, nad asuvad tööle Eesti ettevõtetes. Aga kuidas me tekitame keskkonna, kus neist hoolitakse ja neid austatakse samamoodi nagu eestlasi, kes on siin sündinud? Seda laadi probleemid. Probleemi teine pool: hiljuti üks ülikooli esindaja ütles, et on raske leida praktikakohti. Jällegi, mida teha, kui sul on suures koguses ingliskeelseid tudengeid, kes on tulnud Eestisse näiteks küberkaitset õppima, ja nad tahavad minna kuuks või kaheks suvepraktikale. Need 400 Eesti *start-up*'i töötavad inglise keeles ja saavad hakkama. Kui vaadata aga Eesti majandust laiemalt, siis selgub, et ettevõtteid, kes oleksid valmis muukeelset inimest, kes alles näiteks õpib eesti keelt, enda töösse integreerima või kuidagi oma tiiva alla võtma, ei ole palju. Majandus ei ole hariduse omandamise tõttu Eestisse sattunud talendi suhtes veel nii vastuvõtlik, kui võiks.

12:04 Esimees Eiki Nestor

Yoko Alender, palun!

12:04 Yoko Alender

Aitäh, hea juhataja! Aitäh, Sten, selle väga mõnusa ettekande eest! Seda oli tõepoolest värskendav kuulda. Jätkan sealt, kus kolleeg Krista lõpetas. Väidetakse, et kui talendid otsivad elukohta, siis neid huvitab väga elukeskkond ja selle kvaliteet. Sa rääkisid eelmises vastuses n-ö sotsiaalsest poolest. See on kindlasti ülioluline ja ka meie püüame anda oma panuse, et seda parandada. Aga mis puudutab seda n-ö füüsilist, inimese kujundatud keskkonda, siis kas te olete oma viimase *start-up*'iga uurinud, millised need kriteeriumid on ja mida me saaksime Eestis sinu arust teha, et elukeskkonda veelgi parandada?

12:05 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Aitäh! Jah, Teleporti ja MOVE Guidesi andmestiku põhjal me näeme päris hästi, mida liikvel olevad talendid otsivad ja vaatavad ning mis neile huvi pakub. Peale selliste ootuspäraste asjade nagu see, et elamiskulud peaksid olema mõistlikud, mille poolest Eesti on ülejäänud Euroopaga võrreldes suhteliselt heal kohal, eriti Euroopa metropolidega võrreldes, oleme näinud andmestikest, et on väga konkreetseid Eesti tugevusi, mida inimesed tõesti hindavad. Puhas loodus ja õhk tunduvad meile iseenesest mõistetavad, aga kui sa tuled Hongkongist või Tokyost, siis sa oskad neid hinnata. Loomulikult on liikuva talendi puhul väga oluline teema ühendused. Tallinn on ühest küljest hämmastav linn selles mõttes, kui vähe näiteks mul võtab aega siit lennukile jõudmine või see, et ma saan siin praegu ikka veel rääkida, kuigi see lennuk varsti läheb. Aga sellega, kui paljudesse kohtadesse siit otse lennata saab, ei ole väga hästi. Lennundus oma viimase viie või kümne aasta raskustega on kindlasti mingit sellist liikumist pärssinud. Aga selle keskkonna mõttes, et saaks elada ja töötada kesklinnas, liikuda jala, trammi või jalgrattaga, kõigi sellise moodsa linnaelu asjade mõttes, ma arvan, ei ole meil ju häbenenud midagi.

12:06 Esimees Eiki Nestor

Toomas Jürgenstein, palun!

12:06 Toomas Jürgenstein

Hea eesistuja! Hea ettekandja, tänan kõigepealt julgustava ettekande eest! See oli julgustav nii infotehnoloogile, juuksurile kui ka joogaõpetajale. Aga mul on lihtne küsimus. Kui tõeliselt edukad Eesti tehnoloogiaettevõtete juhid vahel vabas vormis koos istuvad, siis kuidas nad hindavad oma haridust, seda, mille nad on saanud Eesti koolis, gümnaasiumis? Kas on asju, mida me võiksime tähele panna või võib-olla natuke muuta?

12:07 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Aitäh! Absoluutselt. Ettevõtjatel on see hea omadus, et nad mitte ainult ei mõtle ja vaata, vaid teevad ka. Üks Eesti idufirmaettevõtjate käima lükatud algatusi on Eesti 2.0, mis tegelebki just niisuguste põhi- ja keskkhariduse asjadega. Kui kogu haridusahelast võtta eraldi välja alg-, põhi- ja keskkharidus, siis saan öelda, et mina õppisin Eestis suurema osa ajast ja mõnda aega ka Ameerika Ühendriikides keskkoolisüsteemis. Selle võrdluse põhjal saan öelda, et Eestist sain ma suurepärase aluse reaallainetes ja loogikas, füüsika- ja matemaatikatunnis puutusin kokku tehnoloogiaga jms. Asi, mida ma Ameerikas 11. klassis õppides tegin esimest korda, oli aga see, et pidin mitme õpilasega koos minema tahvli ette ja teistele seletama, mida ma olin avastanud. Sellega on seotud sellised asjad nagu väljendusoskus, suutlikkus keerulisi tehnoloogilisi kontseptsioone teistele seletada ja teha seda teistega koos, tõusta õpilaste massist esile, julgus minna teiste ette ja esineda, nagu ma täna siin olen sunnitud tegema. Kõik need asjad võiksid juhtuda juba 3., 5. või 7. klassis. Üks mu sõber on öelnud, et väga head geenitehnoloogi ei saa tõenäoliselt kellestki, kes ei oleks 6. klassis arvanud, et topeltheeliks on üks väga lahe asi. Meil oleks vaja saada kooli peale teoreetilise õppe ka need praktilised asjad, st selle, mida selle teooriaga tulevikus teha saab. Samas ei ole ma kindlasti seda meelt, et tuleks eelistada reaallaineid teistele ainetele. Edukas tehnoloogiaettevõtte sünnib ikkagi siis, kui kokku saavad tugev tehnoloog, disainer, kes võib-olla on humanitaar, isegi antropoloogitaustaga inimene, tugev äriinimene, kes mõtleb numbrite keeles, aga natuke teistmoodi jne. Sellisest mitmekesisusest ja eri külgede tugevusest tekib 10–20 aastat hiljem majanduslik lisandväärtus. Seetõttu on kõiki lapsi vaja oma tee leidmisel julgustada.

12:10 Esimees Eiki Nestor

Külliki Kübarsepp, palun!

12:10 Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea esimees! Hea ettekandja! Kas teile ei tundunud, et Eesti on natuke oma IT-edu brändi kinni jäänud? Ma olen käinud kolmandates riikides valimisi vaatlemas ja näinud, et seal otsitakse ja katsetatakse uusi IT-lahendusi, mis puudutavad just kaasamist riigivalitsemise mõistes, selliseid lahendusi valimiste jaoks. Kas Eesti riik on endiselt katsetamas, leidmaks tegelikult IT-riigina teed, mis peaks silmas ka tavakodanikke? Te olete täna siin mitu suurt brändi välja toonud. Kui me ei saa aga äriregistrist kas või ingliskeelseid väljavõtteid, et minna oma haruettevõtet naaberriigis esindama, siis ma väidan, et me oleme nendest väga lihtsatest ja loogilistest IT-lahendustest kaugel.

12:10 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Aitäh! Kui Eesti ei oleks selline e-riik, nagu ta on, siis ta oleks lihtsalt üks suvaline Ida-Euroopa riik. See on see foon, kuidas seda tuleks vaadata. Kui meil ei oleks seda e-lugu, siis oleks ka nende inimeste hulk, keda me saame kutsuda laulupidu vaatama, oluliselt väiksem. Ehk see on osa Eesti kuvandist. Kindlasti ei ole me sellesse kinni jäänud, sellega tuleb tugevat tööd edasi teha. See ei tähenda, nagu meil oleksid kõik infosüsteemid valmis saanud. Sellega olen ma täiesti nõus. Mulle väga meeldib, kuidas majandusministeeriumi endine asekancler Taavi Kotka e-residentsust käivitas. Ta tõmbas selle projekti käima sel kombel, et me saaksime hakata nägema seda niimoodi: oo, aga see süsteem polegi veel inglise keeles kasutatav, oo, seal on see asi katki, aa, ma ei tea, Keenia e-residendil ei ole ID-kaardi lugejat, äkki teeks talle uue mobiilirakenduse jne. Ma arvan, et innovatsioon toimubki niimoodi, et me loome mingisuguse visiooni, paneme mingisuguse suuna, mingisuguse uue laine töösse ja siis on veel

pikki-pikki aastaid vaja lappida väikseid asju, mis katki lähevad või mis tuleks uuele tasandile viia. See on minu arvates innovatsioonitsükli loogiline osa. Mina seda traagikat, nagu me oleksime kuhugi kännu taha kinni jäänud, küll siin ei näe.

12:12 Esimees Eiki Nestor

Helmen Kütt, palun!

12:12 Helmen Kütt

Täna, hea eesistuja! Lugupeetud ettekandja, kõigepealt tänan teid suurepärase ja sisuka ettekande eest! Ma tänan ka Eesti Reformierakonda, kes teid täna siia esinema kutsus, nii et me sellest ettekandest osa saime! Minu küsimus haakub natuke hea kolleegi Toomas Jürgensteini küsimusega. Tema küsis, mida arutavad omavahel need, kes täna juba edukad on, mina küsin, mida peaks tegema koolisüsteemis, et noored ja võib-olla ka veel lasteaialapsed oleksid innovaatilised ja valmis kõike vastu võtma? Mida peaks koolisüsteemis täiendama või muutma? Te osaliselt küll juba vastasite sellele.

12:12 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Aitäh! Lasteaias võiksid lapsed küsida küsimusi. Võiks lasta neil lahendada ülesandeid ja probleeme, rakendada neid asju, mida nad juba õppinud on, ja panna nende lauale asju, mida nad saavad ise valmis teha. Selleks et keegi oleks 20-aastaselt väga hea abstraktse mõtlemisega, tehisintellekti programmeerija, peaks ta tõenäoliselt lasteaias tegelema käelise tegevusega, näiteks ehitama Lego klotsidest roboteid. Peale selle need asjad, mis ma enne ütlesin, et tuleks tuua erinevate huvidega lapsi kokku, panna neid millegagi tegelema ja näidata, kuidas teadmised tegevuse käigus muutuvad mingiks päris asjaks, mille nad ise valmis tegid. See võiks olla kõige kompaktsem viis.

12:13 Esimees Eiki Nestor

Erki Savisaar, palun!

12:13 Erki Savisaar

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Te ütlesite, et riiki tuleb raha juurde tuua. Ma olen sellega täiesti nõus ja see on kindlasti ka praeguse valitsuse eesmärk. Teine huvitav väide oli see, et meil on 80 000 programmeerijat puudu. See võib täiesti niimoodi olla. Aga kas teil on ka mingisugune idee, kust need programmeerijad võiksid tulla ja millise aja jooksul? Need programmeerijad kipuvad ikkagi jääma suurematesse linnadesse, Tallinnasse ja Tartusse. Miks see nii on? Miks programmeerijad ei taha elada maal ja töötada näiteks Rõngus?

12:14 MOVE Guidesi asepresident Sten Tamkivi

Aitäh! Suulises kõnes arvude jälgimine või nende edasiandmine on natuke keeruline. Vabandust! See, millest mina rääkisin, oli see, et meil võiks kõikidest töötajatest 100 000 töötada tehnoloogiasektoris, aga praegu töötab seal umbes 20 000 inimest. Tehnoloogiasektori osakaal võiks suureneda. See kindlasti ei tähenda, et meil on 80 000 programmeerijat puudu. Eesti *start-up*-ide juhid üritasid hiljuti seda kokku lugeda ja selgus, et 3–5 aasta pärast on neid puudu umbes 8000. See suurusjärk on selline. Need töökohad tekitavad teisi töökohti enda ümber.

Kuidas saaks Tallinnast väljapoole töökohti tekitada? Esiteks, üks suur võimalus on kaugtöö. Mul on selle kohta üks reaalsest elust pärit lugu. Skype Eesti oli mingil hetkel Saaremaa suurim maksumaksja, kui vaadata makstud makse töötaja kohta. See tuli sellest, et üks insener eelistas töötada Kuressaares, oma kodus. Seda laadi lood on olemas tänu kaugtööle, tänu tehnoloogia arengule kohtades, kus on väga hea internetiühendus ja midagi, mis selles keskkonnas inimesele meeldib. Võib-olla on sul seal esivanemate talu, võib-olla on seal puhtam õhk kui Tallinna kesklinnas – mis iganes see põhjus on. Aga põhimõtteliselt saad sa seal oma tööd teha.

Ma näen väga palju liikumist. Ma vaatan ka ise, et ma üritan veeta suure osa oma suvest Saaremaal, aga mul ei õnnestu kuidagi Saaremaa maksubaasi raha jätta. Ma saan olla kohalikus mõttes maksumaksja ainult ühes kohas. Seda laadi asjad võiksid aidata sujuvamalt liigutada tööjõudu Eesti peale rohkem laiali ja tekitada nendes kohtades heaolu. Tartu ettevõtjate käest kuulen ma põhiliselt sedasama ühendusejuttu. Rongiühendus on paremaks läinud ja tegelikult saab Tartust kahe tunniga lennujaama

küll, aga sealt otse kuhugi lennata on jätkuvalt keeruline. Kui Tallinna lennujaama lennuplaane vaadata, siis on näha, et väga palju lende maandub kell 00.20. Tartlasele on see suurem probleem kui tallinlasele. Nii et jälle sama teema.

12:16 Esimees Eiki Nestor

Aitäh! Nüüd on selline lugu, et vastuste andmise aeg on läbi saanud. Aitäh, Sten Tamkivi, ettekande ja vastuste eest! Jõuad ka lennuki peale. Edu sulle! Enne kui me oma teemaga edasi läheme, tuleb meil tegelda ühe protseduurilise teemaga. Nimelt on Reformierakonna fraktsioon teinud ettepaneku pikendada istungi tööaega kuni päevakorra ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni. Seda on vaja hääletada.

Austatud Riigikogu, panen hääletusele Reformierakonna fraktsiooni ettepaneku pikendada istungi aega kuni päevakorra ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Selle ettepaneku poolt oli 66 Riigikogu liiget, vastuolijaid ega erapooletuid ei olnud. Tööaega on pikendatud kuni päevakorra ammendumiseni, kuid mitte kauem kui kella 14-ni.

Meie järgmine ettekandja on Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige ja Tartu Ülikooli nõukogu esimees Ruth Oltjer. Palun!

12:19 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Austatud juhataja! Austatud Riigikogu liikmed! Mina räägin siin puldis olles võib-olla natukene teise vaatenurga alt, ma räägin traditsioonilisest tööstusest, töötlevast tööstusest, ja ma olen siin kui ettevõtja, kui AS-i Chemi-Pharm asutaja ja juhatuse esinaine.

Me elame imekaunil väikesel maal. Ma tahan öelda, et me ei tohi seda ära unustada. Meil on puhas õhk, puhas vesi, puhas loodus ja puhtad metsad, kus ei ole keemiat. Meil on targad inimesed, me ehitame e-ühiskonda ja e-riiki. Väikesel maal on omad eelised ja ka omad puudused. Ma toon Singapuri näite. Singapur on oma puudused eelistena ära kasutanud. Nende vist kõige suurem puudus oli puhta vee puudus ja kõige paremad tehnoloogiad, mis seal on kasutusse tulnud, on olnud just vee puhastamise, vee korduvkasutuse ja merevee magestamise tehnoloogiad. Teine asi on see, et nad on loonud ühe maailma juhtivatest naftakeemia ettevõtete klastritest. Kuidas nad seda tegid? Nad ehitasid välja unelmate taristu. Nad andsid sellele ligipääsu maailma juhtivatele ettevõtetele ja said sealt sünergia, mis on andnud 17% nende praegusest SKT-st.

Eesti on väike maa. Me saame teha oma riigi korda ja teha oma registrid nähtavaks. Meil on e-valimised, e-tervishoid ja digiallkiri. See on see, mille pärast meid maailmas kadestatakse. Me saame selle kõigega edasi minna. Muidugi, mida me veel väikese riigina teha saame? Meil on geenivaramu, me oleme korjanud kokku oma genotüübid. See annab Eestile võimaluse minna personaliseeritud meditsiini juurde. Ma arvan, et muust maailmast oleme praegu sellega mõne aasta kindlasti ees.

Mida ootavad riigilt ettevõtjad? Ettevõtjad tahavad riigilt strateegilist vaadet, kus me oleme viie aasta pärast. Me tahame näha läbipaistvust, me tahame näha avatust ja ausat konkurentsi. Me tahame elada minimaalse bürokraatiaga riigis. Targad inimesed on meie kõige suurem ressurss. Ettevõtjatele on kõige olulisem, et riik kujundab ettevõtluskeskkonda. See keskkond peaks olema ettevõtjaid toetav. Riik peaks põhjendama oma valikuid ja mõtlema nende mõjule. Läbimõtle mata otsused on kallid ja kulutavad ressursse nii avalikus kui ka erasektoris. Võib-olla on selline halb näide madalapalgaliste tulumaksu tagasimaksed ja kehtima hakkav ülikeeruline üksikisiku tulu maksustamise süsteem. Ma tegelikult ei tea, kui palju see meile kõigile maksma läheb, aga võib-olla keegi siin oskab vastata. Olukorras, kus Euroopa Liit juba toetab meie arengut märkimisväärselt suurte summadega, on ettevõtjate arvates murekoht, kui praegu võetakse reservid kasutusele, sest võib-olla oleks neid vaja siis, kui tekib mingi keerulisem olukord, ma pean silmas näiteks kriisi maailmamajanduses või 2020. aastat, kui lõpeb tõukefondide raha ja tekib üleminekuperiood. Võib-olla oleks siis meil vaja seda raha kasutada.

Ettevõtjad ootavad muidugi ausat konkurentsi. Ma tahan rääkida riigihangete seadusest, mida te ei ole veel vastu võtnud. See on seadus, mille taga on otseselt korruptsioon. Kui me suudame teha riigihangete seaduse täiesti läbipaistvaks, siis me suudame sealt korruptsiooni välja juurida. Mul on praegu see tekst ees: "Pakkuja märgib pakkumuses, milline teave on pakkuja ärisaladus, ning põhjendab teabe ärisaladuseks määramist. Pakkuja ei või ärisaladusena märkida pakkumuse maksumust ega osamaksumusi (Ja nüüd on komade vahel osalause, mida tegelikult ei peaks seal olema. – R. O.), kui neid arvestatakse pakkumuste hindamisel, ega muid pakkumuste hindamise kriteeriumidele

vastavaid pakkumust iseloomustavaid numbrilisi näitajaid." Just see "kui neid arvestatakse pakkumuste hindamisel" annab tegelikult päris palju võimalusi igasuguseks susserdamiseks. Mõelge selle peale! Teil seisab ees võimalus hääletada.

Enne kui tulla maksude juurde, ütlen, et mina ettevõtjana mõtlen, kas riik ikka on teinud kõik oma sisemised ressursid korda ja kas riik on tehtud korda. Kes tegelikult praegu meie riiki juhib? Kas seda juhivad ministrid, ametnikud, kantslerid või asekanclerid? Kas meil on vaja nii palju haiglaid? Võib-olla piisaks kahest regionaalhaiglast. Kas meil on vaja haigekassat? Võib-olla saaks seda küsimust lahendada teistmoodi. Kas meil oleks vaja kahte või nelja ülikooli? Tegelikult ülikoolides ressursse dubleeritakse ja ressursse on kinni ka seinades. Kui me suudaksime sellist asja vähendada, siis me saaksime ka sealt raha riigieelarvesse. Ettevõtjaid abistavad praegu ligi kümme organisatsiooni, mis tegelevad igasuguste abitegevustega. Võib-olla võiks need koondada, et saaks hoida kokku ressursse, siis oleks võimalik ka ettevõtjate vajadusi paremini tundma õppida ja saaks anda nende heaks suurema panuse.

Muidugi on ettevõtjate arvates hirmutav see maksudega rapsimine. Maksud toovad küll eelarvesse tulu, aga iga väikese maksu kohta, mis on välja mõeldud, tõstab ettevõtja toote hinda 0,5%. Need väikesed maksud on ka raskesti administreeritavad ja neid on keeruline kokku koguda. Võib-olla oleks lihtsam tõsta 1% käibemaksu. See oli lihtsalt mõttekohane öeldud. Ka automaks, kui see oleks lihtsaks tehtud, ei ole võib-olla paha mõte.

Nüüd on olevikust räägitud ja ma hakkan rääkima tulevikust. Ettevõtjad armastavad naljatada, et meil läheb riigina hästi, aga mitte tänu heale riigivalitsemisele, vaid vaatamata sellele. Selleks, et riik oleks edukas, on vaja, et riigivalitsemine oleks korras. Mida me saaksime tulevikus teha ja kuhu me suundume? Päris palju on räägitud teadmismahukast majandusest, et me peame tegema ära järgmise sammu, jõudma järgmisele tasandile ja suutma oma tegevust rohkem väärindada.

Ma tulen uuesti Eesti oma ressursside juurde. Meil on tegelikult kas või sedasama rohelist ressursi, mida saaks kasutada biotehnoloogiat rakendades. Me võiksime väärindada siinsamas kohapeal kas või teravilja, mida me müüme maailmaturu hindadega riigist välja, ja me saaksime sealt päris palju raha. Meie oma põllumajandusinimesed ja teraviljakasvatajad võiksid olla selliste vabrikute omanikud, miks mitte. Ressursse on ka piimanduses. Maailmas kasutatakse tehnoloogiaid – aga mitte väga paljudes kohtades –, mis võimaldavad võtta piima üksikkomponentideks lahti ja panna toode kokku just nimelt seal, kuhu see tarnitakse, on see koht siis Hiina, Singapur, Malaisia või Indoneesia ja on see toode siis koor, piim või laktoosivaba piim. Ma olen Saksamaal sellises tehases käinud ja arvan, et kui siin teadmussiire ette võtta, siis oleks võimalik selliseid tehaseid ka Eestis rajada, kindlasti koos investoritega.

Majanduse seisukohalt pole oluline mitte see, kui palju ettevõtte teadus- ja arendustegevusse investeerib, vaid see, kui palju raha sealt pärast efektiivselt tagasi tuleb. Loomulikult, ka info- ja kommunikatsioonitehnoloogia on oluline teema. Tööstusettevõtted, kes ei ole veel hakanud digitaliseerimisega tegelema, on juba maailmatasemest maas. Selliseid ettevõtteid on palju ja neid tuleks tegelikult järele aidata. Peaks mõtlema, missugune võiks olla see programm või koolitusmeede. Me peaksime tegelema hoopis robotikaga ja olema selles vallas eesrinnas, sest ühiskonnas toimuvate muutuste kiirus on tohutult suur. Just eile rääkisin ma Taavi Kotkaga. Ta ütles, et IT-s jääb 2000 inimest aastaks puudu, aga kvoodid hakkavad täis saama. Me peaksime mõtlema sellele, et kui me toome Eesti riiki tarku inimesi, siis kvoodid võib-olla ei peaks ees olema ja seda takistama.

Ma jõudsin nüüd inimeste juurde. Tegelikult on inimressurss meie kõige tähtsam vara. Ma mõtlen seda, et elukestev õpe on meile praegu kõige olulisem. Mul on siin üks mure. Osakoormusega õpe ülikoolides toimub ainult ministeeriumide erilubadega. Aga mõtleme minusuguse inimese peale, kes kõigepealt lõpetas arstiteaduskonna ja siis töötas 15 aastat arstina. Kui hakata ettevõtlusega tegelema, siis on ainuke võimalus osakoormusega õpe, et saada magistriharidus majanduses, muidu ettevõtlusega ei tegele. Võib-olla saaks teha seda kuidagi kergemaks. Ülikoolid võiksid pakkuda sellist õppevormi, kus õpe toimuks reedel, laupäeval ja pühapäeval, aga mitte esmaspäeval, teisipäeval ja kolmapäeval.

Nii, nüüd tulen doktoriõppe juurde. Meil võiks olla rohkem doktoreid ja mitte ainult selles mõttes, nagu me neid praegu koolitame, kui me koolitame doktoreid mingisuguse ühe ala jaoks. Doktoriõpe võiks toimuda selliselt, et inimene saaks natukene majanduspõhja ja natukene juhtimistausta. Mul endal töötab ettevõttes kaks doktorit ja ma näen, et neil jääb puudu majandusharidusest ja juhtimisoskustest. Sellepärast ei saa me neid kasutada nendes kohtades, kus me saaksime neile rohkem palka maksta. Aga nemad on selle innovatsiooni vedajad, mis tekitab ettevõttes koostööd ülikooliga. Doktorikraadiga inimesi võiks olla ka ministeeriumides, sest siis tekiks kolmepoolne innovatsioon. Ma arvan, et see oleks

edasiviiv jõud.

Siin oli enne küsimus lasteaedade ja koolide kohta. Asi, mida võiks veel vaadata, on kutseõpe. Me näeme, et tihtipeale tehakse otsus kutseõppesse minna liiga hilja, enne on ära lõpetatud gümnaasium, aga võib-olla oleks kohe põhikooli järel võimalik see otsus teha. Siin peaks aitama õpetaja ja võib-olla ka selline asi, kui põhikooliõpilased käiksid kutsekoolis näiteks praktikal. Kui tulla lasteaia juurde, siis mina arvan endiselt, et lasteaias on mänguliselt väga kerge saada selgeks, mis asi on bilanss, ja olla lasteaia lõpetamise järel bilansivõimeline. Seal toimub see mänguna, aga me saaksime selle abil palju ettevõtlikke inimesi.

Ma arvan, et kui Eesti ettevõtetel läheb hästi, siis läheb hästi Eesti inimestel, ja kui Eesti inimestel läheb hästi, siis läheb hästi Eesti riigil, sest siis laekuvad maksud ja me saame ellu viia kõiki oma sotsiaalprogramme. Nii et ülikool, riik ja ettevõtjad peavad tegutsema koostöös. Aitäh!

12:33 Esimees Eiki Nestor

Aitäh, Ruth Oltjer! Küsimused. Urmas Kruuse, palun!

12:33 Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Auväärt ettekandja! Teie ettekannet oli väga tore kuulata, sest see ettekanne oli ilma allteksti ja sellise irooniata, mida me tihti siit puldist kuuleme. Kui vaikne oli saal! Võib-olla annab see meile julgust, et me selleks, et meid siin paremini kuuldaks, räägiksime niisama rahulikult, siiralt ja inimlikult. Aga küsimus on mul selline. Eelmine ettekandja ütles Eesti e-riigi ja e-eduloo kohta niimoodi, et me peaksime selleks, et me ei oleks lihtsalt üks Ida-Euroopa riik, seda e-edulugu hoidma. Kuidas teile tundub, kas see manipulatsioon, mida praegu e-valimistega seoses kavandatakse, tõstab meie e-edulugu positiivses mõttes veel rohkem esile või annab teistele ühiskondadele tegelikult signaali, et me oleme seda e-edulugu jätmas?

12:34 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Minu isiklik arvamus on, et oma e-edulugu me jätta ei tohiks. Eile just rääkisime pikalt Taavi Kotkaga, kes oli suurettevõtjate assotsiatsioonis esinejana kohal. Ta ütles, et nii tugevat ID-kaarti, nagu on Eestis, ei ole ühelgi maal. Me oleme oma e-riigiga kõike arvestades ikkagi maailma esimene. Ma ise selle teemaga ei tegele, ma oskan ainult tema sõnade abil kommenteerida.

12:35 Esimees Eiki Nestor

Aivar Sõerd, palun!

12:35 Aivar Sõerd

Austatud esimees! Austatud ettekandja! Te oma ettekande algul püstitasite küsimuse, kas keegi teab, kui palju see madalapalgaliste maksueksperiment maksma läheb. Meie teame küll. Ainuüksi otsene bürokraatia, maksuameti infosüsteemide ümberkorraldamine, läheb maksma seitse miljonit eurot, kogu riigi majandusele on aga kahju ikka üüratu. Kõigepealt seisneb kahju selles, et see soodustab madalapalgalisi, vähe kvalifitseeritud ja lihtsamaid töökohti. Järgmisest aastast jõustuv tuhandest astmest koosnev astmeline maksuvabastussüsteem ja selle süsteemi edasiarendus on aga palju hullem. Seal on see piir välja toodud – 1770 eurot. Te rääkisite tarkadest töökohtadest ja te esindate tööstuse vaadet. Kuidas järgmise aasta palgaskaalal need targad töökohad positsioneeruvad, kas nende maksukoormus hakkab kasvama või vähenema?

12:36 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Targad töökohad toovad sisse tarka raha ja kindlasti on need targad töökohad kõrgepalgalised. Aga kuidas nende administreerimine toimub, selle koha pealt ei ole mina kõige õigem inimene siin praegu vastama, see on seadusandja otsustada.

12:36 Esimees Eiki Nestor

Anne Sulling, palun!

12:36 Anne Sulling

Hea istungi juhataja! Hea ettekandja! Eesti teadus- ja arendustegevuse kulude osakaal SKT-s on 1,5%. See on pool eesmärgist, mille me oleme endale seadnud aastaks 2020. Erasektori osakaal teadus- ja arendustegevuse kuludes on 40%, näiteks Põhjamaades on see 70%. Kuidas motiveerida erasektorit rohkem panustama teadus- ja arendustegevusse?

12:37 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Aitäh! Hea küsimus! See võib olla natuke selline poliitiline ettevõtmine, nagu oli ka IT arendamine, mis võib-olla sai alguse Tiigrihüppest. Aga me oleme oma kuvandit IT-riigina poliitiliselt igatepidi hoidnud. Kui me nüüd ka nn teadusmajandusliku ettevõtluse tõstaksime samasse positsiooni, siis see panustamine võib-olla tekiks. Minu AS Chemi-Pharm panustab teadus- ja arendustegevusse 10% käibest, mis on väga suur summa, aga me teeme seda, kuna oleme veendunud, et me saame selle raha suurtelt turgudelt tagasi.

12:38 Esimees Eiki Nestor

Raivo Põldaru, palun!

12:38 Raivo Põldaru

Aitäh, lugupeetud esimees! Hea ettekandja! Kritiseerisite oma ettekandes tehtud maksumuudatusi ja neid, mis veel hakkavad toimuma, aga samas rääkisite, et keskkond peaks ettevõtjat toetama. Ma arvan, et ega see keskkond ka varem vist ei olnud väga toetav maksude mõttes, kuna meie majanduskasv oli ikkagi väga väike. Siit ka küsimus: milline see keskkond peaks olema? Kas te oskate tuua mõne konkreetse näite, mis toetaks ettevõtjat?

12:39 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Aitäh! Ettevõtjat toetab kõige rohkem läbipaistev ja korruptsioonivaba keskkond. Me praegu ehitame uut tehast. Me käisime tehase võimalikku asukohta vaatamas Poolas, aga ei tulnud kõne allagi, et me oleksime rajanud oma tehase Poolasse, kuigi Euroopa mõistes oleks see logistiliselt olnud meile kõige parem lahendus. Eesti keskkond on hea. Mida läbipaistvam, selgem ja puhtam on riik, seda parem on siin töötada. Loomulikult, tööjõumakse me tahaksime alla saada ja muidugi meile meeldiks, kui ei maksustataks mitte tootmissisendeid, vaid pigem tarbimist. Ma ei tea, kas see on piisav.

12:39 Esimees Eiki Nestor

Helmut Hallemaa, palun!

12:39 Helmut Hallemaa

Aitäh, esimees! Suur tänu ettekandjale! Väga sümpaatne on see, et mul on taskus sellesama ülikooli diplom, mille nõukogu esimees te olete. Aga minu küsimus tuleneb teie kahest kommentaarist. Ka hea kolleeg Aivar Sõerd küsis selle kohta, aga mina küsin hoopis teise poole pealt. Te hindasite seda 500 euro peale tõusvat maksuvaba tulu justkui probleemseks. Mina arvan, et probleemne on pigem see, et see maksuvaba tulu jääb ikka veel nii väikeseks. Teine probleem on see, et võrreldes naabrite ja muu Euroopaga on meie alampalk üliväike. Minu küsimus on sama, mida ma küsisin ka Reformierakonna esimehelt. Ta ei vastanud sellele. Miks siis ettevõtjad lähevad sinna, kus on ettevõtte tulumaks, ja miks lähevad töövõtjad sinna, kus on astmeline tulumaks? Teine küsimus on seotud regionaalpoliitikaga. Te ütlesite, et peaks Eesti ülikoole koondama ja peaks koondama haiglaid, mis niikuinii selles suunas liiguvad. Aga kust peaks siis tulema see tasakaal, et terve Eesti elaks ja kõikjal Eestis oleks inimestel võimalik elamisväärne ja inimväärne elu?

12:40 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Ma alustan teisest küsimusest. Tegelikult, kõik need on mõttekohad. Kui Eestis oleks kaks regionaalhaiglat, mis korraldaksid kõigi maakonnahaiglate tööd ja see oleks nagu nende vastutusvaldkond, siis oleks võib-olla lihtsam administreerida. Me peaksime võib-olla määrama kindlaks, mis on maakonnahaigla kõige kõrgema tasemega funktsioon. See võiks äkki olla kompuuteruuring, mille vastuseid loetakse kas Tartus või Tallinnas. Seinad neelavad meil ikkagi päris palju raha, see on selge, kui mõelda riigi peale ja kui lihtsalt majanduslikult mõelda.

Esimese küsimuse juurde tagasi tulles ütlen, et ma võib-olla jätsin vale mulje. Mul ei ole tegelikult 500-eurose maksuvaba miinimumi vastu midagi, ma pigem mõtlen selle peale, kuidas kõike administreerida. Tahaks seda riiki teha niimoodi, et administreerimine oleks natukene kergem. Nullbürokratia oli ju tegelikult hea eesmärk, tahaks liikuda selles suunas.

12:42 Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

12:42 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Te hindasite väga õigesti Eesti kõrgharidusmaastikku. Te olete ka Tartu Ülikooli nõukogu esimees. Kas te leiate, et meil on kõrgkoole liiga palju, kas need ei tee teie arvates omavahel eriti hästi koostööd või kus te näete kõrghariduse ja sealt edasi ka teadus- ja arendustegevuse kõige suuremaid probleemkohti?

12:42 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Aitäh! Ma prooviksin pigem vaadata seda ühisosa, mis meil on, et me saaksime teha hästi palju koostööd. Võib-olla jälle, et vähendada neid seinu, mis paratamatult tekivad, me saaksime administreerida Tartu spordiasutusi kindlasti koos maaülikooliga, võib-olla saaksime ühiselt korraldada mingeid baasainete loenguid. Kui edasi küsida vabanevate õppejõukohtade kohta, siis ütlen, et kui need õppejõud suunatakse keskkooli- või ka kutsetasandile, siis, ma arvan, sellest võidaksid meie noored väga palju. Ma loodan, et meie õppejõud on motiveeritud sinna minema, sest praegune palgatase on küllaltki madal ja see annaks võimaluse seal palku tõsta. Kui vaadata töötamise struktuuri, siis on hästi tüüpiline, et 0,5 kohaga tehakse teadust, 0,5 kohta on aga õppetööd ka mõnes teises ülikoolis. See juba lähebki iseenesest niimoodi kokku. See on lihtsalt aja küsimus, ma arvan.

12:44 Esimees Eiki Nestor

Külliki Kübarsepp, palun!

12:44 Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea esimees! Hea ettekandja! Mitmes debatis on jõutud tõdemusele, et ettevõtjatel tegelikult raha on ja nende investeerimisvõimalus on palju suurem. Kas te ühinete selle väitega, et Eesti ettevõtjad hoiavad oma investeringuid tagasi? Mis oleksid need tegurid, mis motiveeriksid Eesti ettevõtjaid investeerima ja rahakotiraudu lahti tegema?

12:44 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Aitäh! See on võib-olla jälle see, millest me enne natukene rääkisime. Osal ettevõtjatel on seisvat raha. Selge on see, et praegu on ettevõtluses põlvkondade vahetus. Vanem põlvkond, kes on ettevõtluse juurde jäänud, väga kergelt ei investeer, sest praegu on investeringud suhteliselt keerulised ja paljuski neile ka arusaamatud. Need inimesed ei näe, kuidas see raha võiks tagasi tulla vms. Ma arvan, et siin saaks koolitusega midagi ära teha. Aga need ettevõtjad, kes on juba läinud eksporditurgudele ja näevad nende turgude võimalusi ning seda, et kui efektiivsus on väike, siis seda saab suurendada näiteks sellesama digitaliseerimise ja kõikide muude asjadega, ma arvan, investeerivad palju kergemini.

12:45 Esimees Eiki Nestor

Helmen Kütt, palun!

12:45 Helmen Kütt

Täna, hea eesistuja! Austatud ettekandja, kõigepealt ma väga-väga tänan teid minu eelmisele ettekandjale esitatud küsimuse laiendamise ja täpsustamise eest! Ka mina olen väga seda meelt, et kutseharidus on üks väga oluline komponent. Kui lasteaias on laps jätnud oma asjad laiali või on seda teinud ka kodus kasvades, siis jäävad need üldiselt laiali ka töökohas, rääkimata sellest, et sellisel inimesel võib kergemini juhtuda tööõnnetusi. Aga nüüd ma tulen appi oma heale ameti- ja erakonnakaaslasemale Tanel Talvele, kes kolmandat küsimust esitada ei saa, ja esitan tema küsimuse. Meil on tegelikult tõepoolest häid lahendusi riigi tasemel, aga millegipärast väikeettevõtluses neid kõiki ei

kasutada või kasutatakse vähe. Tõsi, on ka väga häid näiteid. Mis see põhjus võib olla? Kas riik saab aidata või mis võiks olla see motivaator, mis tooks neid lahendusi rohkem kasutusse ka väikeettevõtluses?

12:46 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Väikeettevõtjaid on meil palju ja nad on erineva tasemega. Majandusarengu töögrupis esindas väikeettevõtteid tootlustusega tegelev firma. Kõlama jäi, et suhteliselt palju on seal veel varimajandust ja selliseid ettevõtjaid, kes ei deklareeri oma tulusid. Selline ettevõtte ei hakka kunagi eksportima, selline ettevõtte ei kasva kunagi suureks ja tõenäoliselt pole tema huvides rakendada ka kõiki kõige uuemaid lahendusi. Ma arvan, et just see, kui ettevõtjal on suur visioon ning ta tahab kuskile jõuda, on hästi oluline. Need otsused tulevad ikkagi omanikelt ja tegevjuhtidelt.

12:47 Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

12:47 Monika Haukanõmm

Täna, härra juhataja! Hea ettekandja, aitäh selle väga siira ja ausa sõnavõtu eest! Te töite oma kõnes välja ka sellised tulevikku vaatavad kohad, millele me peaksime tähelepanu pöörama. Mind kõnetasid neist teie mainitustest kolm: teadusmahukas majandus, digitaliseerimine tööstuses ja tegelikult ka inimressurss. Neid kolme kokku võttes on ju märksõnaks ikkagi see, kui palju me investeerime nii riigina kui tegelikult ka ettevõtjatena teadus- ja arendustegevusse. Nagu me teame, teadus- ja arendustegevuse kulutuste suurendamisega 1%-ni riigieelarvest on meil probleeme, st suuresti jääb siin rõhuasetus ettevõtjatele. Teie olete ettevõtja, kes selles valdkonnas tegutseb. Mida teie arvates oleks võimalik veel teha, et tööstuse digitaliseerimine kiiremini toimuks? Kus on see kitsaskoht või kust king pigistab?

12:48 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Aitäh! Ma arvan, et eks me peame seda siin koos mõtlema. Tööandjate keskliit on ka selle teema tõstatanud ja järjest rohkem me katsume seda inimestele ja sh ettevõtjatele selgitada, sest see on hädavajalik. Ma arvan, et siin saab koolitustega üht-teist ära teha. Võib-olla tasuks erineval tasemel koolitusi korraldada. Kõigepealt võiks koolitada neid töötajaid, kes töötavad digitaliseeritud liinidel, et nad oskaksid seal midagi peale hakata. Ma tean selle vajalikkust omast käest. Kui meil hakkas tööle esimene automaatjuhitav villimisliin, siis ka üks mees võttis haamri, kui liin ei liikunud nii kiiresti, kui tema tahtis, ja otsustas, et paneb koku ära. See mees ei tööta meil enam. Võiks töölisi koolitada ja võiks koolitada juhte. Need on erinevad tasemed. Kui sa hakkad tootmist digitaliseerima, siis hästi keeruline on teha selgeks IT-spetsialistile, mida sa tegelikult vajad, kuhu sinu mõte liigub ja mis on sinu tulevik. Oleks ju hea, kui meil kõik süsteemid ühilduksid. Eesti on nii väike, et me peaksime saama kasutada avalikke registreid ja olema võimelised oma süsteeme nendega ühildama, kui selleks võimalus tekib.

12:50 Esimees Eiki Nestor

Raivo Põldaru, palun!

12:50 Raivo Põldaru

Aitäh, härra esimees! Lugupeetud ettekandja! Minu eelmisele küsimusele vastates rääkisite, et pooldate tarbimise maksustamist. Meie hinnad on niigi naaberriikide hindadest tihti tükki maad kõrgemad, osa kaupu on siin poole võrra kallimad kui Soomes, ka võrreldes Lätiga on meil kaubad kallimad. Kas te näete, vaadates meie n-ö pahede ja kogu tarbimise maksustamise praegust olukorda, reservi, et saaks tarbimismakse veel tõsta?

12:50 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Aitäh! Sellega on nii, et kui tõuseb maks, siis tõstab tootja hinda. Võib-olla on Riigikogule või riigi juhtimisele enne valimisi kasulik makse tõsta, aga keegi peab siis hinda tõstma, ega me ilma kuidagi ei saa. Võtame kas või pakendiaktsiisi. Ettevõtjale on see suhteliselt arusaamatu. Minu arvates on nii, et

kui on aktsiis, siis mul peab olema võimalik seda vältida. Seda aktsiisi kuidagi võimalik vältida ei ole, ma ei saa ju tsisterniga viia tooteid haigla õuele, sest need peavad olema patsiendi kõrval, et arst saaks neid kohe kasutada. Peale selle, me ju korjame need pakendid kokku ja niikuinii teeme pakendiauditi. Ma ei tea, midagi ei ole teha, aga see tõstab lihtsalt toote hinda.

12:51 Esimees Eiki Nestor

Arno Sild, palun!

12:51 Arno Sild

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud esineja! Meie tänase arutelu pealkirjas on väljend "ohud ja võimalused ettevõtlusele". Selles valguses tahan küsida bürokraatia kohta. Meie põllumehed ei ole üldiselt virisejad inimesed, aga nad väidavad, et bürokraatia kogu aeg suureneb. Me toome ettekäändeks, et väga palju bürokraatlikke asju tuleb Euroopa Liidust, aga me ei tohiks eitada bürokraatia suurenemist ka oma riigis. Kuidas seda asja lahendada? Praegu tundub niimoodi, et bürokraatia kogu aeg suureneb, vähemalt põllumehed niimoodi väidavad.

12:52 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Aitäh! Ma arvan, et minul ettevõtjana on hästi keeruline seda reguleerida. Mida vähem bürokraatiat, seda õnnelikumad kõik ettevõtjad oleksid, see on õige. See oli palve Riigikogule.

12:52 Esimees Eiki Nestor

Laine Randjärv, palun!

12:52 Laine Randjärv

Hea Ruth, aitäh ettekande eest! Minu küsimus on seotud hariduse ja just kutseharidusega. Me valmistame praegu kultuurikomisjonis koostöös ettevõtjatega ette oluliselt tähtsa riikliku küsimuse arutelu, mille teema on kutseharidus. Sa oled ka ise ettevõtja ja Tartu Ülikooli nõukogu liige. Mida sa arvad kutsehariduse maine küsimustest ja ettevõtjate, ütleme, suundumusest? Kas tahetakse teha koostööd kutseharidusvaldkonnaga ja kuidas seda tahetakse teha, on seal vajakajäämisi ning mis teemad võiksid seal tähelepanu all olla?

12:53 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Aitäh, Laine, hea küsimus! Koostööd me tahame väga teha. Oma ettevõtte põhjal võin ma öelda, et esimesena me pöördumegi kutsekoolide poole. Kui meil on vaja praktikante, kui me otsime töötajat, kui me vajame suveks asendustöötajaid, kui meil on vaja nädalalõppudeks kedagi tööle, siis me teeme nendega koostööd. See ongi nagu praktikabaas, sellega võiks edasi minna, seda võiks isegi rohkem välja arendada, et suurem hulk õpilasi saaks sealt läbi käia ja näha, mis see päriselu on. See võiks hakata juba kas või põhikoolist peale, sellist asja võiks aastas olla kas või paar päeva. Need on meie oma lapsed, keda me kasvatame, ja me peaksime neile näitama, mida me nendes ettevõtetes teeme. Võib-olla suudavad nad siis õigel ajal teha ära valiku, et nad lähevad õppima kutsekooli. Ettevõtja side kutsekooliga peaks olema hästi tugev.

12:54 Esimees Eiki Nestor

Raivo Aeg, palun!

12:54 Raivo Aeg

Aitäh! Hea ettekandja! Mul on pigem osutus. Te mainisite oma sõnavõttus ka kvoodiprobleemi – välistöõjõu sissetoomisel või värbamisel on takistuseks kvoodid – ja sidusite selle teema IKT-sektoriga. Ma lihtsalt ütlen, et kaubandus-tööstuskoda oma tänavuse aasta alguses Siseministeeriumile saadetud kirjas viitas sellele positiivsele sammule, et aasta algusest, jaanuarist vabastati kvootide alt suurinvestorid, iduettevõtjad ja nende töötajad ning IKT-erialadel töötavad välismaalased. Nii et see ei olnud teil päris pädev osutus, et kvoodid hakkavad piirama just IKT-sektori inimeste värbamist. Mul oli lihtsalt remark.

12:55 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Jah, on tähtis, et me oleksime riigina valmis vastu võtma Eestisse kõik targad inimesed, kes tulevad just neid teadmismahukaid töid tegema.

12:55 Esimees Eiki Nestor

Valdo Randpere, palun!

12:55 Valdo Randpere

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Hea ettekandja! Siin on mitu korda läbi jooksnud see teema, kui palju Eestis üldse panustatakse teadus- ja arendustegevusse raha ja et seda raha pole väga palju andnud ei riik ega ettevõtted. Aga teine küsimus, mis mind on alati vaevanud, on see, kui palju Eestis registreeritakse patente. See on ka väga väike arv, kuigi see on suuremaks läinud. Kümmeaastat tagasi ei registreeritud ühel aastal mitte ühtegi patenti, samal ajal minu endine tööandja IBM registreeris neid umbes 3000 ja panustas samal ajal arendustegevusse ligikaudu niisama suure summa, kui on kogu Eesti riigi eelarve, see oli võrreldav summa, 8 miljardit oli see sel ajal dollarites. Eestis registreeriti eelmisel aastal juba 30 patenti. Nii et edasimineku on märgatav, aga siiski on see väike arv. Millest see teie arvates tingitud on? Kas rahapuudusest või sellest, et patenti registreerida on keeruline ja bürokraatia on vaevanõudev?

12:56 Eesti Kaubandus-Tööstuskoja juhatuse liige Ruth Oltjer

Aitäh! Ma saan jälle rääkida omast kogemusest. Meie ettevõttes on ka hästi kõrge tasemega töötajaid ja me peame tegema vahepeal mingisuguseid *start-up*'e, et nende silmad säraksid, sest nad on midagi uut leidnud ja välja mõelnud. Siin tekibki see patendiprobleem. Me ei saa vormistada patenti enne, kui meil on tekkinud kindel investor ja me teame, kuhu see *start-up* edasi läheb, sest aeg, mis kulub alates Eestis patendi vormistamisest kuni selleni, et selle patendi saab registreerida näiteks ülemaailmseks, on 18 kuud. Selle aja jooksul peab olema valmis täismudel. Aga enne kui Eestis täismudelini jõutakse, tekib tavaliselt see probleem, et keskmisel ettevõtjal saab raha otsa. Raha saab otsa siis, kui on valmis saadud laborimudel. Laborimudel töötab, see on ära katsetatud ja siis suundutakse investori otsingule. Tõenäoliselt läheb see laborimudel Aiasse, Saudidele või Jaapanisse, kus sellest tehakse tööstuslik mudel. Enne seda ei saa me patenti võtta, sest me ei taha avaldada *know-how*'d. Mul on tuua üks konkreetne näide. Meil on valmis laborimudel ja selleks, et sellest saaks tööstuslik mudel ja oleks tehtud kliinilised uuringud, kuluks 3 miljonit. Raha läheb sinna 3 miljonit, aga mudeli väärtus tõuseks 15 miljoni peale. Kui me rajaksime näiteks tootmise Eestisse, siis see läheks maksma juba 45 miljonit. Aga tooted on sellised, mida saaks kasutada kogu maailmas. Need on Eesti väiksusest tingitud keskmise ettevõtja mured. Sellepärast meil need patendid ei jõuagi kuhugi.

12:59 Esimees Eiki Nestor

Aitäh, Ruth Oltjer! Riigikogu liikmetel kaubandus-tööstuskoja juhatuse liikmele rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Olulise tähtsusega riikliku küsimuse algatanud Reformierakonna ettepanek juhatajale on olnud selline, et kõigepealt võtaksid sõna fraktsioonide esindajad. Ma lähtun sellest, mida ma näen ekraanil, ja ka sellest, mida mulle on öeldud väljaspool ekraani. Andres Herkel Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel, palun!

13:00 Andres Herkel

Austatud härra juhataja! Austatud Riigikogu liikmed! See on väga tore arutelu, mille Reformierakond algatas, ja kindlasti väga vajalik. Kuigi, kui ma ise peaksin kiirelt visandama poliitilist programmi, siis ma ei seaks esikohale majandust, vaid inimese ja tema algatusvõime, mis peaks rakenduma eri valdkondades, sh majanduses.

Mulle tundub, et üks kõige suuremaid probleeme Eestis ongi praegu see, et meil on järjest vähem algatusvõimelisi inimesi, kes oleksid ühtlasi vastutustundlikud ja teotahelised ning julgeksid teha uusi asju. Meie ühiskonnas on liiga palju tsentraliseerimist, liiga palju on ka sõltuvusahelaid, parteilist ettehooleit ja korruptiivseid suhteid, ma siiski ütleksin, et ka varjatud poliitilist korruptsiooni. Selles keskkonnas inimesed väldivad riske. Mulle sattus kätte üks juba mõni aasta tagasi tellitud ülevaade, arengufondi – oli meil niisugune asutus, mis küll kõige paremini ei arenenud, aga üht-teist tegi – tellitud

uuringuaruanne, mis sedastas, et vaid 3% noortest oli huvitatud ettevõtte asutamisest. See näitaja oli Eestis palju madalam kui Euroopa Liidu riikides keskmiselt. Kas see kõneleb siis liberaalsest majanduskeskkonnast, mis meil just nagu on? Ma arvan, et siin on suur vastuolu ja seda vastuolu tuleb selgitada. Ma arvan, et see kõneleb eeskätt mugavustsoonist, mida meie inimesed eelistavad, ja riskide vältimisest, see kõneleb liiga jõuliselt arenenud avalikust sektorist, kohati sellisel määral arenenust, et see kipub ettevõtlust pärssima.

Eespool oli siin juttu nullbürookraatiast ja sellest, et regulatsioonid peaksid vähenema. Aga me oleme sellel alal saavutanud ikkagi väga vähest edu, ma isegi ütlesin, et me peaksime suutma murda midagi, mille nimetus on kas asendustegevuste jäävuse seadus, bürokraatia jäävuse seadus või tegevuste dubleerimise jäävuse seadus. Kusagilt otsast nagu lahendatakse probleeme, aga samal ajal me loome järjest uut bürokraatiat ja uusi üleregulatsioone juurde.

Eespool juba kõlas näide, kui palju läks maksma madalapalgaliste maksuvabastuste rakendus, mis tehti üheks aastaks, nüüd tuleb teistsugune lahendus. See on kolossaalne summa! Ja see on poliitiline viga, see ei ole mitte ametnike viga, et see niimoodi on läinud.

Nüüd tulen selle juurde, milline on siis Eesti konkurentsivõime laiem pilt. Sellest annab minu arvates kõige parema ettekujutuse Maailma Majandusfoorumi hinnang, mis ütleb, et 140 riigi võrdluses on Eesti umbes 30. kohal. Aga neid kriteeriume, mille järgi seda hinnangut antakse, on kokku 12. See, kuidas me sellel real paikneme, on minu meelest väga kõnekas. Ühe asja vastu ei saa me midagi teha, see on turu väiksus. Jätame selle kõrvale. Aga on väga kurb, et meie indeksit kisub allapoole see, et meil on nõrgal tasemel innovatsioon, meie tootmine pole kuigi keeruline. Ja veel hullem on see ...

Ma palun ka lisaaega!

13:04 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega.

13:04 Andres Herkel

Siiani on meie traditsiooniline tugevus olnud makromajanduslik keskkond. Ma arvan, et tugev eelarvedistsipliin ja tasakaalus riigirahandus on olnud üks väga jõulisi näitajaid. Kui vaadata praegu planeeritavaid samme, siis selgub, et me mitte ainult ei jätta kõrvale oma nõrkuste arendamist, vaid me kaotame ära ka viimased tugevused. Siin kõlas see, kui kaugel me oleme eesmärgist investeerida 1% SKT-st teadus- ja arendustegevusse. Me ei lähene sellele eesmärgile, me jääme sellest pidevalt maha. Minu meelest on seda pilti vaadata väga õpetlik.

Mis võiks kokkuvõtet tehes selle kohta öelda? Suurim etteheide, mida tuli eelmisele valitsusele järjest ja järjest teha, oli see, et toimus pidulik paigalmarss. Praegusele valitsusele tuleb öelda ilmselt seda, et ärge müüge maha meie viimaseid tugevusi, ärge loobuge neist. See puudutab nii maksupoliitikat, kuhu tuleb järjest juurde uusi väikseid makse, mida on järjest rohkem vaja administreerida, kui ka eelarve defitsiiti viimist, see puudutab kindlasti ka e-riigi kuvandi kaotamist, millele siin eespool samuti viidati. Aitäh!

13:06 Esimees Eiki Nestor

Maris Lauri Reformierakonna fraktsiooni nimel, palun!

13:06 Maris Lauri

Lugupeetud juhataja! Kallid kolleegid! Head külalised, kes on saalist vist küll lahkunud! Kas te teate seda laulu, et tahaks lennata, aga mitte eriti kõrgelt? Kui palju te olete selle laulu sisu üle mõelnud? See on lugu inimesest, kellel on unistused, aga kellel on ka kohutav hirm midagi teha. Õnneks on alati olemas inimesi, kes julgevad lennata. Täna oli meie ees kaks inimest, kes on julgenud lennata. Ja on nii tore, et Eestis on veel neid inimesi, kes julgevad ette võtta asju, mis tegelikult on realiseeritavad. Jah, on inimesi, kes ebaõnnestuvad, aga just need inimesed, kes julgevad midagi teha, kes ei sea endale madalaid sihte, on tegelikult need, kes viivad ühiskonda edasi. Seda kõige laiemas mõttes. Võib-olla meid inimestena ei oleks olemas, vaid me istuksime senini n-ö puu otsas, võib-olla meie Eesti riiki ei oleks olemas, meie taasiseseisvunud riiki ei oleks olemas, kui ei oleks olnud inimesi, kellel olid lennukad ideed ja mõtted. Selliseid inimesi on väga palju ka ettevõtjate seas. Me ei tohiks neid pärssida, me peaksime andma tõuke, et need inimesed, kellel võib olla soov lennata, aga kes millegipärast ei julge väga kõrgele tõusta, julgeksid seda teha. Ühiskonna rikkus luuakse ettevõtetes, seal luuakse meie kaubad ja teenused, sealt

me saame töö, sealt me saame oma tulu kas palga või kasumina. Lõpuks tulevad selle teenitud raha pealt ju maksud, mida riik saab kulutada kas pensionidele, tervishoiule, haridusele, teedehhitusele, julgeolekule – võtke ja valige. See on võimalus. Kui meil ei ole tugevat ettevõtlust, siis me ei hakka kunagi hästi elama.

Eesti riik ei saa mõjutada seda, mis toimub mujal maailmas. Me oleme selleks natuke liiga väikesed, suuri protsesse me ümber ei keera. Olles Euroopa Liidu liikmed, saame neid protsesse natukene siiski mõjutada. Aga me saame mõjutada asju, mis toimuvad Eestis. On väga oluline, et me ei teeks neid otsuseid sellest vaatenurgast, mis juhtub sellel või järgmisel aastal. Minu professionaalne taust on mind alati pannud mõtlema tulevikule. Ma tean, et poliitilised otsused mõjuvad tegelikult paari, kolme, nelja aasta pärast, need ei mõju kohe. Ma räägin just majandusmõjudest. Üks asi on seaduste vastuvõtmise aeg ja nende jõustamine, aga teine asi on see, kuidas need reeglid hakkavad lõpuks majandust mõjutama ja kuidas nad meile tulu toovad. Istugem ja mõelgem, enne kui me neid otsuseid langetame! Aga kui me mõtleme, mida me võiksime teha lähiajal, selleks et nelja-viie aasta pärast oleks meil hea olla, siis peame meeles pidama, et riigi roll on luua raamid, milles inimesed toimetavad. Uskuge, inimesed on päris nutikad, kui neile antakse võimalus vastutada ja tegutseda. Ei ole vaja täpselt ette öelda, kes kuhu ja mismoodi astub ning kuidas kõik see asi peab käima. Andkem nendele, kes tahavad lennata, lendamise võimalus, sest siis me võidame kõik.

Täna on olnud juttu mitmetest asjadest: bürokraatia vähendamisest, ausa konkurentsi tagamisest, bürokraatiast, maksustamisest. Minule väga meeldis, et räägiti haridusest ja teadusest. On väga kahju, et see valitsus on kõrvale lükanud eesmärgi, et teaduse riiklik rahastamine peaks olema 1% SKT-st. Ma tunnistan, et minu lühikeseks jäänud ministriameti üks põhilisi eesmärke oli just nimelt sellega tegelda, aga kahjuks ei jõudnud ma selleni. Nii et ma loodan, et me siiski suudame võtta sihiks tuleviku ning teadus- ja arendustegevuse. Usaldagem inimesi ja laskem neil lennata! Aitäh!

13:11 Esimees Eiki Nestor

Erki Savisaar Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun! Kolm minutit lisaaega.

13:11 Erki Savisaar

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Eesti majanduskasv on juba pikemat aega prognoosidele alla jäänud, tegelik majandusolukord on selgelt kehvemaks osutunud. Näiteks jäi 2015. aastal Eesti majanduskasv euroala keskmisele selgelt alla. Kidur majanduskasv on saanud meie viimase aja trendiks ning seda kõige ohtlikumal moel. Me ei tohi sellesse pikemaks ajaks takerduda ning tuleb astuda kaalutletud samme, mille abil saaks sellest olukorrast välja tulla.

Valitsusliidu selge prioriteet on majandus taas kiiremini kasvama panna. Siinjuures peame oluliseks kiiret majanduskasvu, millest võimalikult paljud ühiskonnaliikmed osa saaksid. Just seetõttu oleme läinud kaasava majanduskasvu teed, mis loob võimalusi kõikidele ühiskonnaosadele ning jaotab loodava väärtuse õiglaselt ühiskonna eri osade vahel.

On olnud huvitav kuulda opositsiooniliikmete retoorikat, et laen pole saatanast, kuid aeg olevat vale ning pakutud investeeringute ideed halvad. Tuletan meelde, kuidas pikaaegne minister Jürgen Ligi rääkis siin sinisilmselt, et jooksupõlv Kreeka võlausaldajaks hakkamine ei ole mitte kulu, vaid investeering. Kõiki, kes julgesid mõelda teisiti, vaadati taunivalt. Mis on aga saanud nendest positiivset tulemust tooma pidanud investeeringutest tänaseks? Tegemist on suure miinusega, mille tulemuslikkust pole kusagilt näha.

Erinevalt Reformierakonnast ei investeri meie mõnele kaugele maale, vaid oma inimeste heaolu jaoks. Laenuvõtmise otsuse taga ei ole soov elada tulevaste põlvete arvel, seda ei tehta valimispäeva või millegi muu ootuses. Tegemist on sooviga elavdada Eesti majandust ja aidata Eesti välja pikast vindumisest, milles me oleme vaevelnud eelmisest kriisist alates.

Reformierakonna juhitud valitsused otsustasid kriisi ajal minna karmi kärpekirve teed ning selle otsuse tagajärjel on Eesti olnud aeglane kriisist väljuja. Eesti vajab muudatusi ning meie neid ka pakume.

Järgmise kolme aasta strateegiliste taristuinvesteeringute kogumaht on 135 miljonit eurot. See on osa valitsuse plaanist viia Eestis ellu suuremahulisi investeeringuid, mis elavdavad majandust ja parandavad elukeskkonna kvaliteeti. Kolme aasta peale jaotuva kava järgi toob see igal aastal endaga kaasa 45 miljoni euro eest investeeringuid taristusse, mille tõttu saame ka paremad ja kiiremad ühendused ning suurema liiklusohutuse.

Eesti majandus on pikemat aega olnud paigalseisus, millest väljumiseks on vaja tegusid. Kuna Euroopa

Liidu käimasoleva rahastusperioodi vahendid on Eestis enamikus juba kasutatud, aitavad täiendada investeeringuprogrammi ja suuremahulised ehitused meie hinnangul kaasa majanduse taaskäivitamisele.

Taristuinvesteeringutel on ka regionaalne mõõde, mis aitab kaasa ääremaastumise aeglustumisele. Selleks et maal elu säiliks, on vaja korralikke ühendusi keskustega, sest head ja kiired alternatiivid tähendavad, et töökoha pärast ei pea pealinna kolima.

Majanduse elavdamiseks oleme otsustanud ehitada koostöös Tallinnaga välja rahvusvahelise turismi- ja konverentsikeskuse Tallinna linnahallis jpmis. Samuti oleme võtnud eesmärgiks luua meetme kohalike omavalitsuste elamufondiinvesteeringute toetamiseks. Elamufondi arendamise toetuse eesmärk on tagada väheste ülalpidamiskuludega energiatõhusate munitsipaalkorterite olemasolu, mis avaldaks positiivset mõju piirkondade ettevõtluskeskkonnale ja parandaks elukeskkonda laiemalt. Riigi, kohalike omavalitsuste ja erasektori koostöös ehitatakse valmis ka lairiba jaotusvõrk.

Uus valitsuskoalitsioon on otsustanud poliitikat muuta, nagu näitab ka juba varem avalikustatud investeeringuprogramm. Peale selle oleme otsustanud muuta varasemaid, meie hinnangul ebaõiglaseid otsuseid, olgu näiteks mainitud majutusasutuste käibemaksu 14%-lt 9%-le tagasitoomine või 2018. aastaks ettenähtud diislikütuse aktsiisi tõusu tühistamine.

Lähem nüüd täpsemalt ettevõtluskeskkonna juurde. Oluline on välja tuua, et Eesti on väikese, kuid siiski atraktiivse majanduskeskkonnaga riik. Sellise keskkonna säilitamiseks on oluline toetada alustavaid kodumaiseid ettevõtteid, siin juba tegutsevaid ettevõtteid ja ka rahvusvahelisi ettevõtteid. Selleks on valitsuskoalitsioon kokku leppinud, et ettevõtete regulaarselt makstavate dividendide 20%-line tulumaksumäär alandatakse 14%-ni. Samuti on meil kavas luua ettevõtluskonto, mis võimaldab inimestel bürokraatiavabalt väikeettevõtlusega tegelda.

Eesti majandusest ja selle arenguvõimalustest rääkides on oluline silmas pidada, et tegutseda tuleks mitmel rindel. Näiteks on meie riigi ja rahva üks hullemaid pudelikaelu rahvastikuprobleemid, millest kaudselt on tingitud ka tööjõupuudus, mis käesoleval sajandil on saamas üheks kõige olulisemaks ettevõtlust piiravaks faktoriks. Viimastel aastatel on elanikkond küll kasvanud, kuid seda vaid 0,1–0,2%, mis pole kindlasti piisav. Seetõttu on mul hea meel tõdeda, et valitsus on üle pikkade aastate selle oma prioriteediks võtnud. Elanike arvu püütakse taas kasvule pöörata inimeste heaolu tõusu, tervena elatud aastate arvu kasvu ning inimeste kodumaale naasmise abil. Selleks oleme otsustanud, et iga seaduseelnõu ja programmiline dokument peab kas või killuga panustama rahvastikukriisi lahendamisse ning väljarände pidurdamisse, mis kõik omakorda panustab meie majandusse.

Eelnevast tulenevalt jõuame majandusarengu järgmise kitsaskohani, milleks on tööealise elanikkonna vananemine. See on valdkond, millega me juba tegeleme. Me peame looma võimalused, kas siis tervishoiusüsteemi parema toimimise, ümberõppe või mõne muu meetme abil, et inimesed jääksid tööturule kauemaks.

21. sajandil on üks majanduse pidureid ebavõrdsus. Me ei tohi kuidagi alahinnata ebavõrdsuse rolli majanduse arengus. Selle tagajärjeks on erimeelsused ja konfliktid ühiskonnas, sotsiaalne ebastabiilsus, olgu siis haigestumise või vaesuse kujul, ning ühiskondlik viha. Peame seisma selle eest, et ühiskonnas selliseid probleeme ennetada, me peame majandusarengule tuule tiibadesse andma ning panustama sotsiaalpoliitikasse, hariduspoliitikasse ja ka maksupoliitikasse. Just seetõttu plaanib käesolev valitsus viia ellu tulumaksureformi, suurendades maksuvaba tulu 500 euron. Järgmisest aastast jääb kuni 1200 eurot teenivatel inimestel igas kuus kätte 64 eurot rohkem.

13:20 Esimees Eiki Nestor

Aitäh!

13:20 Erki Savisaar

Aitäh! (Naerab.)

13:20 Esimees Eiki Nestor

Aitäh! Kodu- ja töökorra seaduse § 70 ütleb, et Riigikogu liikmel on luba vastusõnavõtuks, kui tema nime nimetatakse. Jürgen Ligi, palun!

13:20 Jürgen Ligi

Aitäh! Kõigist eelkõneleja lihtsameelsustest saan ma praegu õiendada ainult seda, et ta eksis minu tsiteerimisel täpselt niisama palju kui minu silmade värvi määramisel. Ta ütles, et ma olen sinisilmne, aga see selleks. Ta ütles ka, et ma olen Kreekale antud laenu nimetanud investeeringuks. Olgu siis öeldud, et Kreekale antav laen vajas sedasi markeerimist, sest see ei olnud mitte tagastamatu abi. Aga investeerimise mõte ei olnud mitte otseselt eelarvesse raha teenida, vaid majanduskeskkonda stabiliseerida. See on olnud eurotsoonis väga efektiivne, see on lõpetanud võlakriisi ja andnud valitsustele võimaluse tegelda struktuurireformidega, eesotsas, muide, Kreekaga, kus majandus on hakanud kasvama ja eelarve on juba ülejäägis. Nii et see oli hea otsus, aga oponendid võiksid olla targemad. Aitäh!

13:21 Esimees Eiki Nestor

Jätkame läbirääkimisi. Jaanus Marrandi Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni nimel, palun!

13:21 Jaanus Marrandi

Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Kõigepealt suur tänu Reformierakonnale selle toreda arutelu eest ja eriti suur tänu ettevõtjatest kaasettekandjatele! Eesti võis veel kümme aastat tagasi rääkida väga kiirest majanduskasvust, tulevik näis helge ja kasv igavene. Tänapäevaks on koos riigi küpsemise ja mitmesuguste kriiside kogemisega tulnud ka teadmine majanduse arengust koos kõigi selle tõusude, võimaluste ja langustega. Pärast viimast kriisi ja pärast euro kasutuselevõttu on meie majanduskasv olnud oluliselt väiksem, kõikides 1–2% piirides. Rahandusministeeriumi koostatud eelarvestrateegias aastateks 2017–2021 on keskmiseks majanduskasvuks planeeritud 2,8%. Eelmiste aastate väikese majanduskasvuga võrreldes tundub see olevat ilus, aga väga paljud on justkui ehmunult märkinud, et niimoodi ei jõua me kunagi meile paljuski eeskujuks olnud arenenud riikidele järele.

Mida siis teha, et meie ühiskonna jõukus ja inimeste heaolu suureneks ning me jõuaksime kas uude Põhjalasse või ükskõik missugusesse arenenud riikide ühendusse või gruppi? Majanduse arengust võib rääkida mitmes võtmes. Olupoliitikast kantud pallipõrgatamisega mõnemiljoniliste maksumuudatuste ümber, võib uhkete sõnadega rääkida võetud meetmetest, mis justkui kõike muudaksid, aga tegelikult puudutavad üksnes mõnda detaili.

Olgem ausad, olupoliitikast kantud poliitplöksimine muudab vähe. Majanduse arengust ilma muutuste juuri puudutamata kõnelda ei ole aga võimalik. Tehnoloogia ja digimajanduse areng on muutnud maailmas miljoneid töökohti. On iseloomulik, et muutused toimuvad järjest kiiremas tempos. Eri hinnangutel kaob lähikümneks neljandik kuni pool praegustest töökohtadest. Majandusliku efektiivsuse mõttes on tegemist teretulnud muudatustega. Ent inimestele tähendab see tehnoloogilist töötust, olukorda, kus inimeste senised oskused ja kogemused muutuvad lihtsalt kasutuks. See ei ole kauge tulevik, see on juba praegune reaalsus. See ei ole isegi mitte järgmise sajandi, vaid järgmise kümnendi küsimus. Meenutagem, et Eestis oli 2000. aastal näiteks põllumajanduses tööl 39 000 inimest, nüüd töötab seal aga 25 000 inimest ehk rohkem kui kolmandiku võrra vähem. 1990. aastatel oli seal tööl koguni üle 100 000 inimese. Mäetööstuses oli 8000 töötajat, nüüdseks on neid ligi kolm korda vähem ehk vaid 3000 inimest. Meie ühiskond on 25 aastaga teinud läbi tohutu transformatsiooni. Ent see on alles algus. Majanduse kohanemine areneva tehnoloogilise keskkonna ja väheneva rahvastikuga on iga ettevõtte ja töötaja raske igapäev. 2016. aastal suurenes võrreldes 2011. aastaga koondamiste arv Eestis ligi kolmandiku võrra, samal ajal langes registreeritud töötus 8,5%-lt 4,5%-le ehk umbes kaks korda, st üheaegselt on kasvanud nii koondamiste kui ka värbamiste arv. Kaduvate töökohtade asemele tulevad uued, aga need ei ole samad töökohad. Uued kohad eeldavad teistsuguseid oskusi ja kogemusi, mida tööturul ei ole aga piisavalt pakkuda. Töökohad ei teki ka samasse kohta, kust nad ära kaovad. Mäetööstus vabastas tööjõudu Ida-Virumaal, aga IT areneb Tallinnas. Ei ole väga palju põhjusi arvata, et tubli mäetööstuse tööline asub tööle IT-sektoris Tallinnas.

Siit me jõuamegi meie majandusarengu peamiste probleemideni. Kas me suudame tööturul osalejaid kohendada tööturu tegelike vajadustega? Kas meie haridussüsteem toodab vajalike oskustega noori? Kas on olemas ja toimib ümberõppesüsteem, mis suudaks ühe osa inimestest panna tööle hoopis teises valdkonnas? Tunnistagem, selleks et meie majanduskasv oleks 2–3% asemel palju suurem, on vaja head ja haritud tööjõudu hoopis rohkem, kui Eesti suudab praegu pakkuda. Seda tööjõudu meil ei ole. Me oleme rakendanud ja rakendamas käike selleks, et tööjõudu ümber õpetada. Käivitatud on töövõimereform, et tuua turule tagasi puuetega inimesi. Plaanis on soodustada pikalt kodus olnud

emade tagasitoomist tööturule. Kolmandatest riikidest pärit tööjõu ajutise kasutamise korda on muudetud paindlikumaks. On panustatud kutse- ja kõrgharidusse. Otsitakse taga neid ilma hariduseta noori, kes ei tohiks justkui ära kaduda. Palun lisaaega!

13:26 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega.

13:26 Jaanus Marrandi

Kokkuvõtet tehes võib öelda, et sotsiaaldemokraatide arvates on Eesti majandusarengu üks peamisi võtmeid peidus inimvara arengus. Ainult selle abil suudame vastata tööturu muutuvatele vajadustele ja leida inimesi suuremat lisandväärtust loovatele töökohtadele. Täna ei ole me oma arvamusega enam üksi, väga paljud pankurid ja ettevõtjad on meiega selgelt sama meelt. See on lõpuks terve ühiskonna stabiilsuse küsimus. Just sel põhjusel, et paljudes kohtades maailmas ei ole suudetud vastata globaliseerumise ja muutunud majanduse vajadustele, ongi väga sageli hakanud levima äärmuslikud vaated. Liiga paljud inimesed on pettunud ja jäänud kiirete muutuste hammasrataste vahele. Just nendele toetus Brexit ja keskendusid oma kampaanias Le Pen ja ka Trump.

Eesti võiks olla riik, kes suudab muutustele ja turu väljakutsetele vastata. Kaasettekandja Sten Tamkivi tõi esile uue majanduse ühe vajaduse: meil oleks vaja kohe 8000 IT-spetsialisti. Ma küsin, kust need peaksid tulema, kui meil sünnib aastas ainult natukene üle 10 000 inimese ja töötus on olematu. Väga paljude ekspertide arvates on Eesti ees väga tõsine valik: kas piirduda maksimaalselt sellesama 2–3%-lise majanduskasvuga – või isegi kasvu vähenemisega, sest ei ole neid, kes seda majanduskasvu suudaksid tekitada – või avada oma tööturgu senisest oluliselt enam? Ekspertide sõnul on suurema majanduskasvu jaoks vaja rohkem töötajaid. Erkki Raasuke, majandusarengu töögrupi esimees, on öelnud, et demograafiliste muutuste korvamiseks oleks vaja edaspidi igal aastal kaasata vähemalt paar tuhat kätepaari, et hoida tööjõud vähemalt endisel tasemel. Aga ma küsiksin: kus on arenguvõimalused?

Need valikud, kas tööturg avada, kuidas avada ja kui palju avada, on väga keerulised, sest on teada, et Eesti ühiskond ei toeta tegelikult palju suuremat tööturu avamist. Nii on meil, tervel Eesti rahval, ees valik: kui tahad elada paremini ja tahad suuremat majanduskasvu, siis tuleb riiki lubada palju rohkem tööjõudu. See debatt on aga täna veel pidamata ja see on tulevikus meie majanduskasvu üks põhiküsimusi. Seda debatti tuleb meil siin pidada, ilma seda pidamata on väga keeruline rääkida järjepidevast majanduskasvust ja majanduskasvu suuremate protsentidest, kui on praegu. Täna tähelepanu eest!

13:28 Esimees Eiki Nestor

Aivar Kokk Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsiooni nimel. Palun!

13:29 Aivar Kokk

Hea juhataja! Head kolleegid! Kuulasin siin mitu tundi mitmete ettekandjate ja fraktsioonide juttu ja arvamusi majandusest. Tihti püüti öelda, et keegi on halvasti teinud ja keegi on hästi teinud. Ma usun, et Eesti riik on viimase 25 aasta jooksul suhteliselt hästi oma majandust juhtinud, me oleme jõudnud ikkagi sellisesse majandusolukorda, mida, ma arvan, enamik meist ei osanud 1990-ndatel loota ega sellest unistada.

Me räägime tihti, et me siin saalis teeme otsuseid. Valitsusest tulevad eelnõud ja need kellelegi meeldivad ja kellelegi ei meeldi. Olgem ausad, ükskõik mis eelnõu tuleb, kui seal on kirjas maksukoormuse tõus, siis siin saalis mitte ükski silm ei sära ja ükski käsi ei taha heameelega tõusta. Aga samas peaks ütlema, et praegune valitsus on näinud seda asja natuke teistmoodi. 500 eurot maksuvaba tulu on väga oluline meede. Kes on ikka targem oma kulutuste tegemisel kui seesama inimene, kes tööd teeb? Meie eesmärk on ju, et inimestel oleks võimalik tööd teha ja raha teenida. Uuest aastast on kuni 1200-eurose palga puhul võimalik perel, kus mõlemad abikaasad töötavad, endale kätte jätta veel ligi 1500 eurot, mis tähendab väga head võimalust otsuseid teha.

Jah, me oleme läbi aastate maksustanud tarbimist ja ka selle valitsuse ajal on olnud selliseid eelnõusid, mis seda maksustavad. Samas ei tohi unustada, et praegune valitsus inimeste enda töömakse vähendab ja vähendab neid oluliselt. Meile räägitakse pidevalt, et Reformierakonna ajal koguti reserve

ja meie hakkame nüüd neid reserve ära sööma. Tegelikult võiks ikkagi väga selgelt öelda, et 2015. aasta lõpuks olid Eesti riigi reservid ligi 200 miljonit eurot väiksemad kui 2007. aastal, samal ajal oli riigi laenukoormus kasvanud rohkem kui ühe miljardi euro võrra. Kokkuvõtlikult öeldes oli Eesti riigi netovara alates 2007. aasta majanduskriisist pidevalt kahanenud. Ja siis on miskipärast väga suur hirm, kas me võime reserve kasutada, ja kõige suurem hirm on see, kas me võime laenu võtta.

Ma usun, et me peaks majandust natuke täpsemalt vaatama. Jah, jooksvateks kuludeks ei võtaks mina ühtegi laenu, küll aga investeeringuteks, mis järgmistel aastatel toovad kaasa majanduse elavnemise, kas need investeeringud tehakse siis kiirete ühenduste rajamiseks Eesti eri punktidega või Euroopa Liidu teiste riikidega. Sellega me ju anname võimalusi. Ei tohiks alati karta! Enamikul siin saalis olijatest on kindlasti autoliising, aga ka mingeid muid laene, ja enamikul meie lastest on kodulaen. Huvitav, see, kui nad 30 aastaks laenu võtavad, tundub väga normaalne. Me püüame oma riigis olla paavstist paavstimad, jääda 10–11%-lise laenutaseme juurde, kui ülejäänud Euroopa riikides on see tase tunduvalt kõrgem.

Siin räägitakse, et majandus võib üleöö kuumeneda. Sõbrad, 2–3%-lise majanduskasvu korral ei saa rääkida majanduse kuumenemisest, me peame rääkima pigem seisakust. Väike tõus ei ole see, mida me loodame ja ootame. Ma usun, et Riigikogu liikmed siin saalis soovivad kõik selleks teha, et Eesti majandus kasvaks tunduvalt suurema hooga kui täna.

Palun kolm minutit!

13:33 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega.

13:33 Aivar Kokk

Ma usun, et meie, Riigikogu liikmed, peaksimegi tegema kõik selleks, et aidata kaasa ettevõtjate edule ettevõtluses.

Ma lugesin täna huviga ühte uudist, et väga jama on see, et majanduskomisjon tutvub ettevõtlusega, või see, et valitsus on meile esitanud alkoholi- ja reklaamiseaduse eelnõu, mis piirab alkoholi müüki ka Tallinki laevadel. Komisjon otsustas minna vaatama, kas seal on võimalik seinu vahele ehitada või mitte. Komisjon oli selles asjas üksmeelne, ka sotsiaalkomisjonis oli Jaanus see, kes väga selgelt ütles, et erandid tuleks kindlasti teha nii lennujaamas kui ka laevadel. Komisjoni avatud istungil ettevõtjad ütlesid, et kui selline seadus vastu võetakse, siis see võib tähendada seda, et Tallink Grupp läheb Eesti lipu alt mõne teise riigi lipu alla. Kui paljude miljonite kaotust see tähendaks? Sellisel juhul tulebki minna ja seda kohta ise vaadata. Kuigi ma pean tunnistama, et tegelikult kutsus meid Eesti Gaas vaatama esimest LNG-laeva, mis on kõige ökonoomsem laev, see on lipulaev ja teistele eeskujuks. Kuna selline seaduseelnõu on meil arutusel, siis mina palusin, kas oleks võimalik laeva peal näha, kas see seaduseelnõu punkt mõjutab seda kauplemist või ei.

Sellisel puhul peavadki Riigikogu liikmed käima mööda ettevõtteid ja asutusi ning tutvuma tegeliku olukorraga. Sotsiaalkomisjon käib sotsiaalvaldkonna, majanduskomisjon aga majandusvaldkonna ettevõtetes ja nii ongi meil võimalik teha mõistlikke otsuseid. Kõige hullem on see, kui me teeme otsuseid, aga me tegelikult ei tea, mis asja me otsustame. Enne seda arutelu räägiti automaksust, teemaksust ja kõigest muust. Need inimesed, kes seda valdkonda kõige paremini tunnevad, oskavad kõige paremat nõu anda.

Ma tahan ka lõpuks tänada Reformierakonda, et ta selle teema siia saali tõi ja kutsus kaasettekandjateks ettevõtjad, kes teavad, millest nad räägivad. Aitäh!

13:36 Esimees Eiki Nestor

Jürgen Ligi, palun!

13:36 Jürgen Ligi

Austatud juhataja! Austatud Riigikogu! Väga hea oleks, kui ka poliitikud teaksid, millest nad räägivad, ja eriti hea oleks, kui seda teaks majanduskomisjoni esimees. Aga majandus on selline asi, millest räägitakse väga tihti sel kombel nagu tolles loos elevandist: kes katsub saba, kes katsub jalga, kes katsub lonti, aga igaüks räägib sellest pika loo. Paraku on relevant toas see, et neid poliitikuks, kes tahaksid vaadata majandust ennast, napib. Õigemini, need, kes majandusest kõige rohkem räägivad, seda kõige rohkem juhtida lubavad ja kõige rohkem sinna sekkuvad, teavad sellest alati kõige vähem. Ja

see on meie probleem. Ülestunnistust, et elevant on tegelikult metsloom, mitte tsirkusloom, ja meie ülesanne ei ole mitte panna elevanti tantsima, vaid lasta loodusel toimida, me ei kuule. Me kuuleme ainult seda, et teeme mingit tsirkust ja taltsutame ning just meie oleme need dresseerijad. Kahjuks ei ole nende juttude rääkijatel ei haridust ega ka loogikat.

Minu saatuseks jääb siin kommenteerida neid pudemeid, mida ma teiste kõnedest olen üles kirjutanud, kuna kõne fraktsiooni nimel pidas teine inimene. Oli ikkagi kõva elamus sundida ennast tundideks kuulama küsimusi sel teemal, et näete, ju siis maksusüsteem on kehv, kui majandus kasvab vähe, ju siis ikka valitsus on süüdi, näete, teie seal, aga miks teie ajal jne. Selle asemel et öelda, et tegelikult ei pea üksi majandusanalüüs ega majandusproгноos Eestis valitsuse loodud keskkonda kasvupiduriks. Igal pool öeldakse, et me oleme päris head. Me läheme järjest paremaks, on öeldud siiamaani, aga me ei juhi sellepärast veel majandust. Ettevõtluskeskkond on meil aus ja konkurentsivõimeline. Me ei ole Ida-Euroopa, nagu täna siin öeldi. Ei, me oleme palju paremad, palju ausamad, läbipaistvamad, korruptsioonivabamad. Meil on äritegemine palju lihtsam ja seda tuleks kaitsta. Põhiline, mida majandusse sekkumise puhul tuleks tegelikult valitsuselt nõuda: ärge rikkuge ära! Meie maksusüsteemi on korduvalt peetud – loomulikult on seda teinud huvigrupp – maailma kõige konkurentsivõimelisemaks. Aga siis tulevad poliitikud ja ütlevad, et oi, see on ikka dogma, et näete, saime küll maksusüsteemi ära muudetud. Nagu see oleks eesmärk omaette – maksusüsteemi muuta. Milleks? Kui see on meie väheseid tugevaid külgi, miks me peame seda näppima, miks me peame ajama sinna juurde nii lolli juttu, et näed, aga seal on ettevõtteid rohkem, kus on astmeline tulumaks? Nagu oleks "samal ajal" või "samas kohas" loogiliselt võttes sama asi mis "selle pärast". Need on väga erinevad asjad.

Nii et mitte ainult poliitikute, vaid ka majanduse juhtivministeerium on tegelikult Haridus- ja Teadusministeerium. Meie majanduse pudelikaelad on loomulikult innovatsioon ja tööjõud, tööjõu tarkus. Selles mõttes olen ma seekord sotsidega nõus. Jaanus Marrandi pidas väga aruka ja tasakaaluka kõne, ta rääkis päris asjadest. Loomulikult, tööjõu puhul on see vaidluskoht, kas me tahame seda sisse tuua ja kuidas me seda sissetoomist kontrollime. Põhimõtteliselt on see aga kvaliteedi, majandusstruktuuri ja majanduse lisandväärtuse küsimus. Sellest rääkisid siin ka ettevõtjad. Ei saa öelda, et nemad ainsana teavad, mis majandus on, aga nad siiski seda teemat puudutasid. Kahtlemata esindab Sten Tamkivi ühte kõige suurema lisandväärtusega valdkonda. Kuid ettevõtjad on siiski huvigrupp. Täna siin jäi jutt kahjuks liiga kauaks pidama sellele ...
Palun lisaiega!

13:41 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaiega.

13:41 Jürgen Ligi

... et meil on liiga kõrged tööjõumaksud, ja just spetsialistide pealt makstavad maksud. Andke andeks, see ju ei ole tegelikult tõsi, kuigi me tahaksime, et need oleksid madalamad. Me ju katsusime sotsiaalmaksu alla viia, aga see äsja tühistati, sotsiaalmaksu protsendi võrra tõstetakse või tõsteti juba, mitte ei alandata, nagu oli esialgu seaduses ette nähtud. Kõrgepalgalistel ei ole meil suur maksukoormus. Sotsiaalmaksu lagi on tarbetu puuslik olukorras, kus kehtib astmeline tulumaks. Tulumaksuga võetakse teistes riikides kõrgepalgalistelt rohkem tagasi. Meie ei suuda kunagi maksukoormuse vähendamise teha oma tööjõudu odavamaks, kui see on Indias või Valgevenes. Räägime ikka kvaliteedist, ärme räägime nii palju tööjõu hinnast ja riigi süüst selles asjas. Meie peamine hoiak peaks olema see, et riik peab oma funktsioonid ära defineerima ja ta peab looma pikaajalise kasvu eeldusi. Ettevõtluskeskkond on meil päris hea, IT-majandus on päris atraktiivne, mõne koha pealt kindlasti maailma parim, aga innovatsiooniprobleem on pigem erasektoris. Loomulikult, me peame riigisektorit tegema efektiivsemaks, loomulikult on vaja riigireformi, aga ärme otsime riigisektorst majanduse võtit. Üksi prognoos ei ütle seda. Kõik majandusprognoosid ütlevad ju, et meil on kehv konjunktuur, Venemaa turg on ära kukkunud, Soome kukub ja Euroopas on nõudlus väike. Sealt tuleb otsida esimest põhjust, miks majandusse mitte sekkuda. Järgmiseks tuleb otsida õiget sekkumise kohta, nii et sekkumine toetaks innovatsiooni, kvaliteetsemat tööjõudu, paremat majandusstruktuuri ja suuremat lisandväärtust.

Sõna "investeering" on poliitikute suus muidugi alati petukaup. Kui riik ehitab, siis see ei ole investeering. See on otsene valetamine, kui me ütleme, et me teeme linnahalli korda ja tõmbame

sellega majanduse käima või teeme teed viierajaliseks ja raudtee teeme ka. Teate, see on 100–150 aasta tagune majandus, kui mitte 250 aasta tagune, see on üleeilne päev. Riik peab kogu aeg midagi ehitama, aga ta ei suudaks iialgi sellise ehitamisega tekitada majanduses kvaliteedinihet. Ehituses on oma innovatsioon, aga vahend, millega riik majandust innovatsiooni suunas kallutab, ei ole ehitamine. See ei ole ka tööturule hea, see suurendab ainult sisenõudlust, palgarallit ja tööjõupuudust ning võtab ressursse ära nendest majandusharudest, kus tegelikult tööjõupuuduses ägatakse. Ehitada tuleb, aga ehitus ei ole meie fundamentaalsete probleemide lahendus ja muidugi ei ole seda ka jagamine. See on ikka piinlik küll, kui parempoolse erakonna esindaja tuleb siia ja ütleb, et inimene on kõige targem, ja ergutab niimoodi kõige elementaarsemat tarbimist. Ka maksuvaba miinimumiga ei lahenda me ühtegi majandusprobleemi, sest inimene ei ole tingimata kõige targem. Selle meetmega võib olla võimalik hädavajadusi rahuldada, aga see ei ole majandusstruktuuri parandamise tee.

Nii et teen kokkuvõtte: hoiame oma suud ja näpud majandusest pigem eemale, kui meil ettevalmistus puudub, ja tunnistame, et meie asi on luua ettevõtjatele tegutsemiseks eeldusi, mitte püüda neid juhtida. Aitäh!

13:45 Esimees Eiki Nestor

Suur tänu! Artur Talvik, palun!

13:45 Artur Talvik

Hea esimees! Head Riigikogu liikmed! Istun täna siin saalis ja kuulan neid jutte ning mulle tundub, et on olemas justkui kaks paralleelmaailma: üks on see, millest siin puldist räägitakse, ja teine on reaalsus, elu. Ma tahtsin mitu korda püsti tõusta ja hüüda, et halloo, Reformierakond, võtke toru! Saage nüüd aru, et nende kümne aasta jooksul, kui teie valitsesite, sattus Eesti ettevõtlus väga suure bürokraatliku koorma alla. Nende kümne aasta jooksul me viisime Eesti sellisesse kohta, mida nimetatakse stagnatsiooniks, keskpärasuse võidukäiguks. Neid kümnet aastat iseloomustas julgete ideede puudumine. Kuigi juhtpartei oli Reformierakond, ei toimunud ühtegi sisulist reformi, mis oleks viinud ellu neid ilusaid sõnu, mida täna ka Reformierakonna esimees ja teised selle erakonna liikmed siit puldist on öelnud. Nende kümne aasta jooksul ei toimunud kordagi n-ö agressiivset riiklikku müügitegevust väljapoole.

Meil on mitu näidet selle kohta, et väga suured välismaised ettevõtted ei ole siia tulnud, ei ole oma investeeringuid siin teinud. Hea näide on näiteks Apple, kes tahtis tuua oma serverid Eestisse, aga ei teinud seda sellepärast, et meie energiasisend oli oluliselt suurem kui naabermaades, rohelist energiat ei olnud piisavalt ja meie riik ei võidelnud selle eest, et see investeering siia tuleks. See on üks paljudest näidetest, kui me oleme väga häid asju käest ära andnud sellepärast, et just nimelt valitsus on toiminud käpardlikult.

Teine näide. Me oleme sisuliselt kaotanud LNG-terminali, mis pidi Eestisse tulema, aga käpardliku asjaajamise tõttu pole siia maani tulnud. See toetus, mida need ettevõtjad küsivad, ei ole mitte rahaline toetus, vaid sisuline toetus, et tulge appi, seiske meie eest, võideldge koos meiega. Aga seda ei ole tehtud.

Nüüd ma tahan küsida, kas tõesti nende viie kuuga on siis mõttelaad muutunud. Viis kuud on möödunud ja Reformierakond nüüd äkki räägib hoopis teistsugusest riigist, justkui nad poleks mitte kunagi valitsuses olnud.

Üks asi teeb mind murelikuks. Kõikidest nendest juttudest hoolimata ei ole meil ühist selget vaadet, missugune on see Eesti, mida me tahame. Me räägime majandusest, fetišeerime seda ja ütleme, et oi, majandus peab kasvama. Üks tuleb välja ühe ideega, teine teisega. Aga mille jaoks ta peab kasvama? Mida tahab Eesti inimene või missugust Eestit me üldse tahame? Kas me tahame Eestit lihtsalt majanduse pärast või on meil mingi suurem idee, mille pärast me siin ühiselt tegutseme?

Toon ühe näite. Seesama võitlus Eesti metsa eest, kus ühed inimesed räägivad, et nad tahaksid ehitada üles ökoriigi, aga teised inimesed jällegi ...

Palun ajapikendust!

13:49 Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaaega.

13:50 Artur Talvik

... näevad igas puus eurot. Nüüd on küsimus, kuidas panna need kaks mõttelaadi koos tegutsema niimoodi, et me säilitaksime selle ökoloogilise keskkonna, mille poolest me oleme heal positsioonil kogu Euroopaga võrreldes, ja teisest küljest majandaks metsa nii targalt, et väärindaks seda kõige kõrgemal tasemel. Aga selliseid ideid ei ole. Selle asemel me läheme lihtsalt vaidlema, kas ühel on õigus või teisel on õigus. Me ei otsi keskteed.

Tulen Rail Balticu juurde. See on kivi ka praeguse valitsuse kapsaaeda. Täna siin Sten Tamkivi rääkis uhkelt, et me peaksime mõtlema uue tehnoloogia ja uute tehnoloogiliste lahenduste peale. Aga see, mis toimub Rail Balticuga, on ilmne näide selle kohta, et me mõtleme eilsete tehnoloogiliste lahenduste peale. Me mõtleme selle peale, kuidas me saaksime kiiresti Eesti üles kaevata, ehitada keset Eestit tohutu muldvalli ja panna sellega Eesti majandus, tööpoolest, lühiajaliselt käima, aga pika perspektiivi vaadet meil ei ole.

Vaatame riiklikke investeeringuid. Eesti on väga osav investeerima betooni. Suhtelises võrdluses Soomega on meie investeeringud betooni ja autodesse umbes samal tasemel, aga teadus- ja arendustegevusse investeerib Eesti suhteliselt võttes viis korda vähem.

Tulen tagasi Rail Balticu juurde. Kui me räägime tehnoloogilistest uuendustest ja põnevatest asjadest, miks me ei räägi siis Hyperloopist? Miks me ei jäta mingeid samme vahele ja miks me ei tee seda Eestit siis põnevaks, tehnoloogiliselt arenenud maaks?

Vabaerakond räägib ise hakkama saavast inimesest ja ise hakkama saavast Eestist. Vaatame meie ülikoole lõpetavaid inimesi. Nende üks peamisi eesmärke on saada tööle riigiametisse. Ka riigipirukas kahetsusväärsetlalt paisus just nimelt Reformierakonna valitsemise ajal ja praegu see jätkab seda paisumist. Seega, kui me ei hakka kiiresti mõtlema selle peale, kuidas luua tingimusi, selleks et inimesed hakkaksid mõtlema ise hakkama saavalt, vaid kasvatame Eestis n-ö õpitud abituse sündroomi, siis ei hakka siin mitte midagi muutuma ja kindlasti ei muutu midagi ka ettevõtluses. Aitäh!

13:53 Esimees Eiki Nestor

Tanel Talve, palun!

13:53 Tanel Talve

Lugupeetud Riigikogu esimees! Head kolleegid! Ma tahtsin lihtsalt hästi lühidalt kummutada täna üsna mitu korda kõlanud mõtet, justkui enne oleksid olnud võimul väga edumeelsed ja innovaatilised inimesed, aga praeguses valitsuskoalitsioonis pole ühtegi inimest, kes mõtleks ka tuleviku peale. Ma tuletan meelde, et ma olen kogu aeg nende kahe aasta jooksul siin korranud, et me peame olema võimalikult innovaatilised, me peame võtma esimesena kasutusele maailma kõige uuemad lahendused, ainult siis oleme riigi ja rahvana konkurentsivõimelised.

Ma ühinen Artur Talviku mõttega, et me võiksime tööpoolest mõelda veel paar sammu ettepoole, mitte tegelda ainult tulekahju kustutamisega. Me peame olema ennetavad ja proaktiivsed. Nõustun samamoodi Andres Herkeliga, kes ütles, et meie inimestes on kuidagi väheks jäänud julgust teha uusi asju. Head sõbrad, ma ei tea, kuidas teile tundub, aga kui me isegi siin peeglisse vaatame, kas me saame ikka öelda, et meil on seda julgust, seejuures julgust võtta ka riske? Ma arvan, et seda võiks olla palju rohkem ka meil siin.

Tahan veel innovaativsusest rääkida. Hyperloopist oli siin juba juttu. Kas me peame täna arutama seda, kuidas saada mõnele meie maanteele paar elektroonilist liiklusmärki? Kas see ongi see tase, kuhu me tahame jõuda, või me võiksime tööpoolest võtta ette ja teha maailma esimese õhus liikuvate autode liikluseeskirja? See on veidi utreeritud mõte, eks ole, aga näide selle suuna ja mõtteviisi kohta, mida meil minu meelest võiks rohkem olla. Ma olen kogu aeg rääkinud ka sellest, et lairibainterneti areng aitab kaasa kaugtööle, regionaalsete töökohtade loomisele ja inimeste heaolu kasvule. Seda märkis ka Sten Tamkivi siin täna ära.

Head inimesed, mina e-Eesti toetusrühma esimehena kutsun teid kõiki selle rühmaga ühinema. Palun tulge ja andke oma panus, mõtleme koos, kuidas seda revolutsiooni teha, kuidas teha asju palju jõulisemalt ja ägedamalt, kui me senimaani oleme teinud! Homme kell üks on e-Eesti toetusrühmal kohtumine Siim Sikkutiga Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumist. Palun tulge osalema! Ma väga palun: vähem juttu, rohkem tegusid! Aitäh!

13:56 Esimees Eiki Nestor

Urmas Kruuse, palun!

13:56 Urmas Kruuse

Auväärt istungi juhataja! Head vähesed kolleegid, kes veel saali on jäänud! Üks asi mind küll hämmastab: inimesed on koos rallit sõitnud, aga ühel hetkel unustatakse kas kaardilugeja või juht ära. Kui vaadata seda, kes on valitsuses olnud, siis tuleb täiesti naer peale, kui väidetakse, nagu Reformierakond oleks üksi Eestit valitsenud. See oleks muidugi olnud suur au ja uhkus. Ma julgen jääda oma arvamuse juurde, et koalitsioonivalitsused oma olemuselt on kindlasti ühiskonda tasakaalustavad. Seda on Tallinna näitel näha, mis saab siis, kui see üldse tasakaalustatud ei ole.

Hea kolleeg Erki Savisaar on juba saalist lahkunud. Ta luges siin ette näiteid selle kohta, et praeguse valitsuse investeeringud on väga olulised ja loovad väärtust juurde. Võtame kas või selle konverentsikeskuse. Me kõik tegelikult teame, et erasektor oleks valmis seda konverentsikeskust ehitama odavamalt, see oleks odavam isegi siis, kui ta saaks selleks teatud tuge. Kogusummas riik tegelikult võidaks ja me ei peaks sinna absoluutselt sekkuma.

Kui ma kuulasin auväärseid ettevõtjaid ettekandeid pidamas, siis ma sain veel kord kinnitust, kui oluline väärtus on tasakaalus eelarve. Päris piinlik on tegelikult kuulata, kuidas valitsus projitseerib otsuseid aastaisse 2020-2021, mis tähendab seda, et lähiaastatel viiakse eelarve selgelt suurde miinusesse ja tulevased valitsused peavad sellega tegelema hakkama. Ehk see mandaat, mis meile neljaks aastaks antud on, ja ka needsamad valimislubadused, mida meie andnud oleme, kindlasti ei kattu nende otsustega, mida valitsusel on plaanis teha.

Teine oluline teema, mis siin välja tuli, oli meie e-riik. Kui ma nii linnapeana kui ka ministrina mööda maailma ringi sõitsin, siis alati küsiti, uuriti ja puuriti meie kogemusi e-riigina, mida peeti väga oluliseks. On täiesti hullumeelne rikkuda see ära esmapilgul väikeste, aga mõttetute nüanssidega. See puudutab meie e-valimiste süsteemi muutmist. Selle kõige nõrgem koht on tegelikult see, et pahatihti ei ole väga palju vaja selleks, et oma kuvandit muuta ja usaldusväärsust vähendada. Selle tõttu ei peaks minu arvates selliste asjadega manipuleerima ja mängima, selleks puudub igasugune praktiline vajadus.

Aga ma tahan veel kord rõhutada, et minu arvates meil, poliitikutel, ükskõik, kes täna siin Riigikogus on, on mitme eelarve jagu ideid, kuidas võiks raha kulutada. Ma olen veendunud, et Eesti Vabariigis peaksid olema teatud pühad asjad. Neid on vaja ka selleks, et kõik tulevased poliitilised jõud, kes kunagi valitsema hakkavad, saaksid mingil määral oma lubadusi ellu viia. Ma pean silmas seda, et väga selgelt tuleks hoida kinni eelarve tasakaalu põhimõttest. Ei peaks olema nii, et järgmisele valitsusele, ükskõik milline see ka ei oleks, jäetakse mitte tegemise rõõm, vaid kärpimise rõõm. Seda kärpimise rõõmu me hakkame sellest lähtuvalt, mida praegune valitsus ette paneb, väga kiiresti nägema.

Minu arvates tähendab see ettevõtjate hääl, mis täna kõlas väga tasakaaluka ja malbena, aga soovides rohkem innovaatsilisust ja avatust, võib-olla ka suuremat valmisolekut riskideks, seda, et seda ettevõtluskeskkonda, mis meil on, ei ole mõistlik rikkuda lühiajaliste poliitiliste soovidega saada inimeste käest täiendavat mandaati. Aga ma võin teile kinnitada, et selle kõige eest täiendavat mandaati ei tulegi. Aitäh!

14:00 Esimees Eiki Nestor

Täiskogu istung on lõppenud. Kohtume homme!

Istungi lõpp kell 14.00.